

César M Lorenzo

Syndikalismen vid makten (utdrag)

Boken utgiven på svenska av *Federativs förlag* 1969.

Innehåll

Introduktion.....	1
Syndikalismens uppkomst och utveckling till 1923.....	2
Anarkismens ursprung i Spanien.....	2
Internationalens spanska regionalfederation	3
Kantonupproret 1873.....	5
Rörelsen går under jorden. Regionalfederationens tillbakagång (1874-1881)	9
Från bakuninismen till den frihetliga kommunismen. Regionalfederationens öden 1881-1905	10
CNT:s födelse: den fackliga förnyelsen och juliupproret 1909	16
Revolutionskrönika (1911-1923)	19
Kongresserna i Sans och Madrid Den nya frihetliga vågen	21
Inför de politiska realiteterna	25
Salvador Seguís possibilism.....	25
Revolutionära alliansen Anarkobolsjevikerna	26
Inre slitningar: revisionismens skenbara seger FAI:s bildande.....	29
Den dogmatiska anarkismen förnekar sig själv. Upproren i januari 1932 och januari 1933	35
Valet i november 1933 och decemberkuppen	38
Pakten mellan CNT och UGT i Asturien	39
Upproret i oktober 1934	42
Valet i februari 1936	44
Kongressen i Saragossa eller sista omsvängningen före dramat.....	46

Introduktion

Vid tiden för det spanska inbördeskriget skiljde sig den spanska arbetarrörelsen sig en hel del från de övriga länderna i Europa, genom det starka inflytande som anarkismen och syndikalismen hade i arbetarrörelsen i stort och i synnerhet bland radikala arbetare och lantproletärer. Marxismen hade en förhållandevis svag ställning och det största partiet, socialistpartiet, stod huvudsakligen för en reformistisk politik. Det stalinistiska kommunistpartiet var litet och hade svag proletär förankring, vilket också gäller en det antistalinistiska POUM. *Varför* var då anarkismen och syndikalismen så stark i Spanien? Vilken *ideologi* vägledde dessa strömningars handlande? Svaren på sådana frågor är centrala för utvecklingen i Spanien ska bli begriplig.

De följande sidorna (som utgörs av de två första kapitlen i boken *Syndikalismen vid makten*) behandlar anarkismens och syndikalismens historia fram till Francos uppror. Bokens författare, César M Lorenzo, är en historiker av spansk ursprung som själv sympatiserar med syndikalismen, dvs han har en positiv grundinställning till den rörelse vars historia han tecknar. Detta gör att vi kan läsa historiken med vetskap om att den inte är en mer eller mindre illvillig tolkning.

Det intressantaste avsnittet är, enligt min mening, det första kapitlet som behandlar rörelsens ursprung och tidiga historia. Vi får bl a veta att det fanns olika riktningar, som tidigt hade olika regional spridning och social bas. De två viktigaste delarna var å ena sidan "anarkokommunisterna" (inspirerade av Krapotkin och Malatesta) i Andalusien (jordlösa bönder, lantarbetare), å andra sidan "kollektivisterna" (inspirerade av Bakunin) i Katalonien (industriarbetare). Medan anarkokommunisterna ansåg att individuella terrordåd var en viktig kampmetod, så ansåg "kollektivisterna" att klasskamp i form av masskamp (bl a strejker) var den viktigaste kampformen. Det pågick ständigt en kamp mellan dessa riktningar, ibland med användning av våld. Styrkeförhållandena mellan de två riktningarna varierade. Ett intressant konstaterande är att de riktningar som förespråkade individuell terror stärkte sin ställning under perioder av stor repression, dvs då det var mycket svårt att föra masskamp, medan de kollektivistiska riktningarna fick ökat inflytande när det blev möjligt att föra masskamp. Man kan således se användningen av individuell terror som ett svaghetstecken, aktioner utförda i desperation, som privat hämnd mot förtryckarna. Den individuella terrorn lyckades heller inte skaka det bestående systemet – resultatet blev i stället ökat förtryck, där tortyr och mord på oppositionella, kamouflerat som "död under flyktförsök" m m, blev vardagsmat och där enskilda företagare, godsägare, köpmän osv anlidade "egna" mördarband för att terrorisera vänstern och likvidera obekväma personer (fackligt och politiskt aktiva, konkurrenter(!) m m). Detta borde bl a dagens AFA-milanter ta sig en ordentlig funderare över...

3 september 2007

Martin F

Syndikalismens uppkomst och utveckling till 1923

Anarkismens ursprung i Spanien

I början av november månad 1868, efter septemberrevolutionen som fördrev drottning Isabella den andra från tronen, anlände den italienske anarkisten Giuseppe Fanelli till Spanien för att där göra propaganda för Internationalens idéer och Bakunins i synnerhet.

Han kom till ett typiskt jordbruksland som alltsedan 1808 varit skådeplats för blodiga politiska sammanstötningar. Men trots den industriella eftersläpningen i förhållande till Frankrike och England (nästan all industri var koncentrerad till Katalonien) och trots den provinsiella isolering, som var en följd av otillräckliga kommunikationer och landets bergiga natur, var man varken ovetande om sociala strider eller socialismens första grunder. Redan 1835 hade arbetarna bildat motståndorganisationer, som trots ständiga förföljelser och förbud från myndigheternas sida hade utvidgats mer och mer. 1840 bildades den första konsumtionsföreningen i Barcelona, och under samma tid predikade Joaquín Abreu i Andalusien Fouriers idéer. I november–december 1842 lät general Espartero bombardera Barcelona, där ett folkupplopp brutit ut. År 1845 gav fourieristen Fernando Garrido ut *La Atracción*, den första spanska tidningen med socialistisk tendens, i Madrid. Och år 1847 utkom i Barcelona, under ledning av Narciso Monturiol, *La Fraternidad*, som var språkrör för en kommunistisk riktning. 1854 uppstod i Katalonien, där den franske socialisten Proudhons idéer redan trängt igenom, den första större sammanslutningen av facklig typ, ”Klassunionen”, medan *El Eco de la Clase Obrera* (Arbetarklassens eko) började sprida de första grunderna i fackföreningskunskap. I juli 1855 stod under åtta dagar alla fabriker stilla i Barcelona och dess förorter, i Badalona, Igualada, Vich etc., på grund av en generalstrejk som senare spred sig till Saragossa, där våldsamma oroligheter bröt ut i december månad. 1857 ställde sig Caro och Lallave i spetsen för ett bondeuppror i Andalusien. År 1861 hetsade veterinären Perez de Alamo daglönarna i Loja (provinsen Granada) till uppror. De bemäktigade sig jorden och i många andra byar följde man deras exempel. Men det var i alla fall Fanelli som åstadkom att en verklig arbetarrörelse uppstod i Spanien. Det var han som spred en revolutionär ideologi och knöt kontakten med arbetarna i andra europeiska länder, och det var han som inpräntade de fasta organisationsprinciper som är oundgängliga om man ska kunna ersätta det borgerliga samhället med ett ”kollektivistiskt” samhälle¹.

Den frihetliga propagandan fann en god jordmån efter det republikanska federalistpartiets misslyckade resning hösten 1869, som innebar en prestigeförlust för det sistnämnda hos en stor del av befolkningen². Arbetarna förlorade tron på möjligheten att åstadkomma något på

¹ På Första internationalens tid betecknade ordet ”kollektivism” idén om ett kollektivt övertagande av produktionsmedlen under formen av direkt förvaltning av företagen genom arbetarna själva och inte – som de av Marx och Engels inspirerade ”kommunisterna” förordade – medelst en stat som skulle stå under proletariatets eller dess politiska representationsorgans kontroll. Kollektivisterna kallade sig också ”revolutionära socialister” eller ”anti-auktoritära socialister”, men då de föraktfullt betecknades som ”anarkister” av motståndarna, anammade de snabbt på trots detta epitet (ordet ”libertär” eller ”frihetlig”, som är synonym till anarkistisk, skapades i slutet av 1800-talet).

² Denna resning återupplivade de revolutionära juntornas aldrig genomförda program från september 1868. Den syftade till att avskaffa den obligatoriska militärtjänsten, att ersätta armén med en folkmilis och att förhindra återupprättandet av monarkin, som beslutats av konstituerande Cortes (parlamentet) den 1 juni 1869. Strider rasade i Katalonien, i Andalusien, i Levanten. Självfallet kan det inte vara tal om att skildra dessa händelser och inte heller de mångfaldiga upplopp, terrorhandlingar, carlistiska gerillor och politiska rivaliteter, som gjorde åren 1868–1869 till blodiga år. Spanien levde redan i en atmosfär av inbördeskrig.

Oriol Vergés (*La I. Internacional en las Cortes 1871*, sid. 23) understryker republikanernas inflytande på arbetarklassen före 1869: ”*La Alianza de los Pueblos* (Folkens förbund), organ för federalistpartiet, var ända till dess det upphörde i maj 1869 språkrör för arbetarföreningarna (i Barcelona) ... Deltagarna (i den katalanska arbetarkongressen i december 1868 där bland andra den blivande anarkisten Rafael Farga Pellicer satt

politisk väg, särskilt som general Prim, som de för en tid satt sin lit till, betonade den konservativa arten av sin ”liberala” regim och förtörnade dem genom att behålla obligatorisk militärtjänst för alla dem som inte hade tillräckligt mycket pengar för att köpa sig fria. Denna impopulära åtgärd gav anledning till de katalanska upploppen i april 1870. De undertrycktes brutalt och kom därigenom att ytterligare radikaliserade en arbetarklass som hittills mest känt sig dragen till vänsterrepublikanismen. De framkallade hos den en ny strävan, som politiker-
nas demagogiska löften inte längre förmådde tillfredsställa och bidrog till att väcka dess klassmedvetande, fick den att inse att arbetarnas intressen inte sammanfaller med den liberala småborgarklassens. De väckte slutligen en stor misstro mot staten, vems händer den än råkade befinna sig i, för trots alla regimbyten hade den alltid kvar samma tyranniska och folkfientliga karaktär.

Det var i detta psykologiska och sociala sammanhang som Fanellis första spanska åhörare med stor iver började predika den frihetliga socialismen. Anselmo Lorenzo, Rafael Farga Pellicer, Tomás González Morago bland andra, samlade omkring sig en hel del sympatisörer³ och påverkade de arbetarorganisationer som redan fanns i revolutionär riktning⁴.

Internationalens spanska regionalfederation

Från 19 till 26 juni 1870 pågick kongressen i Barcelona. Nittio ombud representerande cirka 40.000 arbetare, huvudsakligen katalaner, beslöt att grunda en riksomfattande arbetarorganisation, eller rättare en ”regional” sådan, eftersom de storslagna internationalistiska idéerna inom den tidens revolutionära socialism kom dess företrädare att betrakta nationer som Spanien, Frankrike eller Italien som blotta ”regioner” av mänsklighetens gemensamma fosterland, som kapitalismens och historiens missgrepp på konstlad väg hade söndrat.

Bakunins uppfattningar – som motsvarar vad man senare skulle kalla syndikalism – segrade under denna kongress med knapp majoritet över vissa deltagares reformistiska – eller ”tradeunionistiska”, om man så vill – teser. All politisk-parlamentarisk verksamhet dömdes ut⁵,

ordförande) förklarade sig vara republikaner och anhängare av federalistiska idéer. De framhöll nödvändigheten av ordning och uttalade sin önskan att förverkliga sina strävanden med fredliga medel.”

³ De utgjorde den spanska grenen av ”Alliansen för socialistisk demokrati” vars uppgift det var att få fram revolutionära kadrer, att leda massorganisationerna eller skapa sådana där de ännu inte finns. Denna rent bakuninska allians motsvarade ett politiskt parti, men ett parti utan inriktning på makterövring och valdeltagande. Inom den skulle finnas en ideologiskt sammansvetsad grupp, ägnad att undgå de värsta polisförföljelser. Bakunin definierade den på följande sätt: ”Det är ett hemligt sällskap inom själva Internationalen med uppgift att ge den en revolutionär organisation, att göra både den och den del av folket som står utanför till en makt med tillräckligt fast organisation för att förrinta den politisk-klerikala, borgerliga reaktionen, för att förstöra staternas alla juridiska, religiösa och politiska institutioner.”

⁴ Vid Internationalens Basalkongress 6-12 september 1869 hade de båda spanska ombuden (Farga Pellicer och Gaspar Sentiñon) tillfälle till långa diskussioner med Bakunin själv. På så sätt kunde den nya lärans apostlar få större klarhet och befästa de idéer som de ett år tidigare undfått av Fanelli.

⁵ Här några meningar ur den antagna resolutionen: ”Med tanke på att auktoriteten och privilegiet är de starkaste stödjarna i detta orättfärdiga samhälle ... med tanke på att allt deltagande från arbetarklassens sida i de borgerliga partiernas regeringspolitik endast kan föra till ett befästande av den nuvarande samhällsordningen och att det förlamar proletariats revolutionära, socialistiska handlande, så anbefaller kongressen alla sektioner av Internationella Arbetarassociationen att avstå från all verksamhet som har till syfte att åstadkomma en omvandling av samhället genom politiska reformer i ett bestämt land. Den uppmanar dem att ägna alla sina krafter åt att organisera arbetarna federativt, ty detta är enda sättet att garantera den sociala revolutionens framgång. Denna Federation är arbetets sanna representation och bör utveckla sig utanför regeringsapparaten och politiken.”

Att en dogmatisk apolitism så hastigt slog igenom i Spanien var inte en slump, det har vi redan sett. Fenomenet hade sin motsvarighet på det rent moraliska planet i den allt djupare avsmak som folk i allmänhet kände för de otaliga partier, fraktioner och påtryckningsgrupper som sinsemellan grälade om makten över staten och kommunerna. Juan Diaz del Moral (*Historia de las agitaciones campesinas andaluzas*, sid. 80) skildrar övertygande den korruption som rådde i det politiska livet åren 1869-1873: ”Man skydde inga medel: professionella

religionen kritiserades och staten förklarades i bann. Arbetarklassen skulle av egen kraft bygga upp en värld grundad på ekonomisk federalism, kollektivism och kulturell frigörelse. En enda väg var möjlig: den sociala revolutionen, som skulle göra slut på den privata äganderätten till produktionsmedlen, avskaffa kyrkliga, militära och andra statliga överbyggnader och sätta stopp för privilegierna, människans utsugning av människan, okunnigheten och orättvisan⁶. För att upprätta jämlikhetens och frihetens rike skulle arbetarna organisera sig i ”yrkessektioner” som sinsemellan skulle sammansluta sig nerifrån och upp enligt ett dubbelt schema: lokalt genom ”horisontell” sammanslutning av alla olika yrken, ”regionalt” genom en ”vertikal” sammanslagning inom varje verksamhetsgren. Sektionernas förbund eller den spanska regionalfederationen skulle vara det instrument som dels skulle sprida kunskap om de frihetliga idéerna och försvara proletariats intressen med generalstrejken som vapen, dels möjliggöra övergången till det nya samhället. När den sociala revolutionen väl var genomförd, skulle den ta hand om produktionens förvaltning i statens och företagarklassens ställe. Efter att på så sätt ha formulerat sina mål övergick kongressdeltagarna omedelbart till att välja det ”federala råd” som skulle vara det sammanhållande organet och arbetarorganisationens hjärna⁷.

Den hemliga konferensen i Valencia (från 10 till 18 september 1871), den likaledes hemliga Saragossakongressen (från 4 till 8 april 1872⁸), vidare kongressen i Córdoba (24 december 1872 – 1 januari 1873) bekräftade Barcelonakongressens beslut, förstärkte förbindelserna mellan de existerande sektionerna, utarbetade stadgar, införde obligatorisk veckoavgift för varje ansluten och ägnade stor uppmärksamhet åt intensifieringen av propagandan i ord och skrift och ”handlingens propaganda”. (Upprättandet av ett nät med konsumtionsföreningar, grundandet av skolor där allsidig undervisning skulle meddelas, av bibliotek och studie-cirkelverksamhet, skapandet av försäkringskassor, strejkkassor, arbetsförmedlingar ...) Spanien delades upp i fem zoner, inom vilka de skilda lokala samorganisationerna grupperade sig. Dessa fem zoner (de blev snart, vid årsskiftet 1873-1874, tio med vardera ett ”provinsialt råd” i spetsen) förenade sig på topplanet genom att sända ombud till ”federala rådet”, vars befogenheter utvidgades. Dessutom blev sektionernas ”vertikala” yrkesfederationer allt fler och de slöt sig samman under beteckningen ”unioner”⁹. Redan i november 1871 bildades

mördare i tjänst hos de politiska ledarna, subventionerade stråtrövare, nattliga överfall, förfalskning av röstlängderna, tvång och alla slag av valfusk. Det enda viktiga var att få makten, att till varje pris härska.”

⁶ I maj 1870 förkunnade *La Solidaridad*, en anarkistisk tidning som kom ut i Madrid (citerad av A. Lorenzo, *El Proletariado Militante*, del I, sid. 93): ”Vårt program är det radikalaste som man känner till: i fråga om politik är vi anarkister, i fråga om ekonomi kollektivist och i fråga om religion ateister.” I ett anförande vid Barcelona-kongressen (citerat av Santillán i *Contribución a la Historia del Movimiento Obrero Español*, del I, sid. 128) förklarade Rafael Farga Pellicer: ”Vi vill få ett slut på kapitalets, statens och kyrkans makt för att på deras ruiner bygga anarkin, de fria arbetarföreningarnas fria förbund.”

⁷ Den spanska regionalfederationens första ”federala råd” bestod av gravören Tomás González Morago, typografen Anselmo Lorenzo, skraddaren Enrique Borrel, byggnadssnickaren Angel Mora och skomakaren Francisco Mora, som valdes till sekreterare.

Den 31 januari 1872 utsände det andra ”federala rådet” (där bland andra medlemmar typograferna Pablo Iglesias och José Mesa förekommer) ett manifest, i vilket betydelsen av orden ”kollektivism” och ”anarki” preciserades: ”Kollektivism betyder att produktionsmedlen ägs gemensamt och utnyttjas av arbetarkollektiv för produktion, medan var och en individuellt är ägare till sin arbetsprodukt. Anarki, det betyder att alla styrelser är avskaffade eller har förvandlats till rena förvaltningsorgan för de gemensamma intressena.”

⁸ Kongressen i Saragossa hölls i hemlighet, eftersom regeringen förbjöd Internationalen den 17 januari 1872. I själva verket tillämpades förbudet inte med någon större stränghet och gav inte upphov till någon antisocialistisk förföljelse.

⁹ Till exempel: murarnas federation samt stenhuggarnas, tegelarbetarnas, målarnas, timmermannens, tak-täckarnas etc. federation bildade byggnadsarbetarunionen. ”Unionerna av närgränsande yrken” var organiserade på grundval av varje lokal yrkessektions sammanslutning i ”lokala grupperingar” (ett slags anspråkslösa föregångare till de senare, år 1918, skapade ”sindicatos únicos”, gemensamma syndikat) och av de landsomfattande yrkesfederationernas sammanslutning på topplanet. Dessa organ hade uteslutande till uppgift att förbättra

manufakturunionen som samlade textilarbetarna i hela Spanien. Den följdes snart av byggnadsarbetarunionen, lantarbetarunionen, gruvarbetarunionen, sjömansunionen, statstjänarunionen etc¹⁰.

När Cortes (parlamentet) den 11 februari 1873 utropade republiken efter Amadeus av Savojens abdikation, fortsatte den spanska syndikalismen oemotståndligt att gå framåt.

Med sina tiotusentals anslutna¹¹ var den redan den antiauktoritära Internationalens¹² solidaste och bäst organiserade grupp. Intellectuella, studenter, ingenjörer tog aktiv del i verksamheten vid de kroppsarbetandes sida. Man kan nämna bland dessa män av borgerligt ursprung naturvetenskapsmannen Trinidad Soriano, juridikprofessorn Augustín Cervantes, ingenjören Antonio G. Meneses, läkarna Caspar Sentiñon och José García Viñas, målaren José Luis Pellicer, officeren José Lopez Montenegro¹³. Redan tidigt uppstod emellertid konflikter av delvis personlig art. Strax efter Saragossakongressen lämnade nio av de främsta militanterna Federationen, vilket innebar en allvarlig stympning. Francisco Mora, Angel Mora, José Mesa, Pablo Iglesias m. fl. gick ur ”Alliansen för socialistisk demokrati”, som ju var en specifikt anarkistisk gruppering, omvände sig till marxismen under inflytande av Paul Lafargue (Marx’ svärson bodde i Spanien från sommaren 1871 till sommaren 1872) och grundade i juni 1872 ”Nya Madrid-federationen”, varur senare det spanska arbetarpartiet skulle framgå.

Kantonupproret 1873

Vi ska inte dröja länge vid denna plågsamma episod, som blev en ytterligare prövning för ett av ihållande uppror, gerillarörelser, inbördeskrig och statskupper plågat Spanien. Endast anarkisternas roll i kantoniströrelsen intresserar oss, i den mån som deras samarbete med de revolutionära juntorna föregriper deltagande i regeringsmakten år 1936.

Den första spanska republiken ansattes alltifrån tillkomsten av oöverstigliga svårigheter. Den led först och främst brist på kompetent personal för statsförvaltningen, och den lyckades inte få till stånd en jordreform som skulle ha vunnit bondeklassen för regimen¹⁴. De styrande stod

arbetarnas levnadsvillkor i varje yrke och studera den ekonomiska organisationen i ett socialistiskt samhälle, medan de lokala och regionala samorganisationerna skulle ägna sig åt revolutionär agitation, skapa proletär solidaritet ovan skräntressena samt propagera för frihetliga idéer.

¹⁰ Med nutida terminologi var ”unionerna” en sorts industriförbund. Låt oss framhålla att ordet ”syndikalism” ännu inte existerade. Vi använder det ändå för att beteckna det som verkligen före begreppets uppkomst var en revolutionär facklig rörelse av frihetlig tendens.

¹¹ José Termes skriver på sid. 85-87 i *El movimiento obrero en España. La primera Internacional*: ”Antalet medlemmar i den spanska Internationalen var 25.000 vid tidpunkten för Saragossakongressen... I december detta samma år 1872 hade den redan 29.000 anslutna ... Vad beträffar de lokala samorganisationer, som Regionalfederationen bestod av, bör det understrykas, att den mest betydande var den i Barcelona, som räknade 5.934 aktiva medlemmar i september 1872... Uppskattningsvis två tredjedelar av internationalisterna var koncentrerade till Katalonien. Största delen av den resterande tredjedelen fördelades mellan Valencia-regionen och Andalusien.”

¹² Vid Haagkongressen i september 1872 hade den oöverstigliga motsättningen mellan Marx och Bakunin framkallat Internationalens slutgiltiga klyvning.

¹³ Antalet intellektuella och tjänstemän i den spanska frihetliga rörelsen skulle senare komma att minska kontinuerligt. I början av 1900-talet kan man fortfarande peka på några, men efter 1936 söker man förgäves efter dem. Allmänt talat blev klyftan med åren djupare och djupare mellan en underklass, som blev mer och mer revolutionär, och en överklass, där de mest kultiverade försjönk i sina egna problem och aldrig nådde utöver den republikanska liberalismens stadium (på sin höjd fanns några djärva andar som omvände sig till den reformistiska socialismen) eller helt enkelt svängde rätt åt höger. ”Den vänsterintellektuelle” blev hädanefter en sällsynt företeelse, någonting närmast besynnerligt, och denna skilsmässa mellan intelligentsian och arbetarklassen skulle bli till stort men för bägge: ideologisk utarmning för den sistnämnda, känslotorka för den förstnämnda.

¹⁴ Från början av februari till slutet av april ockuperade bönderna storgodsens, styckade upp dem och avsatte de kommunala myndigheterna på flera ställen i Andalusien, Estremadura och Nya Kastilien. Estanislao Figueras, som var regeringschef, och Francisco Pi y Margall, som vid den tidpunkten var inrikesminister (han skulle efterträda Figueras den 11 juni) sände militär för att stoppa exproprieringarna. Därigenom ökade de den

handfallna inför de koloniala problemen och de måste å ena sidan kämpa emot carlisterna¹⁵ och hålla ett öga på övriga monarkister, å andra sidan kväsa kubanernas resning och hålla de ”intransigenta” republikanerna stången. De sistnämnda ville ha folkmilis i stället för armé och krävde långtgående kommunal självstyrelse och att kyrkans världsliga makt skulle avskaffas. Dessa ”intransigenter”, som onekligen åtnjöt stor popularitet hos den lägre medelklassen och massorna i de södra delarna av Spanien, tyckte inte att den i juni av parlamentet antagna federala författningen var tillräckligt liberal och decentralistisk¹⁶. De grep till vapen mot Pi y Margalls författning, fastän denne ju räknades som ytterligt progressiv och var översättare av Proudhons verk till spanska. Från 5 till 11 juli 1873 blev de herrar över Andalusien och Levanten. I Sevilla liksom i Córdoba, i Cádiz liksom i Cartagena eller Valencia utövade de makten genom lokala juntor utan förbindelse sinsemellan¹⁷, styckade upp staten i en mångfald självständiga ”kantoner”, beordrade stängning av kyrkorna och ägnade sig åt en del politiska och sociala reformer (konfiskering av prästerskapets egendom, beskattning av de rika, beväpning av folket, någon gång utdelning av jord till lantarbetarna). Efter Pi y Margalls avgång den 18 juli blev det Nicolás Salmerón och senare Emilio Castelar – regeringschef från och med september – som fick på sin lott att undertrycka denna kaotiska rörelse som varken hade framstående ledare eller ett konkret program. Detta skedde utan hårdhet. Generalerna Pavia och Martínez Campos’ fåtaliga, dåligt väpnade och synnerligen odisciplinerade trupper dög

impopularitet de förvärvat redan genom att med vapenmakt upplösa de revolutionära juntorna som folket vid nyheten om republikens utropande spontant hade bildat för att motverka de kungatrognas agenter.

¹⁵ Carlistkriget med de vanliga ohyggligheterna och den vanliga ödeläggelsen i släptåg sönderslet på nytt Spanien från april månad ända fram till mars 1876. Baskiska provinserna, Navarra, Maestrazgo, delar av Aragonien och Katalonien var reserivat för carlisterna. Den nordspanska bondebefolkningen var framför allt intresserad av att bevara sina urgamla politisk-administrativa friheter, *fueros* (sedan Medeltiden nedärvda lokala privilegier och självbestämmanderätt) mot centralmaktens intrång. I grunden var carlisterna ett slags kunga- och kyrkotrogen motsvarighet till den republikanska och antikyckliga federalismen i medelhavsområdena. Mot slutet av 1800-talet gav den upphov till den baskiska nationalismen och kom indirekt att påverka utvecklingen av de katalanska frigörelsesträvandena. Av reaktion kom de sista carlisterna att bli oförsonliga motståndare till regional självstyrelse. Av den ursprungliga läran fanns till sist ingenting annat kvar än egenmäktigheten och ofördragsamheten, och hela verksamheten var ett enormt bedrägeri, avsett att dupera de mest efterblivna bönderna, så att dessa kunde utnyttjas som försvarare av vissa genom vänsterns frammarsch hotade intressen. Carlism, kantonism, regionalism: tre ord som djupast sett täcker en och samma verklighet, nämligen dramat i ett land som bedrövtligt medelmåttiga styresmän inte förmått industrialisera, förse med skolutrustning och ett ordentligt kommunikationsnät så att de fått tillträde till omvärlden och därigenom småningom eliminerat sina språkskillnader, sin slutna ekonomi och sina gammaldags seder: dramat i ett land som dessa samma styresmän inte velat ena annat än genom järn och eld.

¹⁶ Denna ultrademokratiska författning, som aldrig kunde tillämpas, föreskrev Spaniens och dess koloniers uppdelning i femton autonoma stater. Centralmakten skulle endast syssla med det gemensamma militära försvaret, diplomatin, finanserna och den allmänna lagstiftningen. Att man kunde få igenom ett sådant program berodde på att monarkisternas och ”unitärernas” statskuppsförsök den 23 mars 1873 hade misslyckats: valen till den konstituerande församlingen den 10 maj blev en förkrossande seger för republikanerna, som i förväg blivit av med sina medtävlare och hade fria händer att handla efter eget gottfinnande.

¹⁷ Redan 1833-1836, under första carlistkriget (oktober 1833 – juli 1840) uppstod upprorsjuntor i de av liberallerna kontrollerade områdena. De jagade bort mörkarna, sköt en del munkar och präster, satte upp beväpnade miliser, lade grunden för ett slags statsapparat på lokal och provinsiell nivå. Kan man undgå att jämföra dessa händelser, liksom de från 1854, 1868 eller 1873, med revolutionen av 19 juli 1936? De revolutionära utbrotten i Spanien lyder särskilda lagar, det finns konstanter som är oberoende av den för tillfället förhärskande ideologin. De är det spontana, atavistiska uttrycket för en psykologisk, politisk och social, till följd av underutvecklingen i grunden oförändrad realitet. De karakteristiska dragen är antimilitarism, antiklerikalism och uppsplittring av makten. En lång period av vanmakt drabbar centralmakten, som ”glöms bort” utan att avskaffas eller bytas ut. Det blir därför till slut ändå den som återställer det traditionella godtycket. Den partiella socialiseringen av näringslivet är i stort sett den enda stora nyheten åren 1936-39

.N.B. Man skulle kunna nämna andra ständigt återkommande drag i de spanska revolutionerna: redan Marx framhävde revolutionscyklernas längd, den täta förekomsten av vad man år 1936 skulle kalla ”bandas de incontrollados”, ligor med odisciplinerat folk.

mer än väl till att på några dagar besegra kantonisterna. Omkring den 10 augusti var alla upprorshärdar släckta utom den i Cartagena där motståndet höll ut ända till den 11 januari 1874.

Överallt samarbetade anarkisterna med de ”intransigenta” republikanerna¹⁸. Kända arbetar-militanter satt i kantonernas revolutionsjuntor sida vid sida med riksdagsmän eller officerare: Menéndez och José Lopez Montenegro i Cartagena, Mingorance i Sevilla, Fermín Salvochea i Cádiz, Mariano Rodriguez i Granada, Rosell i Valencia, etc. Deras närvaro gav anledning till friktioner, för republikanerna såg inte med blida ögon på dessa revolutionärer, som ville gå betydligt längre än de och ge resningen en socialistisk och proletär orientering. Mer än en gång slutade missämjan med skottlossning. Icke desto mindre var det främst anarkisterna, som höll stånd mot armén och som, där de hade inflytande, i Valencia exempelvis, räddade upprorshären från nesligt sammanbrott genom att sätta sig till motvärn. I Alcoy, säte för Regionalfederationens ”federala råd”, som hastigt omvandlades till revolutionskommitté, liksom på några platser i Andalusien¹⁹ hade händelserna sin utgångspunkt i strejker och fick därigenom en ur social synpunkt radikalare inriktning (lantarbetarna ockuperade storgods), men ingenstädes förekom revolutionära omvälvningar eller systematiska exproprieringar.

De spanska internationalisterna hade inga andra avsikter än att för ögonblicket stödja republikanernas vänstra flygel, på samma sätt som de tidigare antagligen bidragit med sina röster till federalistpartiets valseger²⁰. Från maj till juli hade de hållit fast vid sin handlingslinje: att alliera sig med de för tillfället mest avancerade elementen för att kunna komma några steg närmare det frihetligt socialistiska samhälle som de med sina ännu alltför svaga krafter inte kände sig i stånd att uppnå i ett enda slag. Med andra ord, att oupphörligen gå vidare i ett slags permanent revolution som väcker massorna och bereder vägen för den slutliga kraft-

¹⁸ Redan den 13 februari 1873 förkunnade kollektivisterna sin anslutning till den federala republiken och till den fullständiga kommunala självstyrelsen vid ett möte som hölls i Barcelona. I mars, och senare den 11 juni, gjorde de på nytt liknande uttalanden. Den 20 juni tog de med José García Vinas och fransmannen Paul Brousse i spetsen den katalanska huvudstadens stadshus i besittning för att inrätta en fri kommun där. Under allmän likgiltighet och utan att polisen ingrep lämnade de lokalerna efter några dagar. Först efter 1876 tog anarkisterna avstånd från aktioner av detta slag. Elisée Reclus skrev 1880: ”Hittills har kommunerna inte varit annat än små stater och till och med Pariskommunen var revolutionär bara vid basen men regeringsaktig i toppen och hade kvar hela hierarkin med ämbetsmän och anställda. Vi är varken anhängare av stat eller kommun, vi är anarkister...” Även Internationalens ”Jurafederation” underströk vid sin årskongress 1880 ”kollektivismens idé har givit anledning till tveitydiga tolkningar som det är viktigt att undanröja”.

¹⁹ Folkskolläraren Severino Albarracín och muraren Francisco Tomás, medlemmar av ”federala rådet”, spelade en framträdande roll under oroligheterna i Alcoy: utlysandet av generalstrejk, strid med civilgardet... I Sanlucar de Barrameda (provinsen Cadiz), där det på 25.000 invånare fanns mer än 3.000 internationalister i juni månad 1873, ersatte den lokala samorganisationens arbetsutskott kommunalstyrelsen.

²⁰ Bakunin avvisade den allmänna rösträtten som medel till proletariatets frigörelse, och framför allt trodde han inte på nyttan av att ställa upp arbetarkandidater som marxisterna ansåg att man borde göra. Men han tillmätte kommunalvalen ett visst intresse. Realist som han var, upphöjde han aldrig röstvägran till en oangriplig princip. Förgäves söker man i hans skrifter efter sådana formuleringar, som anarkisterna efter 1876 blev så förtjusta i, och som Elisée Reclus ger oss ett prov på, när han hävdar att ”rösta det är att abdikera. Att utnämna en eller flera herrar, för kortare eller längre tid, det är att avstå från sin egen suveränitet. Den kandidat ni sätter på tronen eller riksdagsbänken blir er överman, antingen det rör sig om en enväldshärskare, en konstitutionell monark eller bara om ett vanligt ombud försett med en liten flik av kungligheten. Ni utnämner människor till att stå ovanför lagarna, eftersom de har till uppgift att stifta dessa och få er att lyda dem.” Bakunin, vi upprepar det, tog avstånd från valen, inte i namn av ett oavvisligt, abstrakt, moraliskt krav, utan därför att de riskerade att i längden spela de borgerliga i händerna (vilket faktiskt skulle komma att hända i Tyskland, som fram till 1917 var marxismens högborg) och även därför att han reagerade mot de ”auktoritära socialisterna” för att de satte den politisk-parlamentariska verksamheten i första rummet och alltför lätt avstod från revolutionär direkt aktion. Inte förrän på Lenins tid kom marxisterna över socialdemokratins stadium och tron på parlamentarismens välsignelser.

mätning som ska komma när arbetarna uppnått tillräcklig mogenhet²¹. Genom att handla så kunde syndikalisterna som, detta är avgörande, vid denna tid stod under Bakunins inflytande, inte beskyllas för att svika sina idéer. När som vi snart ska se ”kommunistiska” uppfattningar vinner insteg bland Spaniens anarkister och på annat håll, blir en sådan attityd ”kontra-revolutionär”, ”kättersk”, för varje allians med den borgerliga liberalismen och vänsterpartierna förkastas då²². Man kan alltså inte säga att bakuninisterna av 1873 svek sina ideal, snarare kan man beskylla dem för att ha visat brist på politiskt omdöme genom att stödja en rörelse som var dömd att misslyckas och vars målsättning var tvivelaktig, för att inte säga direkt bakåtsträvande trots sin skenbara radikalism.

Man kan inte heller beskylla dem för svek, för att de satt med i de provisoriska miniatyr-regeringar, som de kantonala juntorna var. Den tidens anarkister gick inte så långt som till ett fullständigt avvisande av alla myndighet. De godkände den makt som utgick direkt från folket och kontrollerades av detta²³, inte en revolutionsregering av jakobinsk typ, som utnyttjade den gamla statsapparaten för att omvandla samhället, utan en proletär upprorsmakt, byggd på de borgerliga institutionerna och uppfattad som ett ”förbund av kommuner” som skulle ersätta staten. (Idag skulle man beteckna den anordning Bakunin förordade som ”rådsrepublik” eller ”sovjetrepublik”). Även i detta avseende innebar Bakunins bortgång en vändpunkt. Hädanefter skulle själv²⁴. Bakuninisterna begick visserligen ett allvarligt taktiskt fel genom att inlåta sig på att delta i politiska och administrativa funktioner samman med människor som de misstog sig på, i stället för att utan aktivt ingripande stödja centralregeringen. Men de förnekade inte, som man i allmänhet antar, principer som i själva verket aldrig formulerats.

²¹ Bakunin själv (citerad av F. Muñoz i *Bakounine, la liberté*, sid. 175) intygar det: ”brev som jag får från olika håll i det nämnda landet meddelar att Spaniens socialistiska arbetare, som är mycket (oläsligt ord) och mycket bra organiserade – och inte bara arbetarna utan också Andalusiens bönder, bland vilka socialistiska idéer propagerats med mycket lyckat resultat – avser att ta aktiv del i den revolution som förbereds, denna gång i samarbete med de politiska partierna, dock utan att gå upp i dem, och med det bestämda syftet att ge revolutionen en öppet socialistisk karaktär ...” Längre fram (samma verk sid. 176) förklarar Bakunin för en italiensk militant ”att man måste invänta utgången av den spanska rörelsen, och då, när rörelsen i detta land får en bred och öppen revolutionär karaktär, måste man resa sig alla tillsammans, inte bara Romagna, utan alla delar av Italien ...”

²² Man kunde citera många exempel på Bakunins opportunism. Han föreslog de franska internationalisterna, vid tidpunkten för fransk-tyska kriget 1870, att utnyttja det patriotiska motståndet mot erövrarna som en trojansk häst för införande av socialistiska idéer, det vill säga att förvandla kriget till revolutionärt krig. Lite senare rådde han de italienska anarkisterna att samarbeta med Mazzinis anhängare och bertanianerna för att uppnå omedelbara syften av politisk art. År 1876 glädde han sig åt de franska republikanernas valseger i februari. Allmänt talat drev Bakunin den linjen, att arbetarmilitanterna borde undvika att stöta sig med småborgargrupperna utan i stället ta hänsyn till dessas önskemål för att slippa få dem till fiender.

²³ Bakunin (*Oevres*, del II sid. 228) skriver: ”Vad bör då de revolutionära myndigheterna – och låt oss se till att det blir så litet av dem som möjligt – vad bör de göra för att utbreda och organisera revolutionen? De bör inte själva genomföra den genom dekret, inte tvinga den på massorna, utan framkalla den inom massorna. De bör inte påtvinga dem någon som helst organisation utan stimulera folkets självständiga organisering nerifrån och upp, och underhand, genom personlig påverkan på de klokaste och inflytelserikaste på varje plats, arbeta på att denna organisation så mycket som möjligt kommer att överensstämma med våra principer.” På ett annat ställe (samma verk sid. 298) hävdar han att i detta system ”smälter makten in i kollektivet och blir ett sant uttryck för var och ens frihet, ett organ som troget och med allvar utför samtligas vilja, medan var och en lyder, eftersom den som för dagen är ledare endast befäller honom att göra det som han själv varit med om att bestämma”. På ännu ett annat ställe talar han om nödvändigheten att bilda disciplinerade frikårer och ersätta den kommunala förvaltningen med federerade revolutionskommittéer.

²⁴ Anarkisterna citerade hädanefter endast de kritiska, negativa delarna av Bakunins skrifter. De ville inte veta av häntydingarna på en ”icke-statlig” revolutionär makt, de glömde bort hans i deras ögon alltför smidiga taktik och till och med de filosofiska grunderna för hans tänkande (den materialistiska och relativistiska världsuppfattningen där man kan urskilja inflytande både från 1700-talets ”filosofer” som från Darwin, Auguste Comte och Hegel) som de ansåg vara alltför komplicerade.

Frånsett denna medverkan i kantonrörelsen förhöll sig anarkisterna ganska passiva och de visade knappast något prov på förutseende. De förmådde aldrig råda bot på de ”intransigenta” republikanernas svagheter genom att själva ta över initiativet och” utnyttja omständigheterna för att förvandla en politisk revolution till social revolution, vilket i grunden var syftet med deras engagemang. På det militära planet gjorde de inget försök att samla eller åtminstone samordna miliserna mot en vacklande regering. Kantonerna tvangs alltså till en defensiv taktik och föll en efter en, fast en offensiv taktik hade varit det enda riktiga. Syndikalisterna visade att de ingenting lärt av Pariskommunens erfarenheter (där deras franska kamrater, Eugène Varlin i synnerhet, spelade en framträdande roll). Historien skulle komma att upprepa sig: lärdomarna av 1873 års resning ringaktades i sin tur av följande generation spanska anarkister.

Rörelsen går under jorden.

Regionalfederationens tillbakagång (1874-1881)

Ett allvarligt misstag vid starten plus alltför många felsteg senare bragte olycka över revolutionens lärningar. De fick dyrt betala sina misstag, för även om de lyckats öka Federationens medlemstal tack vare de styrandes relativa fördragsamhet under första republiken²⁵, gjorde militärkuppen den 3 januari 1874 och monarkins återställande²⁶ slut på deras expansion: arbetarorganisationen upplöstes, de frihetliga tidningarna förbjöds, aktiva medlemmar sattes i fängelse, deporterades till Filippinerna eller avrättades.

En mörk period, sju år lång, började för syndikalismen. Den tvingades föra en underjordisk tillvaro, utan propagandamöjligheter, förföljd och sönderfrätt av inre konflikter. Ombud som endast representerade sig själva deltog i möten, där allt var arrangerat på förhand av påtryckningsgrupper. Omröstningsresultaten var ofta förfalskade, det förekom förtal och uteslutningar av värdefulla militanter (Anselmo Lorenzo bland andra). Diskussionerna gick våldsamt till. Trosglöden falnade och många lämnade i besvikelse rörelsen. De kvarvarande blev alltmer fanatiska och hängav sig åt ursinniga dispyter, eftersom var och en trodde sig vara ensam innehavare av sanningen, den ende som rätt kunde tolka händelserna.

Myndigheternas förföljelser gjorde att flertalet militanter gick över på en hård linje. De började nu diskutera ett systematiskt användande av våld, terrorism och personliga repressalier²⁷. Den öppna organisationsverksamheten, det tålmodiga uppbyggandet av en stark facklig landsorganisation, fick vika för en revolutionär messianism och individuella bedrifter. Hela organisationen hade i själva verket ramlat ihop som ett korthus vid första ordentliga stöt som myndigheterna satte in. Det återstod bara i Katalonien och Andalusien några hundratal

²⁵ Mot slutet av år 1873 kunde den spanska Regionalfederationen av Internationalen skryta med att representera 300.000 arbetare. Denna siffra verkar trolig, men man bör inte bortse från möjligheten av en mer eller mindre stark överdrift. (José Termes anför i det tidigare citerade arbetet, sid. 120, med pålitliga referenser till stöd siffran 50.000 à 60.000 regelbundet betalande medlemmar.)

²⁶ General Paviás statskupp i januari 1874 likviderade den demokratiska republiken. Federalister och internationalister, som uttömt sina krafter i kantonupproret, reagerade bara något litet i Katalonien. Den 11 januari var ordningen återställd efter några gatustrider i Sabadell och i Barcelonas omgivning. Militärregimen varade till den 29 december 1874, den dag då general Martínez Campos' pronunciamiento placerade Alfonso den tolfte på tronen och Cánovas del Castillo (de konservativas ledare och den egentlige initiativtagaren till monarkins återinförande) som regeringschef.

²⁷ Den spanska Regionalfederationens sista kongress hölls i hemlighet i Madrid i juni 1874. Den ändrade stadgarna i riktning mot en fullständig autonomi för sektionerna och en begränsning av ”federala rådets” befogenheter, den uttalade att ”utövanandet av repressalier” var en ”plikt”.

Samma kongress publicerade ett *Manifest till arbetarna* som förkunnade: ”Från och med denna dag och till dess att våra rättigheter erkänts eller den sociala revolutionen segrat kommer varje utsugare, varje dagdrivare som lever på räntor, varje kapitalistparasit och frossare, som förlitande sig på den straffrihet staten lovar honom, mot oss begått någon allvarlig oförrätt eller kränkt våra rättigheter, att falla för slaget av en osynlig arm och hans egendom ska förtäras av eld, så att vår rättskipning inte må ske till gagn för hans lagliga arvingar.”

ideologiskt väl preparerade individer, men de var försvagade av personliga tvistigheter eller skarpa åsiktsmotsättningar, något som blir de flesta rörelsers lott om de tvingas leva i skuggan.

Egentligen hade den spanska syndikalismens sammanbrott andra, djupare orsaker. På grund av det alltför snabba uppsvinget hade man inte hunnit få fram dugligt och välutbildat folk i tillräckligt antal att sköta det fackliga arbetet, eller kunnat meddela tillräckliga teoretiska kunskaper åt de tiotusentals anhängare och proselyter som strömmat till mellan 1870 och 1874. Eftersläpningen bland arbetarna, som ännu bara hade en diffus klasskänsla, den utbredda analfabetismen eller i varje fall okunnigheten, gjorde att det var svårt att bygga upp en komplett och starkt sammanfogad organisation. Det fanns helt enkelt inte folk med förmåga att få en administrativ apparat att fungera, sköta medlemsstatistik, hålla igång regelbunden brevväxling mellan sektionerna, skriva rapporter eller tidningsartiklar, analysera den politiska och ekonomiska situationen. En handfull intellektuella, studenter och autodidakter räckte inte till för att sköta denna betungande uppgift och kanalisera den enorma massan nyomvända, som hotade att översvämma dem. Därtill kom att den ytterliga fattigdomen bland arbetarna hämmade Regionalfederationens verksamhet. Att betala de regelbundna avgifter, som måste till för att man ska kunna skapa stridsfonder, var ett offer de inte kunde klara. Slutligen saknade anarkismens apostlar revolutionär erfarenhet: till de taktiska misstagen, till famlandet i allt som gällde det praktiska, kom det ideologiska inflytandet från borgerligt håll. De bakuninska uppfattningarna – alltför hastigt ”smälta” och överförda från mun till mun utan skrivna texter – korrumpades lätt vid kontakten med den republikanska federalismen på modet, och de motsvarade inte riktigt de elementära kraven hos ett begynnande industriproletariat. I sista hand var det alltså industrialiseringens eftersläpning som orsakade Regionalfederationens sammanbrott, ty dess landsomfattande förbund, dess ”unioner”, en viss centralisering i dess uppläggning, hade inte stor mening i ett land, där kapitalismen ännu låg i sin linda, och där i stället största delen av de kroppsarbetande hörde till en utfattig bondeklass med ytterst begränsade andliga vyer.

Syndikalismen var för tidigt ute i Spanien. Det skulle dröja fram till första världskriget, innan den verkligen kunde komma igång, efter ytterst växlande öden som vi snart ska visa. Fram emot 1880 var den i varje fall mycket nära försvinnandet. Sagastas återkomst till makten (februari 1881) räddade den i sista ögonblicket, tack vare införandet av förenings- och församlingsfrihet²⁸.

Från bakuninismen till den frihetliga kommunismen. Regionalfederationens öden 1881-1905

Internationalens spanska regionalfederation höll omedelbart efter återgången till offentligheten en kongress i Barcelona (september 1881). Den återupptog den fackliga verksamheten under namnet ”den spanska regionens arbetarfederation”.²⁹ Den återvann snabbt den förlorade

²⁸ José Termes (tidigare citerat verk sid. 130-131) anmärker: ”De faktorer som gav upphov till ‘internationalismen’ fanns fortfarande kvar i vårt land. I stort var den politiska, ekonomiska, sociala och kulturella situationen densamma år 1880 och år 1868, trots monarkins återinförande, Internationalens upplösning och skapandet av ‘Institutet för fri undervisning’. Ägandeförhållandena inom jordbruket ändrades inte, de blev inte föremål för några reformer ... den sociala lagstiftningen i Spanien var fortfarande ofullständig, oansenlig och vad värre är, den stannade på papperet ... Läget för arbetarna ändrades inte ... Eftersom de orsaker som betingade Internationalens uppkomst, eftersom de människor som försvarade den och deras organisation fortfarande fanns kvar, hur kan man då tro att Regionalfederationen kunde avskaffas genom ett enkelt dekret?”

²⁹ Här nedan ett stycke ur den nya Federationens manifest: ”Vår rent ekonomiska organisation skiljer sig på ett avgörande sätt från alla politiska partier, borgerliga partier och arbetarpartier, vilka är bildade i avsikt att erövra den politiska makten, medan vi organiserar oss för att de för närvarande existerande politiska och juridiska staterna ska reduceras till rent ekonomiska funktioner genom att i deras ställe en fri federation av fria sammanlutningar av fria producenter skapas. Därav följer att vi är motståndare till all parlamentarisk politik och beslut-

terrängen och omfattade snart 50.000 medlemmar, varav 30.000 andalusier och 13.000 katalaner. Men en mycket allvarlig konflikt skulle komma att splittra den: den konflikt som ställde mot varandra de gamla militanterna av Bakunins skola och nykomlingar som tagit intryck av Krapotkins och Malatestas anarkistiska kommunism.³⁰ De förstnämnda satte den fackliga verksamheten i första rummet, de förordade massaktioner, generalstrejk och en viss centralism i syfte att uppnå ett socialistiskt samhälle, där endast produktionsmedlen skulle vara kollektiviserade och där varje arbetare skulle betalas ”enligt sin insats”. De sistnämnda avvisade all organisation under förevändning att bekämpa minsta ansats till byråkrati, till undfallenhet för kapitalet och förslöande reformism. De framhöll fördelen med små självständiga grupper, prisade det personliga revolutionära initiativet och trodde på terrorismen som medel att i ett enda slag uppnå det rena kommunistiska samhället där det inte längre skulle förekomma privat ägande av konsumtionsföremål, där var och en skulle producera efter förmåga och konsumera efter behov (penningsystemet bort, ”ta ur högen”, fritt arbete i glädje), där det varken skulle finnas myndighet eller lag, eftersom de av naturen goda människorna lätt skulle komma till rätta med en liten skara onda: företagare, bankirer, börsmäklare, köpmän, fångvaktare, militärer, poliser, riksdagsmän, präster, godsägare, politiker.³¹

”Kollektivisterna” eller de rena syndikalisterna segrade vid kongressen i Sevilla (september 1882). De tillrådde försiktighet och besinning, avrådde från missbruk av strejkvapnet och tog helt avstånd från uppror. Enligt dem måste man fullgöra ett långsiktigt förberedelsearbete innan man kunde ta itu med den sociala revolutionen: skola arbetarna, bygga ut den fackliga organisationen så att den skulle bli i stånd att ersätta staten och de borgerliga förvaltningsorganen.³² Men anarkokommunisterna eller de frihetliga kommunisterna fick snart överhand i Andalusien tack vare den skamliga ”svarta-handen”-komplotten, iscensatt från början till slut av polisen och reaktionära element i avsikt att ”kapa topparna” i organisationerna på landsbygden. Tusentals lantarbetare, dessa jordens parias, blev inspärrade, torterade, deporterade, landsförvista eller avrättade (1881-1883). Denna orimliga förföljelse spred förbittring bland de andalusiska bönderna och gynnade uppkomsten av just sådana kommandogrupper och hemliga sällskap som den avsett att kväva i sin linda. I en sådan atmosfär var det naturligt att

samma förespråkare för ekonomisk kamp, för en politik som syftar till att förstöra alla privilegier och monopol härrörande från den nuvarande orättfärdiga samhällsordningen.”

³⁰ Den anarkistiska kommunismen dök upp omedelbart efter Bakunins död i juli 1876. Den uppfanns av italienarna, som antog den på sin kongress i Florens i oktober 1876 och spred den över hela Europa. Peter Krapotkin systematiserade sedan denna nya lära, fastän han för sin personliga del tog avstånd från den terrorism, som några fanatiker predikade. Hans varningar var dock förgäves: anarkokommunism och terrorism blev nästan synonyma. Enrico Malatesta försvarade för sin del en upprorstaktik, det som hädanefter kom att kallas ”handlingens propaganda”, fastän detta uttryck ursprungligen betecknade förkunnandet av revolutionära idéer genom konstruktiva insatser. Vid Amsterdam-kongressen 1907 skulle Malatesta utbrista: ”Fackföreningsrörelsen är inte och kommer aldrig att vara annat än en laglydig och konservativ rörelse utan annat uppnåeligt mål – i bästa fall – än förbättring av arbetsförhållandena.”

³¹ Errico Malatesta skrev (citerat i *Noir et Rouge* av september 1966) att kollektivismen ”är oförenlig med anarkin. Den skulle kräva en reglerande och modererande myndighet, som förr eller senare skulle urarta i förtryck och utsugning och som skulle återinföra, först den korporativa och sen den individuella egendomen.” Max Nettlau förklarar i sin inledning till Bakunins verk vad som i anarkokommunisternas ögon var kollektivismens fundamentala brist: ”Man sade sig att varje metod för att rättvist tilldela var och en produkten av hans arbete måste vara ofullkomlig, för alla individer är inte lika och använder olika kvantitet arbetskraft för samma arbete. Man måste alltså räkna med att alla system var anpassade efter den majoritet som funnit skäl att godkänna den. Därav följer oundvikligen reglementering, lag, stat.”

³² Katalanen José Lluñas, ledande bland kollektivisterna, förklarade (se Santillán, tidigare citerat verk, del I, sid. 304): ”Anarkismens heliga plikt, det är att organisera administrationen.” För övrigt hävdade kongressen (se A. Lorenzo, citerat verk del II, sid. 239): ”Om vi är försiktiga, om vi respekterar reglementet, får vi mer värde och blir mer respekterade, och när vi sen i framtiden beslutar oss för strejk, då betyder det undergång och död för kapitalismen.”

syndikalismen, som behövde ett minimum av frihet för att utvecklas, försvann från de södra regionerna³³. ”Kollektivisterna” förskansade sig då i Katalonien.

Denna geografiska uppdelning berodde inte på en slump. Utan att bagatellisera polisförföljelseernas betydelse som indirekt orsak till den frihetliga kommunismens utveckling måste man framhålla att det fanns djupare orsaker till dennas utbredning i Andalusien. Där led befolkningen – jordlösa bönder, lantarbetare – svårare än någon annanstans av de sociala orättvisorna, av ”kazikismen” (kaziker var småtyranner på landsbygden, ö. a.), av storgodsägarnas och det rika prästerskapets tyranni. Olärda som de var kunde de endast hänföras av enkla och sköna idéer som lovade dem ett paradiset på jorden mycket snart, utan att de först skulle behöva bygga upp en komplicerad organisation, som de förresten inte skulle ha kunnat få att fungera. För dem som endast kände till det trånga och torftiga livet i byn, för dem som livnärde sig på gazpacho eller vitlökssoppa, betydde sådana i ett industrisamhälle fullständigt utopiska uttryck som ”att ta ur högen” något mycket påtagligt, för ”högen” blev i deras ögon detsamma som en välfylld visthusbod.³⁴ Att arbeta utan att göda präster och godsägare och slippa bli behandlad som boskap av dem, att odla för egen räkning, i gemenskap med andra, de ägor som man tidigare stulit från dem, att slippa leva i skräck för arbetslöshet, för hungersnöd och för skjutglada civilgardister, att inte längre känna trycket från kazikerna, dessa småtyranner i tjänst hos de makthavande, det var precis vad de ville, *med detsamma*. Den frihetliga kommunismen anammades av detta utfattiga lantarbetarproletariat som en ny religion, ja som en frälsningslära.³⁵

De katalanska arbetarna däremot levde redan i industriåldern, de hade kvar i minnet den fackliga verksamheten från före 1874, de visste medvetet eller omedvetet att utan förberedelse, utan organisation skulle de aldrig besegra de borgerliga. När föreningsfriheten kom tillbaka, gick de alltså på nytt in i fackföreningarna, de återknöt till den gamla klasstraditionen. De erfarna frihetliga militanterna var nästan alla katalaner, de kände inget behov av att byta ideologi över en natt, att överge ett organisationsarbete som trots allt tycktes ge positiva resultat och som i varje fall hade räddat den revolutionära socialismen från fullständigt för-

³³ Den förste spanske anarkokommunisten tycks ha varit andalusiern Miguel Rubio (ombud för Montejaque vid kongressen i Sevilla, där han gick hårt åt José Lluas). Han stödde ”De arvlösa”, ett mer eller mindre hemligt sällskap som bildats av bönder i Jerez och Arcos de la Frontera, och han lyckades vinna flera yngre syndikalister för sina idéer (Vicente Daza, Martin Borrás, Emilio Hugas ...) vilka sedan angrep Regionalfederationen för att påskynda dess försvinnande.

³⁴ Självfallet överensstämde denna fattigdomskommunism inte med de anarkokommunistiska teoretikernas ideal, ty dessa räknade med ett överflödssamhälle som är otänkbart utan ett system av samordnad ekonomi. Men eftersom de i egenskap av motståndare till varje myndighet talade mycket om industrins decentralisering, om specialiseringens skadlighet och om massornas skapande spontanitet, öppnade de vägen för förenklade tolkningar och verklighetsfrämmande fantasier.

³⁵ G. Brenan beskriver (i *The Spanish Labyrinth*, sid. 157) på följande sätt de karakteristiska dragen i den andalusiska anarkismen: ”Den anarkism som utvecklades på landsbygden i Södern var som man kan vänta mycket olik den som förekom i storstäderna i norr. ’Idén’, som man på den tiden sade, bars omkring från by till by av anarkistiska ’apostlar’. I ’gañanías’, det vill säga i lantarbetarnas baracker, i de isolerade hyddorna, talade apostlarna vid oljelampornas sken om frihet, jämlikhet och rättvisa, och deras åhörare föll i hänryckning. överallt bildades små kretsar som ordnade kvällskurser där många människor lärde sig läsa. Man gjorde också antireligiös propaganda. Många adepter var vegetarianer och nykterister. En del rörde varken tobak eller kaffe och en av dessa gamla apostlar jag lärde känna hävdade att när frihetens tidsålder var inne skulle människorna leva av råa grönsaker som de själva odlade. Men den andalusiska anarkismens särmärke var tron på en guldålder. Varje ny rörelse, varje ny strejk, uppfattades som förebudet om att denna guldålder var nära förestående, då alla människor, till och med civilgardisterna och storgodsägarna, skulle bli fria och lyckliga. Ingen skulle ha kunnat säga hur förändringen skulle gå till. Förutom konfiskeringen av jorden och nedbränning av kyrkorna, framställde man inget praktiskt förslag.”

svinnande. De kunde inte undgå att fatta avsky för människor som begagnade sig av "deras" Federation för att förstöra den, för att rekrytera anhängare de inte kunde finna på annat håll³⁶.

Kampen mellan anarkokommunister och kollektivisterna skulle snart leda till att "den spanska regionens arbetarfederation" förintades. De frihetliga kommunisterna hotade medlemmarna i organisationens styrelse (veteranerna Farga Pellicer, Francisco Tomás, José Lluus Pujals m. fl.) till livet, de vann insteg i Katalonien, splittrade fackföreningarna och lyckades slutligen driva igenom Federationens formella upplösning på kongressen i Valencia i oktober 1888.³⁷ Några år senare höll några "sektioner" ännu stånd, men tiden var inne för "gruppismen", den revolutionära messianismen, upproren, attentaten och negativismen.

Från och med 1891 härjade en epidemi av terrorism i Barcelona. Den 8 januari 1892 gjorde lantarbetarna i Jerez de la Frontera (provinsen Cádiz) uppror. De hade låtit lura sig av provokatörer, och polisen fick sålunda en utmärkt förevändning att arresterar aktiva anarkister i Andalusien och att komma åt Fermin Salvochea.³⁸ Denna nya upplaga av "svarta handen" bar samma frukter: en ny serie attentat och nya revolutionära uppflammanden bland bönderna. Den 23 september 1893 försökte Paulino Pallas döda general Martínez Campos. Ny våg av förföljelser. Till hämnd placerade Santiago Salvador en bomb på en teater i Barcelona. Den dödade flera personer (7 november 1893). Förföljelserna intensifierades. Den 6 juni 1896 kastades ännu en bomb mot en procession i Barcelona. Nu gick polisförföljelserna över alla gränser: hundratals anarkister, antiklerikala och slumpvis arresterade arbetare spärrades in i Montjuich-fästningen och torterades på ett ohyggligt sätt till stor skandal för allmänna opinionen världen över. Den 8 augusti 1897 mördade italienaren Michele Angiolillo regeringschefen Cánovas del Castillo för att hämnas offren för polisbarbariet. Terrorismens, kontraterrorismens och våldets maskineri hade kommit i gång på allvar till stor glädje för extremisterna, som trodde sig kunna väcka folket ur dess dvala och hoppades på en snart utbrytande revolt, och även till stor glädje för alla reaktionärer som fick tillfälle att förinta arbetarrörelsen och förstärka polisapparatens.

³⁶ Enligt Anselmo Lorenzo (cit. verk del II, sid. 218) var det tack vare de katalanska anarkisterna som den spanska syndikalismen kunde överleva fram till den tid då den kunde återbördas till offentligheten: "Det var bara i Katalonien och Andalusien som organisationen hade en viss numerär styrka. Katalanerna var ett ovärderligt stöd för 'federala kommissionen' (styrelsen), eftersom de var väl organiserade och hade avsevärda resurser ... Andalusierna betydde mycket i organisationen genom sitt antal och sin entusiasm. På annat sätt kunde de inte öva inflytande, ty de var offer för storgodsägarsystemet, mestadels analfabeter och därigenom oförmögna att administrera och leda." En annan bedömare, Angel Marvaud, skriver (*La question sociale en Espagne*, sid. 45-46): "Den andalusiska anarkismen är en anarkism med häftiga men korta kriser. Upploppen i denna del av halvön gör inte intryck av genomtänkta och väl förberedda rörelser utan verkar som en rad katastrofala episoder utan samordning, utan ledning, utan annan drivkraft än hunger och vrede ... Den katalanska anarkismen är betydligt farligare, därför att den är mindre impulsiv och bättre organiserad. Den är också mer 'intellektuell'. Barcelona är den spanska anarkismens högkvarter."

³⁷ Kollektivisterna (se Santillán, cit. verk del I, sid 333) tolererade inte "att oregerliga smågrupper tvingar på oss en taktik med förkastliga handlingar som inte kan godkännas av någon organisation som arbetar för ett värdigt och hederligt ideal." De frihetliga kommunisterna å sin sida beskyllde Federationen för att "som genom ett trollslag ha förflyttats från det revolutionära planet till legalitetens plan av en handfull förrädare som gjort sig till diktatorer över arbetarklassen". Denna konflikt mellan kollektivisterna och anarkokommunister på 1880-talet liknar i mer än ett avseende konflikten mellan "trentister" och FAI-ister på 1930-talet. I båda fallen var det den ultrarevolutionära tendensen som fick övertaget.

³⁸ Fermín Salvochea Alvarez (1842-1907) kom från en borgerlig familj i Cadiz. Efter att ha studerat i England tog han aktiv del i republikanska konspirationer, var med i revolutionen av september 1868 och blev sedan "mär" i Cadiz år 1869. 1870 kom han i förbindelse med Internationals företrädare och valdes till ordförande i kommunen Cadiz' förvaltningskommitté i juli 1873. Efter detta var hans liv en enda serie äventyr, fängelsevistelser, propagandaturnéer. Han var den enda framträdande personligheten i den frihetliga rörelsen i Andalusien.

Trots allt tappade de katalanska syndikalisterna inte modet. De återuppbyggde i tysthet, omkring 1889, Arbetarfederationen, som de denna gång kallade ”Solidaritetspakten mellan arbetarna i spanska regionen”. Men denna nya arbetarorganisation var betydligt svagare än den föregående, vilken i sin tur aldrig uppnått samma styrka som Regionalfederationen år 1873 hade. Under årens lopp hade yrkesförbunden och ”unionerna för likartade yrken” upplösts, förbindelserna mellan sektionerna och lokala samorganisationer hade blivit lösare, ”federala kommissionen” hade blivit en ren symbol.³⁹ Dessutom förlorade den gamla läran vartefter sina trogna som, trötta på en utsiktslös kamp, åldrade, besvikna, drog sig tillbaka ur stridsviolet en efter en, eller också lät locka sig av den yngre generationens romantiska radikalism.⁴⁰ Slutligen kom polisingripanden, som var en följd av terroristernas oöverlagda handlingar, alltmer att hämma den fackliga verksamheten. Denna var ju mer blottställd för polisens attacker än de hemliga grupperna. Alltså blev de, som inte låtit sig övertyga av anarkokommunismen, ändå indirekt besegrade av den. Frammot 1896 hade ”Solidaritetspakten” tynat bort till den grad att den i stillhet insomnade.

I oktober 1900, när den fosterländska våg som framkallats av spansk-amerikanska kriget väl lagt sig, samlades några oförfärliga syndikalister till kongress i Madrid och grundade ”Arbetarföreningars Federation för spanska regionen”. Ett år senare påstod de sig representera 73.000 medlemmar fördelade över Katalonien, Andalusien, provinsen La Coruña och Madrid. 1901 tog de initiativet till en revolutionär generalstrejk i Gijón, La Coruña och Sevilla. I februari 1902 organiserade de en annan strejk i Barcelona:⁴¹ staden var helt förlamad i trettiosex timmar, men denna blodiga strejk – som kostade ett 40-tal personer livet under sammandrabbningar med armén – slutade ändå i ett misslyckande som följd av bristande uthållighet och kampvilja hos proletariatet. Det var sista dödsryckningen, slutet på den långsamma dödsstriden för den spanska grenen av Internationales. Arbetarna ville inte längre höra talas om den, sektionerna smulades sönder och förvandlades till smågrupper på

³⁹ Federico Urales (citerad av Felipe Alaiz i *Hacia una Federación de autonomías ibéricas*, kap. IV, sid. 12-13) beskriver hur Federationen fungerade år 1887: ”Federala kommissionen (dvs. styrelsen) hade ingen ordförande och inga verkställande befogenheter. Sekreteraren erhöll ingen lön: han fick liksom andra medlemmar eller ombud med skilda uppdrag bara en ersättning som svarade mot förlorade arbetsdagar. Organisationsarbetet utfördes efter det dagliga knoget för brödfödan. Varje provinsombud i ’federala kommissionen’ skötte de angelägenheter som rörde hans provins. På så sätt förenklades uppgiften för sekreteraren ... Det bör nämnas att inom spanska Regionalfederationen fanns det yrkesfederationer som arbetade självständigt, hade sina egna ’juntor’ och tillämpades samma federala system som vi nyss redogjort för. Regionala kongresser (man får inte glömma att Spanien bara var en region av Internationales) samt provinsiella kongresser hölls, men inget beslut ägde giltighet förrän det godkänktes genom omröstning inom de yrkessektioner som bildade de lokala samorganisationerna ... Behandlingsgången för de frågor som skulle upp på kongresserna var följande: Sektionen (yrkessektionen) sammanträdde och samtliga medlemmar hade rätt att föreslå ämnen för debatt. De som godkändes överlämnades till den lokala ’kommissionen’, som förde dem vidare till den provinsiella ’kommissionen’ som i sin tur förde dem vidare till ’Federala kommissionen’ ... Denna gjorde sedan upp en dagordning och lät trycka denna ... Sektionerna fick del av dagordningen och diskuterade den. Varje sektion valde sedan ombud med bundna mandat för kongressen ... När kongressen avslutats meddelades besluten till sektionerna ... och om de godkändes (av majoriteten sektioner) blev de därmed förpliktande. På så sätt hade inte ens kongresserna full beslutanderätt ...”

⁴⁰ Denna nya generation frambragte en hel del duktigt folk. Låt oss nämna folkskolläraren Federico Urales, alias Juan Montseny 1864-1940) och hans hustru Soledad Gustavo, alias Teresa Meñe, typograferna Antonio Pellicer Paraire och Pedro Esteve, notarien Serrano Orteiza, skomakaren José Sanchez Rosa (1864-1936), ingenjören Fernando Tárada del Marmol (1861-1915) och i synnerhet den galiciske typografen Ricardo Mella (1861-1925), den ende begåvade teoretiker som den spanska frihetliga rörelsen någonsin ägt.

⁴¹ Det var i själva verket andra gången som syndikalisterna tog initiativet till en arbetsnedläggelse av denna räckvidd. Angel Marvaud (cit. verk sid. 47) hävdar: ”Vid den första förstamajdemonstrationen år 1890 – medan de madrilenska socialdemokraterna under Iglesias ledning uppvaktade Sagasta och bedyrade sin respekt för lagen – höjde Barcelonas proletariat under anarkisternas inflytande generalstrejkens fana och drabbade samman med polisen till tonerna av anarkisthymnen, en verklig kampsång.”

fyra-fem personer. Det föreföll som om händelserna hade givit de otåliga ”kommunisterna” rätt när de klandrade den obotliga trögheten hos folket och vägrade sätta sin lit till annat än offerviljan och modet hos några aktivister, som var redo till alla våldshandlingar, till alla slag av uppseendeväckande bedrifter vilka genom en kedjereaktion till sist skulle släppa loss upproret bland de förtryckta massorna. År 1905 beslöt den skelettartade ”Arbetsföreningarnas federation” att hellre lägga ner verksamheten än att fortsätta en tynande tillvaro. I Andalusien hade från våren 1903 till sommaren 1905 den svältande befolkningen upplevt en virvel av strejker, mordbränder, upplopp och sammanstötningar med civilgardet. Sen hade denna anarkistiskt inspirerade bonderörelse slocknat lika fort som den brutit ut.

Men låt oss gå ett stycke bakåt i tiden. Om man ska förstå den frihetliga kommunismens utbredning på bakuninismens bekostnad, får man inte bortse från den reaktion som väckts genom den reformistiska marxismens inträde på scenen. Utbrytarna i ”Nya Madrid-federationen” bildade i juli 1879 det spanska socialistiska arbetarpartiet (Partido Socialista Obrero Español = PSOE) och senare, i augusti 1888, en facklig landsorganisation ”Arbetarnas allmänna union” (Unión General de los Trabajadores = UGT). De spanska socialisterna var mycket moderata och försiktiga, de satte den politiska och parlamentariska verksamheten främst och kalkerade samvetsgrant den franska och tyska socialdemokratins program och taktik. Men verkligheten fogade sig inte efter deras önsknings. Själva valsystelet tenderade att sortera bort mindre bemedlade kandidater och möjliggjorde fusk och utpressning av värsta slag (kazikismen). Klassmotsättningarna var alltför hårda för att arbetarna skulle vara mottagliga för argumentet att generalstrejk är något farligt eller ogenomförbart. Dessa omständigheter gynnade inte utbredningen av den snäva marxismen i PSOE, som för övrigt dominerades av en enda man, Pablo Iglesias. 1899 räknade UGT bara 15.000 medlemmar och partiet hade bara lyckats få fem eller sex personer invalda i kommunalstyrelser.

Emellertid började från och med 1900 syndikalismens fortgående försvagning (trots tillfälliga uppvaknandes) att stärka socialdemokraternas position: 1902 svällde UGT:s medlemstal till cirka 40.000, 1904 översteg det 55.000. Det var således uppenbart att den reformistiska landsorganisationen i viss mån fyllde det tomrum, som den förtvinade regionalfederationen lämnat. Dess inbrytning i arbetarrörelsen borde ha givit anarkokommunisterna impulsen till att söka kontakt med det proletariat som nu höll på att svänga över till marxismen, och att avskrika kampen mot de sista kollektivisterna. Men så skedde inte, de isolerade sig bara ytterligare. De fackliga juntorna, kommittéerna, kravet på disciplin och taktisk försiktighet, allt detta var för dem bara ”marxism”, en giftig bottensats av auktoritet och opportunism. Nu skulle det bli slut med all organisation, nu skulle fältet lämnas fritt för aktionsgrupperna, alla gamla ”skägg” skulle bort, som hämmade anarkismens utbredning med sitt prat om att ”vinna arbetarna” och sina maningar till hovsamhet. Revolutionens flagga skulle vaja högt mot himlen.

Bakuninismen hade definitivt försvunnit som filosofisk och social doktrin. Den skulle snart återuppstå såsom klasskampsuppfattning och arbetarrörelse. Med andra ord uttryckt hade andalusierna segrat över katalanerna, gynnade som de var av den för Spanien säregna politisk-ekonomiska situationen och moraliskt stöttade genom de utländska frihetligt-kommunistiska teoretikernas stora prestige, samt vägleda av ett överflöd skrifter⁴², medan katalanerna däremot

⁴² Från 1900 till 1923 gavs det ut cirka tvåhundra anarkistiska tidningar i Spanien. *La Revista Blanca*, som Federico Urales redigerade, och *Tierra y Libertad* avvek från denna enorma massa publikationer genom sin höga kvalitet. Huvuddelen av de oräkneliga broschyrer som cirkulerade bland folket var författade av mer eller mindre självlärd arbetare efter artiklar av Krapotkin och Malatesta. De som skrevs av José Sánchez Rosa för de andalusiska bondeproletärerna är ett mönster för genren på grund av sin enkelhet och sin lyriska känsla och på grund av en språkbehandling, som var på ett fulländat sätt anpassad efter lantarbetarproletariatets psykologi i dessa sydliga trakter.

mot saknade propagandatekter och inte hade annat att hålla sig till än det oklara minnet av Bakunins idéer.⁴³

Men denna seger var endast tillfällig: genom omständigheternas makt skulle snart den kollektivistiska syndikalismen och den revolutionära anarkokommunismen smälta samman för att ge upphov till en ny rörelse som skulle lösa upp de skarpa motsättningarna.

CNT:s födelse: den fackliga förnyelsen och juliupproret 1909

Början av 1905: den sedan den misslyckade generalstrejken i februari 1902 söndertrassade Regionalfederationen försvinner officiellt. Augusti 1907: en facklig grupp som kallas ”Arbetsolidaritet” uppstår i Barcelona. Vad hade då hänt under dessa få år? Varför denna oväntade återuppståndelse av en frihetligt orienterad arbetarorganisation?

Man har ofta anfört som förklaring ett inflytande över Pyrenéerna från den franska syndikalismen och speciellt från Amiensförklaringen (oktober 1906). Man har också påmint om den anarkistiska kongressen i Amsterdam (augusti 1907) som rekommenderade de aktiva anarkisterna att gå in i fackföreningarna för att tillföra dem friskt blod och samtidigt ge nytt liv åt den förtvinade internationella anarkiströrelsen tack vare tillströmning av arbetare – dessa arbetare som inte låtit sig fångas av terrorismen eller av en fraseologi utan beröring med dagens verklighet eller proletariats konkreta strävanden. Säkerligen är de omtalade händelserna inte att förakta, men deras räckvidd var mycket begränsad, de betydde bara en moralisk uppmuntran för de spanska anarkister som inte trodde på att ”handlingens propaganda” kunde leda någon vart. Framför allt måste man hålla i minnet två detaljer. Den ena är att de franska syndikalisterna i motsats till sina föregångare i Första internationalen aldrig sände några propagandister utanför Frankrikes gränser. Den andra är att inget spanskt ombud deltog i kongressen i Amsterdam. Man måste alltså inom Spanien självt söka orsakerna till fackföreningsrörelsens förnyelse.

I Andalusien satt bondeproletäerna instängda i sin vanmakt – övergivna som de var, oorganiserade, utan revolutionär ledning. Deras anfall av förstörelseraseri avslöjade den bestående bristen på ideologisk skolning, de alltid till mindre områden begränsade upproren följdes av långa perioder av modlöshet. I Katalonien kämpade den expanderande borgerliga eller småborgerliga regionalismen mot anhängarna av den demagogiske Alejandro Lerroux, kallad ”Paralelos kejsare”.⁴⁴ Befolkningen intresserade sig lidelsefullt för de politiska debatterna, under det att bombexplosioner, mordbränder, slagsmål och mord på Barcelonas gator vittnade om striderna mellan katalanister, Lerruox-anhängare, nationalistiska officerare och poliser. I de baskiska provinserna gjorde separatister, carlister och socialister upp sina mellanhavanden med revolvren i hand eller pucklade på varann utan att det ringaste fästa sig vid några konstifika personer som kallade sig anarkister. Om man ser på Spanien i stort, hade anarkistgruppernas aktivism inte burit de frukter som dess profeter hoppats på. Attentaten⁴⁵

⁴³ Bakuninismens livskraft i Spanien var exceptionell. Överallt annars försvann den med Bakunin själv. Dock blev så vitt vi vet ingen skrift av Karl Marx’ medtävlare översatt i sin helhet till spanska före början av 1900-talet. Max Nettlau anmärker år 1894 med förvåning att ”i Spanien, där den anarkistiska Internationalen slagit rot så fast, att den efter sju års illegal tillvaro levde upp igen med sin forna kraft, är kollektivismen alltjämt förhärskande.”

⁴⁴ Josep Benet skriver (i *Maragall davant la Setmana tragica*, sid. 28-29): ”De misslyckade generalstrejkerna år 1901 och 1902... hade en viss betydelse för Lerroux-rörelsens framgång ... En stor del av proletariats massa satte på nytt sitt hopp till politiken, besvikna som de var på anarkismen ... Lerroux uppträdde i rätta ögonblicket för att suga upp detta nya hopp, som efter några år i sin tur skulle bli sviket.”

⁴⁵ Låt oss endast nämna Mateo Morrals mordförsök mot Alfonso den trettondes person, den 31 maj 1906. Prästerskapet och de reaktionära kretsarna utnyttjade detta attentat för att anklaga Francisco Ferrer Guardia (1859-1909) för att vara anstiftare till det, och utverka stängning av de experimentskolor, där man sedan 1901 meddelade undervisning enligt ”ett uppfostringssystem utan Gud”. Ferrer var först republikan men blev anarkist

kunde inte bryta igenom den allmänna trögheten. Arbetarna brydde sig mest om att försvara sina närliggande intressen och gick därför in i UGT, den socialdemokratiska landsorganisationen, som nu blivit den enda. Kort sagt, den frihetliga kommunismen riskerade i sin totala isolering att råka ut för samma jämmerliga öde som den syndikalistiska kollektivism som den tidigare hjälpt till att förstöra. Därför insåg anarkisterna till slut att de måste ändra hållning eller gå under, att det var nödvändigt att gräva ner stridsyxan och till varje pris komma överens, för att rädda vad som ännu kunde räddas.

Ändå var det inte de som tog initiativet, utan det var socialisterna. Var detta en slump? Säkert inte. På sätt och vis var den socialdemokratiska UGT vid den tiden ende arvingen till Regionalfederationen från åren 1870-74 och hade från denna bevarat den demokratiska uppbyggnaden baserad på yrkesfederationer – dessa federationer som i den ursprungliga organisationen aldrig riktigt kommit till liv. Sedan bakuninisterna drivits bort av anarkokommunisterna eller dragit sig tillbaka, hade socialdemokraterna blivit fackföreningsrörelsens egentliga fortsättare.

År 1907 satte sig katalanska militanter från PSOE (socialdemokratiska partiet) i förbindelse med en del anarkister, som var besvikna på den individuella terrorismens futtiga resultat och måna om att lösgöra massorna från inflytandet av den borgerliga radikalismen. Ur dessa kontakter uppstod ”Arbetarsolidaritet”. Den fick karaktären av en neutral facklig organisation, opolitisk i ordets egentliga mening, det vill säga frigjord från varje styrande ideologi och utan annat syfte än att försvara arbetarnas materiella intressen. Dess grundare markerade sin enande och försonande avsikt genom att besluta att ingen anarkistisk eller socialdemokratisk militant skulle få tillhöra sekretariatet.⁴⁶

Den nya organisationen skaffade sig en veckotidning som kom ut för första gången den 19 oktober 1907 under titeln *Solidaridad Obrera* (Arbetarsolidaritet). Anselmo Lorenzo, Ricardo Mella, José Prat publicerade artiklar där, under det att Francisco Ferrer, ”Moderna skolans” grundare, gav ekonomiskt stöd. Genom tidningens inflytande och barcelonasyndikalisternas tålmodiga arbete vanns snabbt de katalanska arbetarnas sympati. På alla industriorter bildades fackföreningar som upprätthöll fasta förbindelser med varandra. Så kunde ”Arbetarsolidaritet” vid en kongress den 6, 7 och 8 september 1908 upphöjas till regional organisation. Den syndikalistiska veteranen Anselmo Lorenzo och socialdemokraten Juan José Morato deltog i förhandlingarna och bevisade genom sin närvaro att det inte fanns någon lucka i sammanhanget mellan den forna spanska Regionalfederationen av Internationalen och den nya organisationen, som redan hyste planer att gå utöver Kataloniens gränser och installera sig i det övriga Spanien, där syndikalismen höll på att komma till liv även på annat håll: redan i november 1907 hade anarkister som tröttnat på den sterila ”handlingspropagandan” grundat ”Arbetarfederationen för Estremadura” i Merida.

Ändå gick det långsamt och mödosamt framåt för den fackliga rörelsen. Långifrån alla anarkistgrupper hade ännu förstått massaktionens betydelse. De tvekade att stiga ut ur sina

omkring 1890. Han var hatad av kyrkan som monopoliserade den officiella undervisningen. Ferrers pedagogiska idéer byggde vidare på Paul Robin och Leo Tolstoj: fullständig frihet för barnen, samundervisning för pojkar och flickor (vilken skandal i Spanien!), inga straff, inga dogmer, konfessionslöshet, prioritet för praktiska studier framför de övriga. Hundratals ferrerska skolor blomstrade i Spanien, till och med i de mest avlägsna byar, tack vare initiativ från de anarkistiska arbetarcentra. Denna rörelse var så mycket märkligare som landet vid den tiden hade 50 % analfabeter och staten ingenting gjorde för att kämpa mot analfabetismen. Ferrer skapade också i Barcelona ett institut för att utbilda kvalificerade lärare och grundade Internationella ligan för barnuppfostran.

⁴⁶ Socialdemokraternas avgörande roll vid bildandet av ”Arbetarsolidaritet” har skildrats av José Negre som var CNT:s förste generalsekreterare (se *Recuerdos de un viejo Militante*). Detta fruktbara samarbete blev inte vidareutvecklat. De styrande i partiet gillade inte att det fanns en facklig organisation som inte rättade sig efter deras politiska instruktioner. Anarkisterna å sin sida anslöt sig massvis och modifierade därigenom fullständigt organisationens ursprungliga karaktär.

elfenbenstorn. Flertalet socialdemokrater såg med ovilja att det uppstod fackföreningar som Socialistpartiet (PSOE) inte hade kontroll över, speciellt som UGT:s hastiga frammarsch plötsligt hejdats år 1905. Men det ondas rötter satt mycket djupare. Det spanska proletariet var ännu inte moget för organisation i stor skala, trögheten och låt-gå-mentaliteten var ännu förhärskande. I grunden berodde dess efterblivna tillstånd och den därav följande stagnationen på den industriella eftersläpningen i Spanien. I början av 1909 fanns det inte mer än 50-60.000 fackligt organiserade arbetare i hela landet mot 900.000 i Frankrike, 2.000.000 i Tyskland och 2.500.000 i Storbritannien. Dock skulle snart en förändring ske utan att någon ”medveten minoritet”, vare sig anarkistisk eller socialdemokratisk, hade påverkat händelsernas gång.

Dekretet av den 11 juli 1909, som förordnade om reservtruppernas inkallande för att sändas till kriget i Marocko, orsakade ett upplopp i Barcelona. Upploppet gick hastigt över i ett uppror som omfattade hela Katalonien: kyrkor och kloster stod i lågor, några präster blev dödade, gatorna spärrades av barrikader. Fackföreningarna gjorde ögonblickligen gemensam sak med de upprorska och utlyste revolutionär generalstrejk den 26 juli, medan Lerroux-anhängarna, som in i det sista hade hetsat folket mot prästerskapet och institutionerna, sprang och gömde sig vid det första skott som smäll. Även de katalanska nationalisterna drog sig ur spelet⁴⁷. I Reus, i Figueras, i Tarragona, i Sabadell ledde improviserade revolutionskommittéer striderna mot armén. Den 31 juli gav sig upprorsmännen av brist på ammunition. De lämnade över hundra döda på slagfältet.

Den ”tragiska veckan” framkallades inte av någon oppositionsrörelse, den var endast en spontan revolt av folket som fått nog av slappheten inom statsförvaltningen, av kolonialkrigen och den evinnerliga korruptionen inom den i maktens skugga blomstrande kyrkan. Regeringen Antonio Maura tog emellertid tillfället i akt för att likvidera fackföreningarna och den ”Moderna skolan”. Francisco Ferrer anklagades för att ha organiserat upproret och arkebuserades i oktober månad, utan att minsta bevis framlagts mot honom. Denna maktens blinda hämndeakt i förening med den barbariska repressionen och inspärrandet av ett stort antal fackligt aktiva arbetare, väckte enorm indignation i Spanien. Samverkande omständigheter åstadkom till slut vad anarkistgrupperna inte lyckats uppnå genom för tidiga aktioner: arbetarna upplevde en våldsam psykisk chock som väckte dem ur förlamning och undergivenhet, de började lyssna på revolutionärerna, vilkas ord dittills drunknat i den allmänna likgiltigheten, de anslöt sig nu massvis till fackföreningarna och vände sig bort från demagogerna, som svikit dem i det avgörande ögonblicket, och från den katalanska borgerligheten som godkänt repressionen. Strejkerna avlöste varandra i Gijón, i La Coruña och Viscaya under sommaren 1910. Arbetsnedläggelser förekom även i Barcelona och Saragossa. Det var då som militanterna i ”Arbetarsolidaritet” beslöt att smida medan järnet var varmt och på nytt bilda en landsorganisation. De åtnjöt hädanefter oreserverat stöd från samtliga anarkister, som visa av erfarenheten nu insåg det orimliga i sin tidigare hållning.⁴⁸

⁴⁷ Josep Benet (cit. verk sid. 50) anmärker att fackföreningarna ändå inte lyckades få kontroll över en lössläppt folkmassa: ”Strejkkommittén (sammansatt av socialdemokrater och syndikalister) hade fullständigt förlorat kontrollen över läget, och några av dess medlemmar som var sökta av polisen hade försvunnit. Strejkrörelsen och upprorsrörelsen förblev utan ledning och vad mer var utan bestämt syfte. Den kom att bli en kaotisk, osammanhängande rörelse utan samordning och utan ledning. Det var i denna atmosfär av kaos som de första templen och klostren stacks i brand, medan soldaterna lugnt tittade på (de ingrep inte förrän från och med den 28 juli).”

⁴⁸ Den latent antikerikalismen och antimilitarismen som bröt fram vid upproret i juli 1909, föraktet för politiker och hatet mot den parasiterande staten, som på nytt dök upp efter några år av fosterländsk yra (spansk-amerikanska kriget), alla dessa fenomen som man kunde ha trott var en följd av den anarkistiska propagandan, existerade i själva verket före anarkismens stora utbredning i Spanien. Anarkisterna framkallade inte upproret, det var upproret som omvände de spanska arbetarna till anarkismen. Därför är Pierre Vilars analys (*Histoire de*

Anarkisternas inträde i fackföreningarna skulle bli avgörande. Reformisterna kom i minoritet. Vid den kongress som hölls i Barcelona den 30-31 oktober och den 1 november 1910 utarbetade över hundra tjugo ombud, till största delen katalaner, grunderna för en revolutionär fackrörelse, betraktad som ett medel att uppnå den frihetliga kommunismen. Det var med andra ord den gamla syndikalismen på nytt, men denna gång med en betydligt hårdare, betydligt mer dogmatisk ideologisk linje. *Confederación Nacional del Trabajo* (Arbetets riksförbund), kallad CNT, såg dagens ljus under allmän hänförelse och hela utrustningen fanns med: generalstrejken, bojkotten, sabotaget, upploppet, antiparlamentarismen och den nailitanta apolitismen (nej till ledare, motstånd mot alla regeringar, fientlighet mot alla politiska partier).

Revolutionskrönika (1911-1923)

Det kan inte bli tal om att här utbreda sig om den unga CNT:s skilda verksamheter och om förloppet av den oförsonliga kampen den förde mot det borgerliga samhället. Det skulle bli ett slags hjältepos över denna revolutionära organisation som inget undertryckningsförsök kunde få bukt med. Vi ska därför begränsa oss till att omnämna de mest framträdande händelserna i organisationens historia från bildandet fram till Primo de Riveras diktatur.

September 1911: CNT håller sin första ordinarie kongress i Barcelona. Med en styrka på över trettio tusen medlemmar organiserar den en landsomfattande generalstrejk för att protestera mot kriget i Marocko. Regeringen svarar med brutal förföljelse och förbjuder till sist organisationen. Som vedergällning dödar Manuel Pardiñas premiärministern José Canalejas (november 1912) och en annan anarkist försöker mörda Alfonso den trettonde (april 1913).

April 1913: Bildandet av Lantbrukarnas riksförbund vid en kongress i Córdoba. Denna organisation skulle gå upp i CNT år 1919.

Oktober 1911–juli 1914: CNT fortsätter kampen under jorden. Anselmo Lorenzo, den siste överlevande av den spanska syndikalismens grundare dör i november 1914.

1914-1918: Ekonomisk högkonjunktur i Spanien till följd av världskriget. Kapitalisterna blir fabulöst rika medan antalet industriarbetare oavbrutet växer. Som följd härav finns nu gynnsamma förutsättningar för en utveckling av den fackliga rörelsen.

Början av 1915: CNT har endast femtontusen medlemmar mot UGT:s över hundra tusen. Från och med den tidpunkten ökar emellertid CNT:s medlemstal på UGT:s bekostnad.

18 december 1916: Landsomfattande generalstrejk utlyst av CNT och UGT.

12-19 augusti 1917: Landsomfattande generalstrejk CNT/UGT. Armén ingriper och orsakar flera tiotal arbetares död. Icke desto mindre fortsätter CNT att gå framåt. Den har nu blivit en kraft av första rang.

Början av 1918: Ryska revolutionen har haft en stark psykologisk verkan. Det är främst den frihetliga arbetarrörelsen som drar fördel av folkets hänförelse och kanaliserar den. I Andalusien bryter det ut en lång rad allmänna eller begränsade strejker, attentat, sabotage-

l'Espagne, s. 66) fullständigt riktig, även vad beträffar CNT:s bildande: "Upproret i städerna kommer före organisationen av partierna och fackföreningarna. I stadsbefolkningens vredesutbrott år 1827, 1835, 1840-42, 1871-73, 1909 urskiljer man alla samtida tendenser, som ofta oriktigt tillskrivits 'propaganda' av olika slag. Redan 1830-1840 förekom individuella politiska attentat i Barcelona. År 1842 och 1873 urskiljer man tendenserna till 'federalistisk' och kantonistisk självständighetssträvan. Slutligen och i synnerhet: från 1835 till 1909 förekommer gång på gång attacker mot klostren och munkarna, som i folkets föreställning tillskrivs ett ibland inbillat (som vid koleraepidemin i Madrid) ibland reellt ansvar (som när man beskyller dem för att stå på polisens och kontrarevolutionens sida)."

handlingar och bojkottkampanjer. Den når sin höjdpunkt i maj–juni 1919 (undantagstillstånd införs i provinsen Córdoba).

Maj 1918: Vid en kongress i Sevilla bildas det ”Regionala arbetarförbundet för Andalusien” som ansluter sig till CNT. Efter femton års frånvaro återuppstår syndikalismen i Andalusien.

28 juni-1 juli 1918: Kongressen i Sans, de katalanska fackföreningarna reorganiserar sig.

Slutet av 1918: Stor syndikalistisk propagandakampanj i hela Spanien. CNT växer lavinartat (under kongressen i Sans räknade den 73.860 medlemmar i Katalonien. I slutet av 1918 hade den 345.000 i samma område). En landsomfattande konferens av anar-kistgrupper, som hålls i Barcelona, beslutar om omedelbar anslutning till fackföreningarna av alla ännu inte organiserade anarkister.

8 februari-20 mars 1919: Strejk av arbetarna i ”La Canadiense”, Barcelonas största elektricitetsföretag. Flera ”sindicatos únicos” (samordnade syndikat) lägger ned arbetet av solidaritet. Myndigheterna svarar med att utlysa undantagstillstånd och inkalla de strejkande. Ett stort antal frihetliga militanter arresteras slumpvis.

24 mars-14 april 1919: Generalstrejk i hela Katalonien för att protestera mot dessa drakoniska åtgärder. Regeringskris. Myndigheterna ger oinskränkt fullmakt åt de professionella mördarna i arbetsgivarnas tjänst.

Under loppet av 1919: Oupphörliga oroligheter på landsbygden i Andalusien. I Barcelona ägnar sig polisinspektören Bravo Portillos lejda mördare åt systematisk utrotning av syndikalistiska militanter, samtidigt som de sätter åt en del arbetsgivare som anses vara alltför försiktigt inställda till arbetarna. Frammot september månad är det den falske baronen Koenig och hans band som tar över. De står under myndigheternas beskydd (befälhavaren för Katalonien, de civila och militära guvernörerna i provinsen Barcelona).

Oktober 1919: Arbetsgivarklassen och polisen bildar ”fria fackföreningar” i syfte att knäcka CNT. Det rör sig i själva verket bara om en terrororganisation bestående av några ”gula” katolska arbetare och av lösdrivare som mobiliserats upp för att jaga anarkister.

10-18 december 1919: Kongress i Madrid, kallad ”Comedia-kongressen”, där 437 delegater representerade 756.101 medlemmar skärper CNT:s revolutionära position. Vid samma tid hade UGT endast cirka 150.000 anslutna.

23 november 1919-25 januari 1920: Lockout av arbetsgivarna i Katalonien. Över 200.000 arbetare drabbas av misär. I Madrid varar lockouten ännu längre (från oktober 1919 till 3 februari 1920).

Januari 1920: Anarkister anförda av Angel Chueca anfäller kasernerna i Saragossa. Generalstrejk i den aragoniska huvudstaden. Undantagstillstånd. I Barcelona uppstår de första anarkistiska ”aktionsgrupperna”. De förnyar ”handlingens propaganda” och går i kamp mot Arbetsgivareföreningens pistoleros.

December 1920: Generalstrejk i Barcelona som bryts genom polisens ingripande. CNT:s medlemsantal går över miljonen, varav 252.000 finns i Barcelona med förstäder. Det är fem gånger mer än UGT.

November 1920–oktober 1922: Den nye guvernören Severiano Martínez Anido och polischefen Miguel Arleguá söker undertrycka arbetarrörelsen i Barcelona genom brutal förföljelse.

Början av 1923: Strejkerna blir flera över hela landet.

13 september 1923: General Primo de Rivera tar makten med kungens stöd. Den genom förföljelserna decimerade CNT inväntar inte myndigheternas förbud utan upplöser sig själv

för att bättre kunna organisera den underjordiska verksamheten, som kommer igång i maj 1924.

Under hela perioden 1919-1923 fick de aktiva syndikalisterna utstå fruktansvärda lidanden. De som inte mördades på öppen gata föll offer för ”lagen om flykt”. Anhållna syndikalister släpptes på någon övergiven plats och sköts sedan ihjäl under förevändning att de försökt fly. Hundratals arbetare föll sålunda för polisens kulor medan de som hade större tur blev inspärrade på tukthus eller fördes i handbojor och till fots, bevakade av ridande civilgardister, från ena änden av Spanien till den andra, till dess de stupade av utmattning. Men CNT:s män lät sig inte avskräckas av den terrorapparatur som överklassen och regeringen satt upp. De slog brutalt tillbaka, gav igen slag för slag. De sköt ner omedgörliga arbetsgivare, poliser, professionella mördare och jagade förgäves ”odjuret” Martínez Anido, de lyckades ta livet av Bravo Portillo, regeringschefen Eduardo Dato (8 mars 1921), greve Salvatierra, kardinalen Soldevilla...

Kongresserna i Sans och Madrid Den nya frihetliga vågen

År 1911 hade CNT inte många ledare av betydelse. Frånsett José Negre, Francisco Jordan och Francisco Miranda urskiljer man för 1914 ingen förstaplansfigur.⁴⁹ De framtida syndikalist-ledarna står ännu på tillväxt. Först under åren 1918-1919 träder de fram i dagsljuset: Manuel Buenacasa, Felipe Alaiz, Eleuterio Quintanilla, Angel Pestaña, Juan Peiró, Eusebio Carbo, Mauro Bajatierra, Galo Diez, Salvador Seguí, Evelio Boal. Det är dessa som tar itu med omorganiseringen av CNT och som i sin tur kommer att forma den generation militanter, som skulle bli kända namn under inbördeskriget.

Den regionala kongressen i Sans innebär en viktig etapp i CNT:s historia, för eftersom Katalonien var syndikalismens bastion, fick de katalanska militanternas ställningstaganden genast återverkningar bland syndikalisterna i övriga områden. Man beslöt där att CNT skulle omorganiseras på basis av ”sindicatos únicos”, gemensamma syndikat; alla arbetargrupper inom samma industrigren skulle samlas i ett enda syndikat. Det skulle till exempel på en given plats inte längre finnas en fackförening för murarna, en annan för schaktningsarbetarna, en annan för timmermännen etc., utan ett byggnadssyndikat. Detta system innebar olika fördelar. Å ena sidan främjades solidariteten mellan skilda yrkeskategorier, eftersom en arbetargrups krav automatiskt stöddes av de andra grupperna. Tack vare denna gemensamma front stärktes arbetarnas förhandlingsposition. Å andra sidan undveks därigenom konflikter och rivalitet mellan diversearbetare, specialiserade arbetare och yrkesutbildade arbetare, en rivalitet som endast gynnar arbetsgivarklassen. På så sätt skulle det hädanefter bara finnas ”en enda fackförening” inom byggnadsindustrin och likaledes inom transportväsendet, undervisningen, textilindustrin osv, samtliga förenade på varje ort i lokala samorganisationer (kantonala samorganisationer för landsbygden) vilka i sin tur skulle vara sammanslutna i regionala förbund (distrikt) av CNT.

Kongressen i Sanz beslöt avskaffa strejkkassorna, huvudsakligen av två skäl. De spanska arbetarna i allmänhet var så fattiga, att de hade svårt att lämna de bidrag till kassan som krävdes. Enligt ombudens åsikt riskerade strejkkassorna att i längden leda till fackföreningarnas byråkratisering och en mattning av kampivern på grund av omsorg om kassornas ekonomi. Solidariteten skulle besegra den materiella egennyttnen. Kongressen i Sanz beslöt slutligen att endast Regionalfederationens sekreterare skulle ha lön. På så sätt skulle

⁴⁹ De främsta revolutionära militanterna var fortfarande mest verksamma utanför fackföreningsrörelsen: García Birlan, Teresa Claramunt, Federico Urales, Sánchez Rosa, Higinio Noja Ruiz, José Prat etc. Dessa rena anarkister var lysande polemiker och skulle komma att häftigt bekämpa den fackliga verksamheten under 20-talet.

man kunna undvika byråkrati och den sortens reformism som uppstår när det bildas en funktionärskast med ambitioner att behålla sina uppdrag och undvika stöta sig med makten.

Den landsomfattande kongressen i Madrid ratificerade Sans-kongressens beslut⁵⁰, och avlog förslaget att bilda landsomfattande industriförbund som skulle samordna de ”gemensamma syndikaten” inom samma industrigren. Även detta beslut syftade till att hindra byråkratisering och reformism. Man fruktade att dessa industriförbund med sin ganska invecklade uppbyggnad skulle sätta de fackliga kraven och inte den revolutionära handlingen i första rummet. Men kongressen i Madrid gick längre än så i sin strävan att förvandla CNT till en ultrarevolutionär organisation: den bekräftade att den frihetliga kommunismen var CNT:s slutmål⁵¹, och att följaktligen de fackföreningar, som inte omfattade denna ideologi, ingen plats hade inom den. Den uttalade, att UGT endast var en ”gul” organisation som man måste bekämpa, bryta ner och ”suga upp”⁵², och även om den röstade för CNT:s anslutning till Tredje internationales så rörde det sig om en rent verbal meningsyttring i väntan på detaljerade underrättelser om händelserna i Ryssland.⁵³

Debatterna under kongressen blev delvis häftiga på grund av den oöverbärliga motsättningen mellan de katalanska ombuden och de asturiska, som hade till talesmän två militanter med betydande intellektuell spännvidd: Eleuterio Quintanilla och José Maria Martínez. Asturierna talade förgäves för bildandet av starka industriförbund och för allians med UGT, eller till och med sammanslagning av de båda landsorganisationerna, de var emot det gagnlösa kompromissande med Tredje internationales, vars politiska och sekteristiska karaktär de underströk. Men om asturierna var överlägsna ifråga om intellektuell kvalitet, så var katalanerna överlägsna i antal. De sistnämnda fick alltså igenom sina extremistiska och (ifråga om förbindelserna med Komintern) kontroversiella uppfattningar. Men deras triumf skulle inte vara

⁵⁰ Det skulle hädanefter endast finnas ett tiotal avlönade tjänster allt som allt inom CNT (sekreterarna för regionalfederationerna och sekreteraren för Nationalkommittén). De strejkande fick klara sig på insamlingsmedel och individuella gåvor. Den revolutionära viljan och ibland också, det måste medges, mordbrand och dynamit eller utpressning mot de ”gula”, fick ersätta bristen på resurser. Detta system skulle komma att ge förbluffande resultat: inget land i världen har haft så många, så långa och så hårda strejker.

⁵¹ Kongressens principförklaring (se Peirats, *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 5): ”Med hänsyn till att den starkaste tendensen inom arbetarorganisationerna i alla länder är den som kämpar för mänsklighetens totala frigörelse på det moraliska, ekonomiska och politiska området, och med hänsyn till att detta mål inte kan nås så länge som jorden samt produktions- och distributionsmedlen inte är socialiserade, och så länge som Statens allt uppslukande makt inte försvunnit, föreslår ombuden att kongressen ... förklarar, att slutmålet för spanska CNT är att införa den anarkistiska kommunismen.”

⁵² Samma verk, sid. 6: ”Med hänsyn till att CNT:s taktik och idéer är diametralt motsatta UGT:s ... är det inte lämpligt att försöka sammansmälta de två organisationerna, utan man bör försöka suga upp de arbetare som tillhör UGT: i första hand därför att CNT har tre gånger så många medlemmar som UGT, i andra hand därför att ... UGT:s medlemmar, som inbjudits till denna kongress, genom sin frånvaro visat att de inte är överens med våra idéer och vår önskan att ena arbetarklassen. Det skulle alltså vara lönlöst att hålla en ny ’sammansmältningkongress’, eftersom de varken skulle kunna övertyga oss eller få oss att godkänna deras idéer ... Vår organisation bör redigera ett manifest som vänder sig till alla spanska arbetare och uppmanar dem att inom en tidsfrist av tre månader ansluta sig till oss. De som inte gör det ska förklaras för gula och tillhör inte längre arbetarrörelsen.”

⁵³ Samma verk, sid. 7: ”I första hand förklarar Spaniens CNT att den orubbligt försvarar Första internationales principer, som de framlagts av Bakunin. I andra hand förklarar den, att den tills vidare ansluter sig till den kommunistiska Internationales på grund av dess revolutionära karaktär, det vill säga i väntan på att den universella arbetarkongress ska organiseras och sammankallas, som ska fastställa de vägledande principerna för den sanna arbetarinternationales.”

N. B. Låt oss påminna om att det först var på sommaren 1920 som den Kommunistiska internationales uppställde sina beryktade ”21 villkor” för anslutning. CNT bröt med Röda fackföreningsinternationales (som den tillhörde alltifrån bildandet i juli 1921) och med Komintern i juni 1922 (konferensen i Saragossa) och anslöt sig till den föga livskraftiga syndikalistiska Internationales som grundades i Berlin i december 1922. Denna nya IAA som representerade två miljoner arbetare fick närmare hälften av sin medlemsstyrka från Spanien. Med andra ord, det fanns i Spanien lika många anarkister som i resten av världen.

länge. När först Pestaña (1920) och sedan Gaston Leval (1921) kom tillbaka från Ryssland där de under en lång vistelse hade tillfälle att grundligt diskutera med sovjetledarna, och där de fick kännedom om den upprörande behandlingen av icke-kommunistiska revolutionärer, tog CNT bestämt avstånd från bolsjevismen.⁵⁴ År 1931 gick för övrigt, som vi senare ska se, förslaget om skapandet av landsomfattande industriförbund igenom.

Före 1907 hade anarkisterna inte velat veta av fackföreningsrörelsen. De föredrog att vegetera i ensamhet, utan åhörare, utan inflytande på massorna. Framemot 1919-1920 däremot ger själva fackföreningarna upphov till nya anarkistgrupper, som är bättre lämpade att motstå förföljelserna. Till fackföreningsrörelsen kommer en aldrig sinande ström av arbetare som upptäcker den anarkistiska ideologin och blir revolutionärer. Hädanefter är alla anarkister fackligt verksamma, anarkism och syndikalism blir synonymer.⁵⁵ Den efter 1881 förlorade enheten har till sist återfunnits.

De unga militanter, som är 20 till 25 år vid tiden strax före Primo de Riveras diktatur, visar sig vara av hårdare virke än sina föregångare. Trots sin ungdom har de redan stiftat bekantskap med fängelse, tukthus och polisbrutalitet. De är inga skolpojkar som skriker revolutionära slagord på lek eller av självhävdelse för att sedan i all hast bli fridsamma och välanpassade medborgare, de är handlingsmänniskor med fast avsikt att skapa rättvisa och ett bättre samhälle. De härdas i strejker och slagsmål, de tvekar inte att hämnas kamrater som mördats av ”ordningens” upprätthållare. Man börjar tala om vissa av dem, som särskilt utmärker sig genom initiativkraft och mod: Francisco Ascaso, Durruti, García Oliver, Torres Escartin... De är redo till alla offer, de äger en orubblig tro på den frihetliga kommunismen, de accepterar ingen kompromiss. Ofta är de esperantister, naturister och vegetarianer, läser gärna Krapotkins ”Erövringen av brödet” eller historien om Bakunins händelserika liv (fast de misstolkar honom som tänkare). Det händer också att de citerar Nietzsche och underligt nog pessimisten Schopenhauer.

Orubbligheten hos en penninglysten överklass, som inte förstår att eftergifter är effektivare än polisterror, när det gäller att bromsa en revolutionär rörelse, trångsyntheten och det reaktionära sinnelaget hos de styrande, som står i godsägaroligarkins tjänst och ingenting gör för att rädda landet ur förfallet, har väckt den upproriska ungdomens vrede och kastat den i anarkisternas armar. Till råga på allt har de socialdemokratiska ledarnas färglöshet, deras räddhågade uppträdande i augusti 1917, deras ständiga tal om moderation i ett läge då det krävs en brådskande och radikal lösning på de sociala problemen, avlägsnat de bästa inom proletariatet från PSOE och UGT. Många av de aktiva lämnar partiet efter ryska revolutionen

⁵⁴ Vissa militanter, bland andra Andrés Nin, Joaquín Maurín och Hilario Arlandis lämnade CNT och anslöt sig till bolsjevismen. Få vänsterorganisationer i världen visade så stor motståndskraft mot den kommunistiska hägringen som CNT. I Frankrike och Italien var det en hel del syndikalister som gick in i kommunistpartiet. I Spanien kunde man räkna de omvända syndikalisterna på fingrarna (Andrés Nin, som vi just nämnt, kom egentligen från socialdemokratin). Däremot genomgick PSOE och UGT (socialdemokratiska partiet och LO) en mycket svår kris. Efter 1921, när tvekans stund var över, blev de ryska anarkistiska emigranternas skrifter (Alexander Berkman, Emma Goldman, Voline, Archinoff, Schapiro, etc.) en bekräftelse för CNT i dess antikommunistiska hållning. Ännu senare kom andra delegationer (låt oss bara nämna den från 1932, som Horatio Prieto tog del i, och den från 1936 med Carreño och Gudell) att ytterligare understryka de spanska syndikalisternas fiendtlighet mot Sovjetunionen. De påvisade med förbluffande klarhet missförhållandena i en regim som påstod sig vara socialistisk, de såg vad många ”vänsterintellektuella” inte såg eller inte ville se, de avslöjade denna tukthussocialism som få människor ens idag vågar betvivla.

⁵⁵ Individualanarkismen hade ingen framgång i Spanien. Max Stirners, Benjamin Tuckers eller Emile Armands uppfattningar vann inte många anhängare, vilket däremot var fallet i andra länder, speciellt Frankrike, där den frihetliga rörelsen led avbräck genom individualisternas splittrande och upplösande verksamhet. Enligt vår åsikt beror detta på den spanska anarkismens proletära karaktär, som inte hade något till övers för respekten för egendomen, för renodlat moraliska problem eller för sådana begränsade aktionsformer som vissa skolor predikade: nudism, vegetarism, fri kärlek, pacifism, icke-våld etc.

och bildar år 1921 det spanska kommunistpartiet, andra sluter sig till CNT. När Primo de Rivera tar makten finns det flera anarkister i Spanien än någonsin, och aldrig har de varit så trosvissa och ideologiskt välberedda⁵⁶, aldrig har de heller varit så kampberedda. CNT inträder nu i vuxen ålder. För första gången spelar den en politisk roll genom själva sin betydenhet, för första gången provar den bärigheten i de idéer som den är till för, den står inför en komplicerad verklighet som varken begränsar sig till den dagliga fackliga verksamheten eller till några individers eller grupper ”omstörtande” aktiviteter. CNT har blivit den största kraften i Spanien och måste ta ställning i alla frågor som rör nationen. Det är alltid lätt för minoriteter utan inflytande att vara storslaget och otadligt revolutionära, det är enkelt för dem att förkasta, att kritisera, men allt blir annorlunda när hundratusentals människor sätter sig i rörelse och det gäller att ta allvarliga initiativ.

Under tjugotalet insåg anarkisterna inte klart detta. Att göra social revolution, förstöra staten, införa ett samhälle där människorna skulle vara fria och lyckliga, allt detta föreföll dem lätt. De hatade armén (”det kollektiva brottets organisation”) och poliserna (”dessa överklassens lejda mördare”). De hade bara förakt till övers för politiken (”konsten att lura folken”), för valen (denna ”humbug”), för partierna (”alla likadana”), för parlamentet (detta ”korruptionens näste”). De tog ingen notis om småborgarklassen, denna hop av hantlangare åt det högre borgerskapet, de bortsåg helt från de internationella komplikationer som kunde leda till en total omstörtning av den etablerade ordningen, de hade inte satt sig in i hur det skulle gå till att bekämpa en preventiv militärdiktatur. Dock fanns det en man som redan vågade säga att allting inte var så enkelt, att man måste utarbeta en revolutionär strategi och söka möjliga bundsförvanter, att proletariatet inte kunde förändra världen i ett enda slag och att det borde noga förbereda sig för att kunna bevara de framgångar som en eventuellt kommande revolution skulle medföra. För de reaktionära grupperna skulle ju, även om de besegrats, göra allt för att sabotera dem. Den mannen hette Salvador Seguí.

⁵⁶ Ideologiskt välberedda, *samtliga*, vilket inte är detsamma som när ett ledarskikt, eller ett slags ideologer med grundlig skolning, framträder ur massan. Vi har ju redan understrukit, att den spanska syndikalismen frambragte sina stora personligheter före 1880, vid en tidpunkt då det däremot var tunnått med dugligt folk ute på fältet. År 1923 levde ännu Ricardo Mella men hade dragit sig tillbaka, besviken på allt. Eleuterio Quintanilla skulle snart gå samma väg. Salvador Seguí hade nyligen fallit för mördarens kulor. I stort sett var CNT en rörelse som hade utomordentliga militanter på basplanet, men ingen ledande elit, eller vad bättre (eller sämre) är, en rörelse som inte ville ha någon elit. Den typiske CNT-militanten böjde sig inte ens för det största snille och tog i sitt oerhörda högmod varken råd eller varningar. Att personer som José Negres och Quintanilla drog sig tillbaka (den förste år 1917 och den senare efter 1919) har sin förklaring i att de såg sig motarbetade och kritiserade av anspråksfulla fanatiker. Detta var CNT:s stora svaghet: anarkisternas jämlikhetsnit ledde till förnekelse av personligheten, till en viss disciplinlöshet och respektlöshet.

Inför de politiska realiteterna

Salvador Seguí's possibilism

Den första stora sprickan i den revolutionära apolitismen kom till synes under generalstrejken i augusti 1917, då CNT inte bara slöt sig samman med den reformistiska UGT, som redan varit fallet den 18 december 1915 (landsomfattande tjugofyrtimmars-strejk för att protestera mot prishöjningar; den var en följd av pakten i Saragossa mellan de två landsorganisationerna), utan även stödde "Förnyelserörelsen" som leddes av politikern Lerroux, finansmannen Cambó och industrimagnaten Melquiades Alvarez. Målet för denna strejk var rent politiskt eftersom det gällde att införa en liberal regim. Vid detta till republikens utropande, avskaffandet av armén, skilsmässa mellan kyrkan och staten osv.¹

I oktober 1919 förklarade Salvador Seguí² i Madrid att det var på tiden att få till stånd en solid organisation och att utarbeta ett realistiskt revolutionärt program. Det behövdes, sade han, militanter som var väl skolade och grundligt satt sig in i frågorna, inte bara hetsiga agitatorer och hjältar i gatustriderna. Man måste också kunna visa tålmod, förstå att variera taktiken efter omständigheterna och ständigt anpassa sig efter nya situationer.³

Den 31 december 1920 upprepade Salvador Seguí i Mahon samma idéer och utvecklade dem med ännu större kraft i ett föredrag kallat "Anarkism och fackföreningsrörelse". Enligt hans uppfattning kunde anarkismen inte förverkligas över en natt, som så många fanatiker trodde. Den var framför allt en filosofi och en moral, en uppfattning av människan och samhället. Anarkismens ideal ställde i utsikt en ständig utveckling, ett oavbrutet framsteg, en fortgående förbättring av varje individ och av mänskligheten i stort, den var inte bara auktoritetsförnekelse, inte bara en på klasskamp grundad subversiv ideologi, som predikade avskaffandet av staten, det kapitalistiska systemet och privategendomen. Fackföreningsrörelsen skulle vara medlet till att närma sig detta fjärran ideal, den skulle frigöra arbetarna, instruera dem, göra dem lämpade att organisera ett socialistiskt näringsliv. Den skulle vara ett redskap för på samma gång materiell och moralisk frigörelse, genom lönekamp och genom konstruktiva insatser för skapandet av skolor, läroanstalter, försäkringskassor. Utan en solid facklig organisation, och med en okunnig och primitiv arbetarklass, var en socialistisk och frihetlig omvandling av samhället omöjlig. Det var en lång väg att gå, och man skulle inte göra sig några lättvindiga illusioner eller förfalla till demagogi.⁴

¹ Detta program är sammanfattat av Gerald Brenan (*The Spanish Labyrinth*) 1. Republik. 2. Förnyelse av arbetarklassens fackföreningar och rätt för denna att förkasta lagar som stiftas av en borgerlig riksdag. 3. Sju timmars arbetsdag och engelsk vecka. 4. Minimilön på fyra pesetas om dagen och avskaffande av ackordsarbete. 5. Pension för dem som invalidiserats i arbete och för arbetare över femtio år. 6. Arbetsförbud för barn under fjorton år. 7. Arméns upplösning och dess ersättande med miliser. 8. Krigsförklaring endast möjlig efter folkomröstning. 9. Skilsmässa mellan kyrkan och staten, klostrens avskaffande och tillfällig stängning av kyrkorna. 10. Skilsmässolag. 11. Nationalisering av jorden. 12. Reform av fångvården i humaniserande riktning. 13. Förbud för skådespel som är ägnade att korrumpera och fördumma folket ..."

² Salvador Seguí Rubinat var född i Lérida år 1890. Han var till yrket byggnadsmålare, men blev sin tids störste folktribun och gjorde allt för att bekämpa den dogmatiska anarkism, som Pestaña vid den, tiden var ett av de främsta språkrören för. Han dödades i mars 1923 av professionella mördare i tjänst hos arbetsgivareorganisationen.

³ Salvador Seguí (*El Sindicalismo libertario en Cataluña*, s. 17 och 22) förklarade bland annat: "Vi vill uppnå socialisering av alla jordens tillgångar. Med vilka medel? Med dem som omständigheterna kommer att råda oss till... när det finns förmåga och organisation. Men när det endast finns ... offer och kamp utan denna förmåga och denna organisation är det inte stort bevänt med det hela, kära vänner och kamrater."

⁴ Från *Salvador Seguí, su Vida, su Obra*, sid. 79 till 88, hämtar vi dessa speciellt slående meningar:

"Fackföreningsrörelsen är anarkismens bas och ekonomiska sektor ... Anarkin är inte ett ideal som omedelbart kan förverkligas. Det är oändligt genom sin andliga vidsträcktighet ... Även om man tror att anarkismen med tiden

Seguís ställningstagande väckte vrede hos ultraanarkisterna, som satte igång en förtalskampanj och överöste honom med okvädingsord. Men ingenting förmådde rubba *Noi del Sucre*⁵ i hans fasta avsikt att göra slut på den fanatism och negativa och naiva extremism, som var förhärskande bland de anarkistiska arbetarna. I september 1920 förhandlade han med socialdemokraten Largo Caballero, och en ny pakt slöts mellan CNT och UGT, trots den kongressresolution från december 1919 som hade förklarat den rivaliserande landsorganisationen för ”gul” och tillrätt dess uppgående i CNT. Denna åtgärd, som i hans anhängares ögon var berättigad till följd av att de fruktansvärt hårda förföljelserna nödvändiggjorde proletarietets enighet, fördömdes omedelbart av ett CNT-plenum⁶. Seguí förlorade inte modet. Han hade nu funnit bundsförvanter i Peiró, Viadiú och Pestaña. Samman med dessa tre militanter utarbetade han den ”Politiska resolution” som antogs av konferensen i Saragossa (juni 1922). Denna resolution⁷ angrep diverse ideologiska tabun och hävdade att CNT samtidigt var en arbetarorganisation och en politisk rörelse. Ultra-anarkisterna, som ryste av fasa vid blotta ordet politik, reagerade våldsamt mot besluten i Saragossa och ogiltigförklarade dem.⁸

Revolutionära alliansen Anarkobolsjevikerna

År 1926 pågick i Frankrike, där till följd av Primo de Riveras diktatur tusentals spanska emigranter samlats, en ganska bitter fejd mellan kommittén för ”de spankstalande anarkistgruppernas förbund”⁹ och gruppen ”De trettio” (bland vilka märktes Francisco Ascaso,

kommer att kunna förverkligas, bör man inte tvivla på att den innan dess kommer att ge upphov till andra uppfattningar, och att nya skolor kommer att födas ur den ursprungliga idén. En anarkism som helt överensstämmer med sin sanna filosofi, kommer aldrig att Det skulle vara att fastställa och begränsa den och därom kan inte bli tal... Syndikalism är inte anarkism, men den är en grad av den ... Det är varken anarkistgrupperna eller de statliga organen som ska organisera och reglera produktionen, det är fackföreningarna ... De kommer att fördela och avväga produktionen, konsumtionen och utbytet ... Låt oss inte förtvivla, för den lidandets väg vi måste vandra är lång.”

⁵ ”Sockerbarnet”, Seguís smeknamn (som barn arbetade han i ett raffinaderi).

⁶ I en artikel publicerad i *España Libre* den 19 juni 1920 skriver Joaquín Maurín: ”Denna brutala ändring av 2:a kongressens (den i december 1919) beslut accepterades inte av medlemsbasen i CNT. De ledare som förberedde pakten och undertecknade den (Seguí, Salvador Quemades och sekreteraren för CNT:s Nationalkommitté Evelio Boal) blev utsatta för hård kritik.” Men 1921, när Boal blivit arresterad, övergick sekreterarskapet för Nationalkommittén till en pro-bolsjevik, Andrés Nin, samtidigt som en annan pro-bolsjevik, samme Joaquín Maurín, valdes in i Regionalkommittén för CNT i Katalonien. Dessa två personer blev senare ledare för ”Arbetarpartiet för marxistisk enhet” (POUM). (Den förste var en överlöpare från socialdemokratiska ungdomsrörelsen, den andre däremot var en ”riktig” anarkist – en tid redaktör för *Solidaridad Obrera* – som lät förleda sig av ryska revolutionen.)

⁷ Här följer texten: ”Med hänsyn till att den vanliga tolkningen av ordet ‘politik’ är godtyckligt, eftersom detta varken kan eller bör uppfattas uteslutande i betydelsen *konsten att styra folken*, utan ... bör tolkas som en sammanfattande benämning på alla individuella och kollektiva aktiviteter; med hänsyn till att vi, för att vara logiska mot oss själva, är tvungna att finna lösningar och att på avgörande sätt ta del i alla moraliska, ekonomiska, sociala och politiska problem, föreslår redaktionskommittén följande: CNT som är en klart revolutionär organisation och som uttryckligen avvisar parlamentarisk verksamhet och samarbete med politiska partier, bör uttala att den också är en politisk rörelse ty den har till syfte att erövra sin rätt till insyn och kontroll över alla landets utvecklingsbara värden. För detta ändamål är det en plikt för CNT att på ett avgörande sätt ingripa i samhällsutvecklingen med hjälp av de påtryckningsmedel den förfogar över.”

⁸ Hur skulle Seguí ha utvecklats, om han inte blivit mördad i sina bästa år? *La Revista Blanca* hävdade den 1 april 1924: ”Seguís avsikt var att skapa ett nytt politiskt parti med arbetare som var anslutna till de bakuninskt orienterade fackföreningarna. Därav kommer hans tal om ‘frihetlig possibilism’, därifrån härrör formuleringar som ‘vi bör ingripa i politiken för att ta över borgerskapets positioner’, och därur härflyter hans böjelse för politiska förfaranden och politiska strejker, och så får hans vänskapsförbindelser med politiker sin förklaring ... Offentligt och privat hade vi många gånger uppmanat Seguí att dra sig tillbaka från den apolitiska fackföreningsrörelsen och gå in i socialdemokratiska partiet, för vi såg hur han med sina planer och förslag stiftade oro inom arbetarorganisationerna – organisationer som varken kan eller bör politiseras, men som han ville ta till hjälp för att bilda ett arbetarparti.”

⁹ ”De spanskspråkiga anarkistgruppernas förbund” i Frankrike (Juanel blev dess sekreterare) tycks ha bildats i Lyon år 1926. Denna organisation, som var förlagd till Marseille, var nödvändig för att kunna agera med ett

Buenaventura Durruti, Jover, Vivancos), som hade organiserat kuppen i Vera de Bidasoa, ett illa förberett upprorsförsök som ynkligen gick om intet den 7 november 1924. Syftet hade varit att få igång en resning mot Primo de Rivera. ”De trettio” ville göra en ny aktion av samma slag, men denna gång i samarbete med alla krafter som var i opposition mot den militära regimen.

Men mot slutet av år 1926 anlände den unge Juan Garcia Oliver till Frankrike. Han ansåg att anarkistgruppernas hållning var negativ, för de skulle aldrig ensamma kunna få slut på diktaturen. Han var alltså liksom ”De trettio” av den meningen, att man måste träda i förbindelse med andra vänsterorganisationer eller vänsterpartier och bilda en revolutionär allians.¹⁰ På hans begäran hölls ett hemligt möte i källaren till Folkets hus i Paris. Nära tvåhundra aktiva spanska anarkister deltog. Ende talare var García Oliver. Han smulade sönder det lokala arbetsutskottet för ”Anarkistgruppernas förbund”, som leddes av en viss Valero, och fick igenom ett beslut att bilda denna revolutionära allians. Detta organ skulle ha till uppgift att föra kampen mot diktaturen med alla medel och till slut erövra makten. Ingen vågade säga emot García Oliver, som utropade när han slutat sitt tal: ”De som inte är överens kan gå sin väg!” Stötta av hans uppträdande avlägsnade sig Valero och Horacio Prieto¹¹, som var renlärig anarkist på den tiden, och några andra följde efter. Dessa motståndare satte sedan igång med en ursinnig kamp mot ”Revolutionära alliansens” arbetsutskott, saboterade dess planer och tvingade det att upphöra efter några veckor. Alliansanhängarna, som alltså var de första anarkister som gick in för regeringsdeltagande, hade ingen genklang utanför flyktinggruppen i Paris.

Vilka var egentligen ”De trettios” politisk-sociala idéer? Vi har redan nämnt att ”De trettio” i själva verket endast var en sidogren till *Los Solidarios*, av vilka flera befann sig i Spanien vid tidpunkten för mötet i Paris (Aurelio Fernandez och Ricardo Sanz till exempel). García Oliver tjänstgjorde vanligtvis som talesman för dem. *Los Solidarios*’ doktrin, som skisserades redan vid gruppens bildande, alltså redan 1922, rymdes i två huvudpunkter: ”maktövertagande” och ”den revolutionära armén”.

minimum av effektivitet mot diktaturen, för CNT existerade inte längre och anarkistgrupperna var spridda för vinden och utan förbindelser sinsemellan. Den var alltså en direkt föregångare till FAI. Första försöket att sammanknyta grupperna skedde så tidigt som i början av 1923. Det var då som ”Regionala förbundet för anarkistgrupperna i Katalonien” såg dagen, vars arbetsutskott bestod av bland andra Aurelio Fernández, Ricardo Sanz och Sebastian Clara.

¹⁰ Kärnan i den kortlivade fraktionen ”De trettio” utgjordes av den mest kända av de anarkistiska aktionsgrupperna, *Los Solidarios*. Denna hade bildats i slutet av år 1922 för att göra slut på ”pistolerismen” (den av kapitalisterna styrda terrorismen) genom att slå mot de verkligt skyldiga i höga ställningar, och inte mot underhuggarna, som CNT:s ”försvarsgrupper” nöjt sig med att göra. Den bestod av: aragonierna Francisco Ascaso (född 1901, kypare) och Rafael Torres Escartín (född 1901, konditorsbiträde), Buenaventura Durruti från León (född 1896, montör), katalanen Juan García Oliver (född 1901, kypare), asturiern Aurelio Fernández (född 1897, mekaniker), valencianen Ricardo Sanz (född 1898, textilarbetare), Gregorio Suberviela från Navarra (mekaniker), Alfonso Miguel, (finsnickare), murcianen Miguel García Vivancos (född 1895, i tur och ordning hamnarbetare, byggnadsmålare, chaufför ...), kastilianaren Manuel Campos (timmerman), Antonio ”El Toto” (lantarbetare) och Eusebio Brau (gjutare, död av civilgardet i september 1923 vid en hold-up mot Spanska banken i Gijón). 1926 gick Gregorio Jover (snickeriarbetare) in i gruppen och något senare följde Antonio Ortiz (timmerman). Alla dessa personer utmärkte sig genom sitt gränslösa mod, sin energi, sin motståndskraft och sin äventyrshåg. García Oliver stack dessutom av genom sina gåvor som talare och organisatör, Ascaso genom sin oböjliga vilja och sin klarsynthet, Durruti och Torres Escartin (som blev vansinnig under polistortyr) genom sin mänskliga värme som doldes under en grov yta. *Los Solidarios* förfogade över ett tjugotal direkta medarbetare (bland dem Adolfo Ballano) och över en svärm medhjälpare och supporters. Under Andra republiken bildade de gruppen *Nosotros* (Vi).

¹¹ Horacio Martínez Prieto är född år 1902 i Bilbao. Han var byggnadsarbetare, anslöt sig ganska sent till CNT (kring 1932), eftersom han ansåg sig som ren anarkist och inte som syndikalist (dock tillhörde han aldrig FAI), och blev senare den egentliga initiativtagaren till CNT:s regeringsdeltagande.

Los Solidarios ansåg att det var omöjligt att införa den frihetliga kommunismen över en natt, eftersom massorna trots den psykiska omvälvning som en revolution åstadkommer, inte i ett slag blir av med de ovanor och fördomar som de ärvt av kapitalismen. CNT skulle se sig tvingad att å ena sidan gå hårt fram för att få bukt med revanschlystna reaktionärens intriger, å andra sidan bromsa upp den oreda som sannolikt skulle uppstå inom näringslivet och ålägga arbetarna sträng disciplin. Men för att lyckas med denna uppgift, för att undvika allmän förvirring eller riskfylld improvisation borde den snarast möjligt tänka om sin ideologi och sin taktik och anpassa den efter verkligheten. Det vill säga att den borde bereda sig på att "bemäktiga sig allt" (ordagrant: *ir a por el todo*), att utöva den politiska, administrativa och ekonomiska makten medelst sina egna fackföreningar efter att ha förstört den gamla statsapparaten. Denna makt, som framför allt skulle ha till uppgift att organisera produktion och distribution i det nya, frihetligt socialistiska samhället, skulle alltså vara en icke-statlig, demokratisk revolutionsmakt av facklig typ, den skulle bestå av federerade revolutionsutskott och vara en sorts demokratiserad "proletariatets diktatur". Den skulle vara en övergångsmyndighet med uppgift att trygga den revolutionära ordningen och skydda den mot högerens krafter, dvs de forna kapitalägarna, kyrkan osv, och den skulle inte innebära någon diktatur i ordets banala mening. Vägled av den frihetliga ideologin (och inte av marxismen som är en dogmatisk lära utan humanistiskt innehåll) skulle den främja folkets frihet, massornas initiativ, och övriga vänsterorganisationer skulle inbjudas att ta del i dess uppbyggnadsarbete.

Men innan dess, hur skulle man nå fram till "maktövertagandet," hur skulle man göra revolution? För detta var det absolut nödvändigt att få slut på den besvärande disciplinlösheten bland CNT-militanterna och organisera den "revolutionära armén". Denna "armé" skulle vara en centraliserad fackföreningsmilis och ha en för hela landet gemensam generalstab. Utan en sådan skulle CNT inte kunna segra i kampen. Att *Los Solidarios* snabbt kommit fram till detta stadium berodde säkerligen på deras rika personliga erfarenhet av kampmetoder. Det berömda "Archinoffprogrammet" som emigrerade ryska anarkister hade tänkt ut i Paris omkring 1926 i syfte att för framtiden bilda en motvikt till kommunistpartiets effektivitet, hade ingen inverkan på *Los Solidarios*. De konstaterade endast att det sammanföll med deras egna synpunkter. Detsamma var fallet med den ukrainske anarkisten Nestor Mahknos bedrifter, vilken ända till 1921 höll stånd mot de vita generalerna liksom mot Röda armén. De gjorde djupt intryck på dem, men de hade redan haft ett mer närliggande exempel att begrunda: "requetés", carlisternas milis, som utmärkte sig för stor tapperhet i strid. I fortsättningen konkretiserade de ytterligare sina idéer.¹²

"Maktövertagande" och "revolutionsarmé"! Det blev för mycket för CNT-militanterna, övertygade maktmotståndare och antimilitarister som de var. De satte beteckningen "anarkobolsjevik" på García Oliver, Durruti, Aurelio Fernandez och tillbakavisade med avsky deras förslag, fast de fortfarande uppskattade deras hjältemod och outtröttliga verksamhetsbegär. Kort sagt var gruppens inflytande mycket stort i praktiken, men ringa när det gällde ideologin, utom kanske om man tänker på den hårda klasskampinställningen, den oförsonliga attityden mot

¹² *Los Solidarios* var alltid noga med att upprätthålla nära förbindelser med de värnpliktiga, de såg till att det bildades syndikalistiska försvarsgrupper inom själva kasernerna, och de fraterniserade med yngre officerare. Därför var det huvudsakligen deras förtjänst, att fascistupproret kunde slås ner den 19 juli 1936 i Barcelona. Tack vare dem var de katalanska anarkisterna, genom hemliga agenter bland de sammansvurna, i förväg underrättade om trupperörelserna. De utdelade instruktioner bland soldaterna och fick flygets stöd. (García Oliver och Aurelio Fernández flög över staden i sällskap med överstelöjtnant Diaz Sandino och andra lojala flygare, som gav de kämpande syndikalisterna betäckning från luften. Det är alltså inte förvånande att de överlevande från gruppen *Los Solidarios* och dess efterföljare *Nosotros* under inbördeskriget blev militära ledare (Durruti, Jover, Ortiz, Vivancos, Sanz), höga polistjänstemän (Alfonso Miguel, Aurelio Fernández) eller politiker i hög ställning (García Oliver, som också organiserade de krigsskolor, där från och med augusti 1936 nya officerare av proletärt ursprung utbildades).

kommunistpartiet och mot all reformism, såväl den socialdemokratiska som den frihetliga.¹³ Vid CNT-kongressen 1931 skulle de gå i främsta led och avlägsna marxister, frimurare och moderata syndikalister från alla styrande organ inom CNT, vidare skulle de komma att ansluta sig till "Iberiska anarkistförbundet" (FAI) trots de teoretiska meningsskiljaktigheter som skilde dem från flertalet medlemmar inom denna nya organisation, som vi snart ska tala om.

Inre slitningar: revisionismens skenbara seger FAI:s bildande

Under diktaturens sista år, togs vid upprepade tillfällen kontakt mellan syndikalisterna och de olika politiska partier som var fientligt inställda till militärregimen. Vi ska inte uppehålla oss vid de underhandlingar, överenskommelser eller stämplingar som syndikalister tog del i och ibland även Nationalkommittén för CNT, som hade rekonstituerats som illegal organisation (1927). CNT samarbetade med den katalanska självständighetsrörelsens ledare Francisco Maciá, med generalerna Weyler och Aguileras sammansvärjning (juni 1926) och med José Sanchez Guerra, ledare för det konservativa partiet och före detta premiärminister (januari 1929). Organisationen representerade vid mötet i San Sebastián, dock utan att ta del i rådslågningarna (17 augusti 1930)¹⁴, och i Katalonien deltog CNT samman med republikanerna i utarbetandet av manifestet "Republikanskt samförstånd" (mars 1930) som krävde djupgående politiska reformer¹⁵. I oktober–november 1930 förhandlade den med Miguel Maura och Angel Galarza.¹⁶ I december stödde den en republikansk revolt i Jaca anstiftad av kaptenerna Fermín Galán och García Hernandez och flygkommendanten Ramón Francos upprorsaktiviteter¹⁷. Slutligen utsände den i februari 1931 ett manifest med krav på sammankallandet av en konstituerande församling.

Under samma tid rådde stor tvedräkt inom själva CNT. Juan Peiró¹⁸ bekämpade Angel Pestaña, som hävdade att samrådsnämnderna¹⁹ var nödvändiga och att organisationen inte

¹³ De hade kunnat utnyttja vissa texter av Bakunin som ett effektivt teoretiskt vapen. Men då de inte kände till dem (vi har redan nämnt att endast en ytterst obetydlig del av Bakunins verk översattes till spanska och publicerades) och då de dessutom helt gick upp i praktiskt handlande, lyckades de aldrig formulera ett sammanhängande program. Deras dilemma var på ett sätt detsamma som de reformistiska syndikalisternas: båda riktningarna innebar var och en på sitt sätt en reaktion mot den anarkistiska kommunismen på modet, en reaktion som förde dem tillbaka till Första internationalens tid. Utan att veta det tog *Los Solidarios* upp den revolutionära, auktoritära sidan av Bakunin (revolutionär generalstab, disciplinerade frikårer, "diktatur" av "Alliansen för socialistisk demokrati"), medan reformisterna, som vi snart ska se, fann tillbaka till hans modererande, konstruktiva sida (mäktiga arbetarorganisationer, taktisk försiktighet, förbindelser med demokrater, studiearbete och kooperativ verksamhet), men dessa båda motsatta tendenser saknade alltså en fast filosofisk grundval, som ingen av dem var i stånd att åstadkomma (vilket kanske delvis förklarar att de kom till korta mot fanatikerna, dessa som ingenting annat behållit från Bakunin än de mest negativa sidorna: hatisk kyrko- och statskritik, kapitalismens likvidering med våld, förkastandet av alla borgerliga lagar, vädjan till massornas skapande spontanitet).

¹⁴ CNT:s två representanter var Rafael Vidiella och Progreso Alfarache (f. d. sekreterare för CNT i Andalusien, senare Nationalkommitténs sekreterare). De krävde organisationsfrihet och amnesti för politiska fångar i utbyte mot organisationens stöd åt Revolutionskommittén (bildad av kända republikaner och socialdemokrater: Niceto Alcalá Zamora, Manuel Azaña, Alejandro Lerroux, Santiago Casares Quiroga, Nicolau d'Oliver, Indalecio Prieto, Fernando de los Rios ...).

¹⁵ Här följer de viktigaste punkterna i detta manifest: "1. Uppdelning av makten. 2. Samma individuella och sociala rättigheter för alla medborgare. 3. Fullständig frihet för de federerade grupperna (det vill säga de skilda iberiska folken: katalaner, basker etc.) att begagna sitt språk och utveckla sin egen kultur. 4. Samvets- och tankefrihet. Skilsmässa mellan kyrkan och staten. 5. Jordreform innebärande uppdelning av storgodsens. 6. Sociala reformer för att möjliggöra uppnående av samma standard som de mest avancerade kapitalistiska staterna ..."

¹⁶ Maura och Galarza blev senare inrikesminister respektive högsta polischef i den provisoriska regeringen för republiken (15 april–14 juli 1931). De blev grundarna av "la guardia de asalto" (stormgardet).

¹⁷ Vänsteragitator och bror till blivande caudillon Francisco Franco, som han avskydde.

¹⁸ Juan Peiró Belis föddes år 1887 i Barcelona. Han var glasarbetare och sekreterare för CNT:s Nationalkommitté 1922 och 1928–29.

borde ha bestämda ideologiska principer. Likväl hade Peiró redan en odogmatisk och reformistisk uppfattning av anarkismen. Enligt honom fanns det i anarkismen en grund som alltid var giltig, men man måste komma ifrån vissa fördomar och vissa felaktiga taktiska förfaranden, som dittills gällt som ofelbara. Speciellt måste man vinna de intellektuella och teknikerna, skapa producentkooperativa och konsumentkooperativa företag, vilkas avkastning skulle användas till propaganda, till utbildning av militanter och till att bygga kulturcentra för arbetarna. Det var också nödvändigt att grunda en solid och disciplinerad organisation och bekämpa den okunnighet och fanatism som rådde bland flertalet militanter. Han beklagade den felaktiga uppfattningen om marxismen och om anarkismen själv, som enligt honom framför allt var fördragsamhet, vidsynthet, själsadel och vars främsta intresse låg i moralen och filosofin.

Omkring år 1930 var de mest inflytelserika frihetliga militanterna allesammans mer eller mindre reformistiska eller politiserade. Några, som Pestaña hade nästan övergivit anarkismen, andra, som Peiró, tog en realistisk och medgörlig attityd, ännu andra, som Quintanilla eller Abos, tillhörde frimurarorden, andra slutligen, som García Oliver, lutade åt ett slags "anarkobolsjevism" eller auktoritär och revolutionär socialism.²⁰ Det ligger alltså ingenting förvånande i att CNT:s medlemmar glömde bort sin traditionella "anti-val-attityd" och i massor röstade för republiken vid kommunalvalen den 12 april 1931, som medförde monarkins fall två dagar senare²¹, och likaledes vid riksdagsvalet den 28 juni 1931, som lämnade makten åt en republikansk-socialistisk koalition.²² Denna gång blev emellertid anarkisternas hållning till valet mer reserverad, för den provisoriska regeringen hade snabbt gjort dem besvikna (CNT-fientliga åtgärder av Miguel Maura och Largo Caballero). Man konstaterar att de icke röstande var betydligt flera i de områden där det syndikalistiska inflytandet var starkt (över 35 % i

¹⁹ Skapade genom dekret av den 26 november 1926 för att lösa arbetskonflikter medelst dialog mellan arbetsgivare och arbetare under statens skiljedom. Genom att acceptera dem ifrågasatte Pestaña principen om klasskamp till det yttersta.

²⁰ Man kan läsa i *España Libre* för 10 juni 1951 ett referat av Federica Montsenys inlägg vid IAA:s kongress (som hölls i Toulouse från 11 till 23 maj 1951), där hon i en historisk tillbakablick skiljer på tre strömningar i CNT åren 1930-31: "De så kallade 'trentisterna', som utgjorde högra flygeln, anarkisterna, som utgjorde vänstra flygeln, samt en tredje strömning, den 'anarkiserande bolsjevismen', förkroppsligad av García Olivers grupp och inställd på att 'riskera allt för att vinna allt', vilket närmade dem till de ryska revolutionärernas teorier." Med hänsyn till att det blivit rutin för de flesta historiker som specialiserat sig på spanska frågor att helt grundlöst hävda att García Oliver och hans kamrater (Durruti, Ascaso etc.) var de mest typiska representanterna för den äkta anarkismen, vill vi gärna citera två andra vittnesbörd som bekräftar att man inte kan betrakta dem som sådana efter år 1926, eller ens efter åren 1922-23. Felipe Alaiz (*Hacia una federación de autonomías ibéricas, Nueva maldición del practicismo*, s. 4-5): "Strax efter republikens införande höll han (García Oliver) en föreläsning i träarbetarsyndikatets lokaler i Barcelona och försvarade därunder erövringen av makten. Senare, år 1934, deltog han som företrädare för gruppen *Nosotros* i en häftig diskussion med gruppen *Nervio* i en lokal på Calle Mendizabal och försvarade då på samma sätt sin teori om erövringen av makten." José Peirats (se *Noir et Rouge* av juni-juli 1967, sid. 36): "Det var García Oliver som uttalade sig för *maktövertagande* i en offentlig föreläsning som han höll i träarbetarsyndikatet i Barcelona i januari eller februari 1936. Han hade också hävdats samma sak vid ett mindre sammanträde med kända syndikalister på *Solidaridad Obreras* redaktion."

²¹ Salvador de Madariaga (*España*, sid. 454) skriver apropå valen i april 1931: "UGT:s arbetare (socialdemokrater) röstade för Socialdemokratiska partiets kandidater, men CNT:s (syndikalister), som var minst lika många, röstade med republikanerna. Detta kan förklaras med två skäl: å ena sidan den rivalitet som råder mellan socialdemokrater och syndikalister i deras ambition att vinna hela arbetarklassen för sina respektive läror, å andra sidan det faktum att syndikalisterna, som alltid predikat förakt för politisk verksamhet och röstning, saknade en valapparat. Följaktligen, när de denna gång bestämde sig för att rösta för att avskaffa monarkin, föredrog de att lämna sina röster till de borgerliga republikanerna, vilkas liberala åsikter de som libertärer föredrog framför marxismens dogmatiska och auktoritära idéer". Horacio Prieto hävdar också (*Posibilismo Libertario*, sid. 143): "Eftersom det inte blev någon revolutionär aktion för att proklamera republiken, gick syndikalisterna till valurnorna den 14 april 1931."

²² En resolution vid CNT-kongressen 1931 förklarade: "Konstituerande Cortes är resultatet av en revolutionär utveckling, som vi direkt eller indirekt ingripit i ..."

provinsen Barcelona, 40 % i Cadiz mot ett medeltal för hela landet av 29,9 %) och fåtaligast i de områden där socialdemokraterna var starka (Guipuzcoa 14 % icke röstande, Gamla Kastilien, Estremadura, Norra Andalusien)²³. Det måste för övrigt framhållas, att det utbredda valskolket bland invånarna i Södra Andalusien inte behöver tyda på ett anarkistiskt inflytande. I dessa av kazikismen förgiftade trakter var röstskolkning ofta enda sättet att slippa rösta åt höger (det faktum att monarkisterna segrade där den 12 april visar det). Å andra sidan bör man betänka att man i Barcelona aldrig sett så många röstande. I april uppnådde de knappt 47% av väljarkåren. Däremot möjliggjorde CNT i Katalonien de katalinistiska republikanernas förkrossande seger vid folkomröstningen i augusti 1931²⁴, som godkände förslaget om självstyrelse för Katalonien med 595.205 röster mot 3.286.

Under tiden växte en ny kraft i det fördolda: FAI (Federación Anarquista Ibérica = Iberiska Anarkistfederationen). Denna hade bildats i Valencia den 24 juli 1927 för att som hemligt sällskap bidra till kampen mot Primo de Rivera, för CNT existerade inte längre som facklig organisation. Men FAI började inte göra sig känd förrän från och med 1929, när CNT redan delvis rekonstituerats. FAI ändrade då karaktär, den blev samlingspunkt för alla missnöjda som inte gillade den revisionistiska tendensen inom syndikalismen.

FAI hade en mycket lös struktur med självständiga grupper på ett tiotal i medeltal.²⁵ En kommitté var förbindelseorgan för hela halvön. (Portugisiska ombud var med i den: därav benämningen "iberisk" i stället för "spansk".) Men det som verkligen höll samman denna halvt om halvt hemliga organisation var medlemmarnas ideologiska dogmatism: alla var oförsonliga fiender till all myndighet, till klassamhället, politiken och staten, till legal verksamhet och moderation. FAI-interna gick in för att erövra CNT, gjorde sig gällande genom sin radikalism, sitt våldsamma språk, sin oförtröttliga kritik, de talade om den sociala revolutionen som om den skulle vara här i morgon, ryckte med sig ungdomen, infiltrerade fackföreningarna.²⁶ De bröt in i offentligheten sommaren 1931.

FAI var, det måste understrykas, i själva verket endast en ofantligt expanderande fraktion av CNT. Den var inte en främmande kraft som försökte få kontroll över organisationen (som exempelvis kommunistpartiet vilket snabbt misslyckades i sina försök att borra sig in) utan ett bihang, en utväxt på organisationen själv, skapad av dess egna militanter, dvs av arbetare som

²³ Ofta men inte alltid. Sålunda fanns det 38 % icke röstande i Asturien, där socialdemokraterna var avgjort starkare än anarkisterna vid denna tidpunkt, och 47,8 i provinsen Pontevedra, där CNT visserligen inte var helt okänd (det fanns sjömans-, fiskare- och hamn-arbetarsyndikat), men där den inte tycks ha vunnit insteg bland lantarbetarna.

²⁴ Ricardo Sanz (*El sindicalismo y la Política*, sid. 217) intygar: "Vid omröstningen om 'Statuten för Katalonien' visade CNT:s katalanska regionalfederation, som på den tiden hade goda förbindelser med den katalanska självständighetsrörelsen ..., ingen fientlighet till röstningen. Den överlät åt medlemmarna att själva avgöra om de ville rösta eller inte. Detta är förklaringen till att 'Statuten för Katalonien' antogs av väljarkåren med förkrossande majoritet." Horacio Prieto (*Posibilismo Libertario*, sid. 109-110) bekräftar det: "Katalanerna (de CNT-anslutna) gynnade oreflekterat separatismen ända sedan Andra republikens utropande år 1931 ..., flertalet röstade för 'Statuten för Katalonien' och de flesta av dem även för katalanisterna i de allmänna valen." Till slut citerar vi Miguel Maura (*Así cayó Alfonso XIII*, sid. 287) som skriver: "... i Barcelona utnyttjade vänsterelementen inom 'Generalitat' CNT:s röster som grundval för sina valsegrar ..."

²⁵ Dessa grupper var "frändskapsgrupper" (det vill säga de uppstod genom personliga kontakter mellan personer med gemensam smak, liknande temperament och besläktade uppfattningar), och var alltså inte alltid geografiskt fördelade efter bostadsort eller arbetsplats. Detta skilde dem, bland andra saker, från de politiska partiernas celler eller avdelningar.

²⁶ De var inte så mycket mer revolutionära än de så kallade revisionisterna eller reformisterna, men de skilde sig från dem i det avseendet, att de kategoriskt avvisade all taktisk, provisorisk kompromiss och all samverkan med de politiska formationerna. De var apostlar för en anarkism som var apokalyptisk, messiansk, sekteristisk (i ordets egentliga mening, för FAI visade alla karakteristiska drag för en sekt, och i överförd mening, för den fristående toleransen lyste med sin frånvaro) Manuel Buenacasa (*La CNT, los "treinta" y la FAI*, sid. 71) säger med all rätt: "I Barcelona var större delen av FAI-medlemmarna ovetande om anarkismens värde lära och moral"

redan tillhörde organisationen.²⁷ Dess egentliga epicentrum fanns i Katalonien, den frihetliga rörelsens vagga och ständigt brinnande härd. Det skulle inte dröja länge förrän den blev en ”stat i staten” inom CNT.

”Konservatorie-kongressen” och ”De trettios” manifest Bildandet av det ”Syndikalistiska partiet”

I juni 1931 hölls i Madrid en kongress för CNT, som är känd under namnet ”Konservatorie-kongressen”. Närvarande var 418 ombud representerande 511 fackföreningar och 535.565 anslutna. Den blev en avgjord seger för de ”revisionistiska” elementen (Juan Peiró, Juan Lopez, Valeriano Orobón Fernández ...) som lyckades driva igenom beslut om bildandet av industriförbund, vilket innebar att besluten från 1919 års kongress upphävdes. Hädanefter skulle CNT äga riksomfattande organ, ägnade att ta upp kampen med de stora kapitalist-företagen, och anpassade efter den moderna världens industriella utveckling. Samtidigt begränsades avsevärt självständigheten för regionalfederationerna, som var alltför begränsade i sin syn på problemen och alltför fångna i lokalpatriotiska ställningstaganden, även om deras inflytande fortfarande var utslagsgivande (eftersom industriförbunden inte hade säte och stämma, utan endast konsulterande röst i plenarförsamlingen).

Emellertid förblev kongressbeslutet död bokstav. FAI-grupperna hindrade dess verkställande med alla medel, för de ansåg att CNT riskerade att gå ner sig i reformism och inskränkta fackliga intressen, glömma bort sin anarkistiska trosbekännelse för att sjunka ner i en vag och kraftlös trade-unionism utan ideologisk målsättning och även att av opportunist inlåta sig med politikerna. De fruktade slutligen, att de landsomfattande industriförbunden med sin invecklade struktur skulle ge upphov till en talrik, hierarkiserad och centraliserad facklig byråkrati.²⁸ Enligt deras uppfattning kunde endast de regionala organisationerna höja revolutionens fackla, tack vare att de var enkelt uppbyggda, obrottsligt federalistiska och ständigt vädjade till solidariteten mellan arbetare av alla yrken (så att minsta konflikt i ett visst företag hastigt ledde till att en hel stad totalt förlamades: klasskampen och den revolutionära spänningen slappades aldrig).

²⁷ Man har alltid påstått att FAI var en återuppståndelse av den av Bakunin grundade ”Alliansen för socialistisk demokrati”. Detta är helt oriktigt enligt vår åsikt: ”Alliansen” hade till uppgift att verka för en revolutionär och frihetlig rörelse som ännu inte fanns, att bilda fackföreningar, organisera arbetarklassen och småbönderna, att sprida en ny ideologi. FAI däremot uppstod bland arbetare, som redan var revolutionärt medvetna och hade en bestämd politisk uppfattning. ”Alliansen” bestod av intellektuella, av kulturpersonligheter (som ofta var av borgerligt ursprung och ibland tillhörde frimurarorden), den leddes av män med vidsynthet och sinne för organisation. FAI däremot var rent folklig, proletär, den hade, åtminstone i början, ingen ledarbegåvning, ingen teoretiker med resning, ingen betydande organisatör. ”Alliansen” var en grupp ledare som sökte efter några att leda och som tävlade om kontrollen över Internationalen med andra kretsar (marxistiska, proudhonistiska etc.). FAI däremot var en sammanslutning av aktivt folk på basplanet, som strävade efter att avlägsna dem som för tillfället satt vid rodet. ”Alliansen” var internationell och centraliserad (lokala och regionala sektioner, central styrelse, en inre krets bestående av medlemmar i Internationella broderskapet, Bakunins personliga auktoritet), FAI däremot begränsad till iberiska halvön och utan ledning trots sin ”peninsulära kommitté”. ”Alliansen” hade program (*Revolutionära katekesen*) och stadgar, FAI absolut inte.

²⁸ Juan Lopez (*España Libre* av 28 juni 1947) hävdar: ”Man godkände där (vid kongressen 1931) planen för de landsomfattande industriförbunden, men denna plan saboterades i fortsättningen och annullerades praktiskt taget genom regionalfederationernas förvållande. Dessa var ju underkastade det inflytande som FAI systematiskt utövade på dem ...” Horacio Prieto skriver i *Posibilismo Libertario*, sid. 68: ”Vid kongressen 1931 lyckades den icke FAI-istiska tendensen inom CNT driva igenom beslut om införande av landsomfattande industriförbund, som hittills avvisats under förevändning att de var till väsen och ursprung marxistiska, och att det var ett system som skulle kräva en funktionärsstab med maktbefogenheter. Men FAI reagerade snabbt, lyckades få kontroll över så gott som hela organisationen, satte ’reformisterna’ ur spel och fick dem uteslagna, när de sistnämnda utsände ett manifest som krävde ’ett vapenstillestånd för att förbereda revolutionen’. FAI-isterna såg däri en fara för dagtingan med republiken och för politisering av den syndikalistiska rörelsen (och de misstog sig inte) ...”

FAI:s ofta handgripliga påtryckningar avskräckte många militanter, som besvikna, fulla av bitterhet, vanmäktiga inför det elementens raseri som hårda linjens anhängare släppte loss, i sin tur skrek ut sin vrede och sitt ogillande av de våldsamerheter som begicks i syndikalismens namn. Knappt två månader efter "Konservatoriekongressen", i augusti 1931, publicerades det omtalade "De trettios manifest" – inte att förblanda med "De trettio" från 1926 – undertecknat av bl. a. Juan Peiró, Juan López, Sebastian Clara, Augustin Gibanel, Ricardo Fornells, Angel Pestaña, Progreso Alfarache och Roldan Cortada. Det var i sanning en krigsförklaring mot FAI, ett försök att hejda den revolutionära aktivismens och fanatismens snabba framsteg. Manifestet upprepade tankar, som sedan länge uttryckts av män som Peiró och Pestaña:²⁹ massornas uppfostran, organisation och samordning, anpassning till verkligheten, antidogmatism, försiktighet, politisk smidighet, konstruktiva insatser. Men den våldsamt expanderande FAI reagerade häftigt och uteslöt CNT:s forna ledare och de reformistiska syndikalisterna, vilka därefter bildade "oppositionssyndikat" (speciellt starka i Valencia, Huelva och Sabadell)³⁰ och försökte få till stånd en "frihetligt syndikalistisk federation", en direkt pendang till FAI, avsedd att bekämpa den sistnämnda på dess eget plan. "Trentister" (som "De trettios" sympatisörer kallades, av *treinta* = trettio) och FAI-ister bekämpade varandra häftigt. Kampmetoderna blev till sist desamma för båda riktningarna (infiltrering, förtal, slagsmål) och resultatet var att de försvagade CNT, hindrade den att fungera normalt och spillde mycken dyrbar kraft till stor förtvivlan för militanter som Manuel Buenacasa och Horacio Prieto vilka höll sig utanför konflikten och försökte försona de stridande bröderna.

Det är egendomligt att konstatera att de för reformism uteslutna militanterna i viss mån, kanske utan att veta det, återfann organisationsformen från den gamla spanska Regional-federationen av Internationalen, en organisation grundad på yrkeskårer sammanslutna i landsomfattande federationer (med nutida terminologi: i industriförbund), och de bakuninska uppfattningarna om revolutionär strategi (utvald kader, omsorgsfull förberedelse av massorna, försiktighet, välskötta arbetarkooperativer etc.). Emellertid skulle, trots FAI, tanken på att reorganisera CNT oemotståndligt slå igenom.³¹ FAI skulle själv dela sig i två rivaliserande tendenser: de av *Los Solidarios* påverkade revolutionära syndikalisterna och de rena anarkisterna (de förstnämnda var i minoritet). Fastän denna oenighet aldrig urartade till klyvning, medförde den efter 1933 en hel del rabalder: gruppen "A" där Jacinto Toryho, Abelardo Iglesias, Ricardo Mestre var verksamma, krävde mot slutet av 1934 gruppen *Nosotros* uteslutning. Gruppen Nervio, där Diego Abad de Santillán och Pedro Herrera var de mest aktiva, och dess filial "Z", som dominerade inom Frihetlig ungdom i Katalonien, stod likaledes i opposition till de anarkobolsjeviker som infiltrerat FAI.

Angel Pestaña³², som utvecklades alltmer åt höger, grundade i april 1933 Syndikalistiska partiet. Folkmassorna visade ett allt starkare intresse för val, riksdagsdebatter och hela den

²⁹ Här följer några betecknande passager: "Betänk att staten har oerhörda försvarskrafter, att det är svårt att förstöra den så länge som maktens drivfjädrar, dess moraliska grepp om folket, näringslivet och rättsväsendet, dess moraliska och ekonomiska anseende inte brutits ned genom de styrandes rofferi, missgärningar och oduglighet samt genom institutionernas försvagning. Att tro att staten kan förstöras så länge som allt detta inte inträffat, det är att förlora sin tid, glömma historien och inte förstå den mänskliga psykologin ... Vi vill ha en revolution som uppstår ur folkets djupa känsla, som den som för närvarande håller på att växa fram, och inte en revolution som erbjuds oss liksom på en bricka av några individer, vilka om de lyckades i sitt syfte, oundvikligen skulle förvandlas till diktatorer redan dagen efter segern ... CNT är en revolutionär organisation och inte en organisation som odlar bråk och upplopp, som predikar våld för våldets skull, revolution för revolutionens skull ..."

³⁰ Juan López Sanchez blev generalsekreterare i oppositionens CNT. Han var gipsarbetare och född omkring 1896-1897 i Murcia-trakten.

³¹ Före inbördeskriget hade fyra industriförbund bildats. År 1938 hade antalet stigit till 23.

³² Angel Pestaña Nuñez var född i provinsen León 1886. Han utövade flera olika yrken (gruvarbetare, vägarbetare, urmakeriarbetare etc.) och var i flera omgångar sekreterare för CNT:s Nationalkommitté.

politiska verksamhet som bestämde nationens öde, ansåg han. De nöjde sig inte längre med att uteslutande ägna sig åt facklig kamp. Den gamla revolutionära taktiken dög inte längre, eftersom statsapparaten oupphörligen konsoliderades. Enligt honom borde fackföreningarna syssla med de ekonomiska frågorna och lämna de politiska frågorna åt partierna. Det var inte längre möjligt att som anarkismen hävdade samtidigt sköta båda dessa mycket olika verksamhetsgrenar.³³ Anarkismen var för övrigt bara en dogm, precis som marxismen. Den hade anspråk på att lösa allt, förklara allt, den ville böja verkligheten efter läran, i stället för att anpassa läran efter verkligheten, i stället för att ha en fri syn på utvecklingen.³⁴ Syndikalistiska partiet, tillfogade Pestaña, var ett klassparti, men i likhet med Socialdemokratiska partiet eller Kommunistpartiet, vilka ofta leddes av borgare eller intellektuella och hade många aktiva medlemmar bland medelklassen, skulle det stå öppet för alla som kände gemenskap med proletariatet och socialismen. Det skilde sig likväl från de marxistiska partierna genom sin frihetsuppfattning, sitt motstånd mot all diktatur, sin vägran att någonsin bli ett enhetsparti. Det ville endast agera i samråd med andra politiska vänsterformationer. Dess strävan var att bli det parti som representerade CNT, som då skulle få ett mer avgränsat verksamhetsområde och bli klassorganisationen framför andra.³⁵

Pestaña föreslog uppbyggandet av ett socialistiskt system grundat på självförvaltning och politisk-ekonomisk federalism. Han krävde en radikal jordreform, som innebar både *minifundians* och *latifundians* (det vill säga både de alltför små brukens och de alltför stora godsens) avskaffande, kommunalisering eller nationalisering av jorden alltefter omständigheterna. Jorden skulle ställas till bondeorganisationernas och lantarbetarkollektivens förfogande. Han krävde också socialisering av industrin och handeln medelst de fackliga organisationerna, utsträckt självstyrelse för regionerna (länen) och även för kommunerna, skapandet av en riksomfattande "Arbetskammare" som skulle ersätta det borgerliga parlamentet. För att föra detta program till seger förordade han en smidig och växlande strategi, vars fyra pelare skulle vara anarkismens moraliska och filosofiska ideologi (betraktad som medel till förbättring av människorna, som uppfostringsmetod och frihetsuppfattning³⁶), den revolutionära syndikalismens direkta aktion, konstruktiva försök med producent- och konsumentkooperativer och partiets politiska kamp (valkampanj, valsamarbete, deltagande i kommunalt arbete, i parlaments- och regeringsbeslut).

³³ Angel Pestaña (*Por que se constituyó el Partido Sindicalista*, sid. 8-9): "Fackföreningen har en egen, speciell uppgift att fylla, en särskild mission ... Det bör en gång för alla fastslås att fackföreningarna inte ska göra politik. Varken fackföreningarna eller deras representativa organ."

³⁴ Samma verk, sid. 46: "Enligt anarkismen är det alltså miljöns *determinism*, som förvandlar människan till en lekboll. Enligt marxismen är det den ekonomiska determinismen, som leder människan dit den vill. Det är två motsatta dogmer som bägge vill göra människan till sin avbild. Vilken av dem är i besittning av sanningen? Bägge till en del, ingen helt och hållet. Det är därför som vi upphört att vara anarkister och det är därför som vi inte är marxister."

³⁵ Samma verk, sid. 33: "Arbetarnas fackliga verksamhet och den syndikalistiska politiska verksamheten ska vara två parallella krafter som inriktat sig på samma mål. Givetvis utan att blandas samman, det vill säga utan att den ena lägger hämsko på den andras rörelser. Den ekonomiska kampen är en sak, och den tillkommer fackföreningarna, den politiska kampen och de politiska principerna en annan sak, och de tillkommer partiet."

³⁶ Angel Pestaña (*Lo que aprendí en la vida*, sid. 180) kritiserade de spanska anarkisternas "mystiska och apokalyptiska idealism ... när anarkismen i själva verket är något helt annat." Och han preciserade (samma verk, sid 230-31): "Idag betraktar jag anarkismen som en teori för individuell förkovran, en lära som försvarar individen och hävdar den mänskliga personlighetens betydelse ... Jag frångår inte anarkismen och jag anser den inte orimlig. Tvärtom, den har fortfarande ett oskattbart värde för mig, den rymmer möjligheter som ännu inte är rätt kända ... De som i anarkismens namn med sin penna rättfärdigar våldsamheter och stöld, personliga attentat, utrotning, bomber och mordbrand, är inte anarkister. De har för övrigt aldrig varit det och kan inte heller bli det i framtiden."

Endast några anarkistgrupper (i Katalonien, i Huelva och i Cadiz) anslöt sig till Syndikalistiska partiet. CNT ville inte veta av det. Den bojkottade det systematiskt³⁷, för den ansåg partiet som en splittergrupp, som endast kunde gynna fienden.

Den dogmatiska anarkismen förnekar sig själv. Upproren i januari 1932 och januari 1933

Efter att ha drivit bort "trentisterna" och alla icke-anarkistiska element (marxister och republikaner) var FAI nu ensam herre över CNT och skulle snart omsätta sin extremism i praktiken. Den republikanska regimen var svag, hårt ansatt som den var från höger och utan riktigt grepp om landet. FAI utnyttjade detta faktum för att sätta igång en lång följd av smårevolter i syfte att "öva arbetarna i revolution" och höja kampberedskapen. Därigenom hoppades de kunna provocera fram ett snabbt införande av den frihetliga kommunismen.

Den 18 januari 1932 släppte FAI-grupperna lös ett uppror i gruvområdet vid övre Llobregat och Cardoner, där arbetsförhållandena var usla och arbetarna hårt exploaterade. I Berga, Cardona, Figols, Sallent och Suria proklamerades den frihetliga kommunismen. Men rörelsen spred sig inte utanför denna del av Katalonien, vilket gjorde att regeringen utan svårighet fick bukt med den efter fem dagar. Ett hundratal anarkister, bland andra Buenaventura Durruti och Francisco Ascaso deporterades den 10 februari till Kanarieöarna och till spanska Sahara, trots att inget bevis om deras medverkan i resningen lagts fram. Som protest ställde FAI-isterna till upplopp i Tarrasa den 14 februari, bemäktigade sig stadshuset och belägrade civilgardets kasern. Men två dagar senare gav de tappt inför de arméenheter som skickats mot dem.

På alla platser där anarkisterna för någon tid behärskade situationen och försökte göra social revolution, råkade de i motsättning till sig själva. Fast de ville avskaffa lagarna, införa en samhällsordning utan myndighet och utan tvång, ge fritt lopp åt massornas skapande spontanitet, blev de i praktiken tvungna att upprätta revolutionskommittéer med uppgift att upprätthålla ordningen och att hålla ett vakande öga på de missnöjda och motståndarna. De härskade med styrkans makt och genom sannskyldiga dekret som blygsamt kallades "proklamationer". Långt ifrån att förverkliga "anarkin" upprättade de beväpnade och dynamitförsedda revolutionsledarna vad man skulle kunna beteckna som en "proletariatets diktatur" utan att fästa något avseende vid böndernas och småborgarnas mening. Kuppen i februari 1932, som skulle vara ett försök, ett praktiskt experiment i frihetlig kommunism, var i själva verket raka motsatsen. Den politiska makten avskaffades inte, den bytte bara händer.³⁸

Ett år senare blev det på nytt samma glapp mellan teori och verklighet. Den 8 januari 1933 skakades Spanien av ett uppror av betydligt större omfattning. De djärva aktivisterna i gruppen *Nosotros* (nytt namn på gruppen *Los Solidarios*) spelade huvudrollen där genom att

³⁷ I februari 1936 blev Pestaña, som i Cadiz åtnjöt stor personlig prestige och stöd av talrika vänner, syndikalistisk deputerad för denna stad. Däremot blev Benito Pabon (advokat och CNT-medlem som senare anslutit sig till Pestañas parti) vald såsom "oberoende" i Saragossa, den ortodoxa syndikalismens bastion. Horacio Prieto, Nationalkommitténs sekreterare, hade lovat honom att CNT inte skulle motsätta sig hans kandidatur. Men Pabon hade väl aktat sig för att avslöja sin tillhörighet till Syndikalistiska partiet. En sådan beaktelse skulle ha betytt nederlag för honom.

³⁸ G. Munis (*Jalones de derrota*, sid. 92) uppehåller sig vid denna företeelse: "Mycket betydelsefullt som anarkistiskt experiment blev den vändning som upprorsrörelsen i januari tog. Det blev inte ett apolitiskt experiment (vilket ännu en gång bevisades vara en omöjlighet), utan ett politiskt. Överallt där arbetarna för tillfället segrade, var det deras första åtgärd att gripa den politiska makten genom att bemäktiga sig rådhuset och tillsätta ett så kallat verkställande utskott som styrelse. På följande sätt uttryckte sig ett av dessa utskott i ett dokument, som uppvisar alla karakteristiska drag hos ett revolutionärt dekret: Till folket i Sallent: Då den sociala revolutionen brutit ut i hela Spanien gör verkställande utskottet veterligt för proletariatet i denna stad, att var och en som motsätter sig vårt ideologiska program kommer att ställas till ansvar. För Frihetliga kommittén, verkställande utskottet. Sallent den 21 januari 1932. Kan man tänka sig ett mer auktoritärt dekret? Ändå var det ett dekret som uteslutande var uttryck för den anarkistiska tendensen."

mobilisera FAI-grupperna och försvarskommittéerna.³⁹ Dessa kommittéer, som bildades 1931, tjänade som förbindelseorgan mellan CNT och den ”specifika organisationen” (det vill säga FAI, den specifikt anarkistiska organisationen). De hade påtagit sig ansvaret för den frihetliga rörelsens offensiva och defensiva aktioner (uppror, attentat, sabotage, strejker, bojkotter) och agerade i fullständig hemlighet även i förhållande till de officiella fackliga organen (Nationalkommittén, de regionala kommittéerna, osv).

Tack vare CNT:s indirekta ingripande spred sig den nya upprorsvågen långt utanför Katalonien (där strider förekom i Barcelona, Lérida, Tarrasa, och utropande av den frihetliga kommunismen i Sardana-Ripollet) till en stor del av Levanten (Ribarroja, Betera, Pedrelba, Bugarra), Rioja (Arnedo) och framför allt Andalusien (Arcos de la Frontera, Sanlúcar de Barrameda, Cadiz, Medina Sedonia, Utrera, Casas Viejas). Händelserna blev tragiska i Casas Viejas, där polisen, som troget lydde regeringschefen Manuel Azañas order (”varken sårade eller fångar, skjut mot magen”) anställde blodbad på invånarna. Hundratals frihetliga militanter, bland andra Aurelio Fernández, Gregorio Jover, Juan Garcia Oliver, kastades i fängelse eller dömdes till tukthus. Det var en exakt upprepning av kuppen 1932, fastän av större dimensioner. Anarkisterna hade ingenting lärt ifråga om upprorsteknik, ingenting förstått av de ekonomiska och psykologiska betingelserna för en väpnad resning. De gjorde om samma misstag, avslöjade samma otillräcklighet, föll tillbaka i samma motsägelser.

Republikanerna och socialdemokraterna i regeringen stod maktlösa inför dessa våldsutbrott. I stället för att göra eftergifter i rätt tid, att genomföra angelägna sociala reformer, att angripa missnöjets djupare orsaker, förstod de inte bättre än att besvara de katalanska arbetarnas och andalusiska böndernas utbrott med brutal kväsning, strejkerna och demonstrationerna med förstärkning av ordningsmakten, fattigdomen och orättvisan med bevarandet av *status quo*.⁴⁰ Utan solid förankring i landet, överflyglade från vänster av anarkismen och från höger av storgodsägarna, prästerskapet, det högre borgerskapet och de reaktionära officerarna (den 10 augusti 1932 försökte general Sanjurjo att ta makten genom en resning vid garnisonerna i Madrid och Sevilla), menade de sig kunna upprätthålla jämvikten mellan denna vänster och denna höger och förverkliga en moderat, småaktig, formalistisk demokrati, kalkerad efter franska, engelska och tyska mönster (Weimarrepubliken) utan att räkna med de speciella ekonomiska och sociala omständigheterna i Spanien eller med landets verkliga behov och de politiska styrkeförhållandena. Självfallet väckte de ovilja hos de privilegierade klasserna liksom hos proletariatet. De ville inte förstå att de inte kunde regera utan stöd från endera hållet, att de enda som var med dem var vissa skikt av medelklassen och en obetydlig del av löntagarna (de ledande inom UGT, de baskiska arbetarna, tjänstemännen i Madrid).

Genom att föra en CNT-fientlig politik hetsade de syndikalisterna till revolt. Den socialdemokratiska arbetsministern Largo Caballero utfärdade den 7 maj 1931 en lag, som under annat

³⁹ Efter januari 1932 propagerade Garcia Oliver tålmodigt för den ”revolutionära armén”. Men i januari 1933 misslyckades hans minutiöst programmerade plan för att besätta de strategiska punkterna, neutralisera polisen, stänga av den elektriska strömmen och så vidare. Förmodligen var det så, att han visserligen i grund behärskade ”statskuppens teknik” men inte lade tillräcklig vikt vid de psykologiska faktorer som krävs för att ett folkuppror ska lyckas.

⁴⁰ Inrikesministern Miguel Maura uttalade i Cortes den 19 juli 1931 denna krigsförklaring till anarkisterna: ”Min plikt är att säga CNT och FAI . . . att lagstiftningen bildar ett helt, och att om det för dem finns en fri zon inom lagstiftningen vad beträffar deras förpliktelser, eftersom de inte accepterar de lagar som reglerar arbetet – eftersom de ignorerar samrådsnämnderna, de blandade skiljedomstolarna och i synnerhet regeringens myndighet – så ska det också finnas en fri zon beträffande deras rättigheter, och det kommer varken att finnas någon lag om församlingsfrihet eller om föreningsfrihet för dem eller något annat som kan skydda dem. Må de rätta sig efter arbetslagarna, må de respektera de lagar som reglerar förhållandet mellan parterna, i så fall ska de ha rätt att leva ett normalt liv i sitt förhållande till regeringen.”

namn återinförde samrådsnämnderna från Primo de Riveras diktatur⁴¹ och föreskrev obligatorisk skiljedom genom ämbetsmän vid arbetskonflikter. Dessa ”mixed juries” av arbetsgivare och arbetare kunde inte accepteras av syndikalisterna, som var motståndare till all inblandning från regeringshåll, och följderna blev att de praktiskt taget drevs tillbaka in i illegaliteten. Lagen av den 8 april 1932 innebar en förstärkning av de tidigare åtgärderna: den införde statskontroll över fackföreningarna, avgiftsbetalningarna, strejkerna. Andra lagstiftningsåtgärder som lagen om republikens försvar (oktober 1931), lagen om den offentliga ordningen (juli 1933) och lagen mot lösdrivare och missdådare (den drabbade i praktiken arbetslösa, strejkande, ”professionella revolutionärer” och dem som begått politiska brott), dekret som bestämde att strejker måste varslas minst åtta dagar i förväg, som utvidgade möjligheten till frihetsberövande i förebyggande syfte,⁴² som gynnade socialdemokraternas ställning både i fackföreningarna och den officiella administrationen, var uppenbart avsedda att komma åt anarkisternas direkt-aktions-metoder och bryta ner CNT. Parallellt anställde katalanistiska och socialdemokratiska, av polisen skyddade kommandogrupper jakt på aktiva anarkister.⁴³

Sådana tillvägagångssätt kunde inte undgå att väcka irritation bland syndikalister och anarkister. Då man i praktiken berövat dem möjligheten att agera öppet och legalt, svarade de med våld. Numera förekom knappast en strejk utan blodiga sammanstötningar med ”stormgardet” eller civilgardet, utan skottlossning och bombexplosioner. Lagen av den 8 april kunde inte tillämpas, för CNT hotade att anfälla Socialdemokratiska partiets och UGT:s lokaler. De skräckslagna socialdemokraterna föredrog att slå till reträtt. Regeringens oförmåga att genomdriva en ordentlig jordreform väckte dessutom fientlighet mot den hos de jordlösa bönderna, lantarbetarna och de fattiga torparna och gjorde att de åter strömmade in i CNT.

Upproren i januari 1932 och januari 1933 var djupast sett en följd av republikanernas räddhåga när det gällde reformer och socialdemokraternas sekterism. FAI:s enorma utveckling kan endast förklaras genom regeringens kortsynta politik som aldrig underlät att gjuta olja på elden samtidigt som den var oförmögen att hejda revolutionsivrarnas omstörtningförsök. Republikens arroganta kraftlöshet orsakade dess fall.

⁴¹ Socialdemokraterna (med undantag för en liberal fraktion under Indalecio Prietos ledning) tvekade inte att samarbeta med general Primo de Rivera, för vilken de på samma gång var ett lydigt redskap och ett av hans starkaste stöd. UGT:s generalsekreterare Largo Caballero blev medlem av statsrådet. Tack vare diktatorns stöd hade den socialdemokratiska landsorganisationen, som före 1923 var betydligt svagare än CNT, i stor utsträckning trängt ut denna år 1930, eftersom CNT var förbjuden och förföljd. Syndikalismens blixtnabba uppsving efter detta år omintetgjorde Largo Caballeros tålmodiga ansträngningar. Han försökte då fullfölja sitt krigståg mot syndikalismen med republikanernas hjälp.

⁴² Tusentals anarkister och andra arbetare befann sig bakom galler utan att ha begått minsta våldshandling, minsta brott mot den etablerade ordningen, utan helt enkelt på grund av sina kontroversiella idéer, som myndigheterna ansåg farliga i sig själva. Efter en fängelsevistelse utan dom, som kunde variera från några dagar till några månader, frigavs de vanligen men anhölls snart på nytt, för eftersom de nu var registrerade hos polisen, blev de automatiskt misstänkta. Denna onda cirkel bröts aldrig, den skärpte motsättningarna och den gynnade anarkismens utveckling i stället för att knäcka den. Arbetare som när de anhölls inte hade någon politisk skolning återvände hem som utlärda anarkister. I fängelset hade de lärt känna militanter och lyssnat till deras kritik av den borgerliga världen. Ofta hade de också läst böcker, som de av brist på tid och pengar annars aldrig skulle fått tillfälle att studera. Tack vare den i viss mån liberala fängelse regimen under republiken (som på ett egendomligt sätt kontrasterade med polisens godtycke och brutalitet), blev alltså fängelserna sannskyldiga revolutionsskolor med debatter och föreläsningar och även tillgång till bibliotek.

⁴³ Alla organisationer hade sina väpnade band (carlisternas *requetés*, socialdemokraternas ”röda miliser”, katalanisternas ”*escamots*”, baskernas ”*medigoitzales*” etc.) och sina *pistoleros*. Blodiga sammanstötningar förekom även mellan carlister och basknationalister, och mellan kommunister och socialdemokrater.

Valet i november 1933 och decemberkuppen

CNT fick snart möjlighet att ta revansch. Tillfället erbjöd sig vid riksdagsvalet den 19 november 1933.⁴⁴ Allt aktivt folk, de bästa talarna och agitatorerna, drog igång en enorm kampanj för valstrejk. De angrep utan frist och förskoning de borgerligt liberala och socialdemokratiska partiernas oförmåga och förräderi, deras flathet inför högern, deras underlåtenhet att finna ett verksamt botemedel för Spaniens traditionella plågor (jordproblemet, kazikismen, fattigdomen, klasskillnaderna, prästerskapets och bankernas makt etc.), deras fientliga inställning till syndikalismen (blodbadet i Casas Viejas, fackföreningsfientliga lagar) och deras okunnighet om arbetarklassens behov. Den frihetliga propagandan väckte stark genklang inom proletariatet och jordbrukarklassen: man var trött på den oeffektiva republikanska-socialdemokratiska koalitionen vid makten. I provinsen Barcelona var det nästan 40 % icke-röstande. I provinserna Sevilla, Cadiz och Malaga över 45 %. För Spanien som helhet uppgick procenten icke-röstande till 32,5 %.

Det blev nederlag för republikanerna och socialdemokraterna, i synnerhet för de förstnämnda som brukade få de syndikalistiska arbetarnas röster. De insåg då, fast för sent, att i Spanien kan man visserligen regera utan CNT, men att regera mot CNT är omöjligt. Hela partier försvann, högern vann överallt en lätt seger. Och eftersom valsyste­met gynnade majoritetens representation i parlamentet, blev valet 1933 en katastrof för den splittrade vänstern.⁴⁵ Med dubbelt så många röster som socialdemokraterna fick högerpartierna fyra gånger så många platser. Kataloniens Esquerra⁴⁶ fick bara behålla ett tjugotal platser mot ett fyr­tiotal tidigare, de radikala 3 mot 56, Alcalá Zamorras (presidentens) ”progressister” en enda mot 22 tidigare.

Anarkisterna, som hade den egentliga skulden för vänsterns sammanbrott, ville då rehabilitera sig genom en uppseendeväckande handling avsedd att visa att de inte på något sätt gick högerns ärenden. Redan innan rösterna var sammanräknade, hade de varnat allmänheten, att om högern vann skulle de släppa revolutionen loss. De höll ord, eller försökte åtminstone. CNT:s Nationalkommitté, som var i händerna på FAI, organiserade direkt upproret *för att rädda CNT:s ära*.⁴⁷ Den 8 december 1933 startade en revolutionskommitté, som leddes av bland andra Cipriano Mera, Durruti och doktor Isaac Puente, upproret i Saragossa. Snart reste

⁴⁴ CNT i Katalonien hade redan givit en första varning genom att propagera för röststrejk vid valet till det katalanska parlamentet (20 november 1932). Det var brytningen mellan vänsterkatalanismen och den frihetliga rörelsen. Victor Alba (citerat verk, sid. 147) redogör i största korthet för skälen och följderna (oväntad framgång för den reaktionära ”Ligan”): ”I Katalonien träder Statuten (antagen av Cortes den 9 september 1932) i kraft. Polisväsendet går över till ’Generalitat’ (den katalanska statsmyndigheten), som använder det för ett systematiskt hårtåg mot anarkisterna. Och valet till katalanska parlamentet äger rum. Esquerra och en liten socialdemokratisk grupp (Socialdemokratiska Unionen för Katalonien) erhåller 57 platser, ’Ligan’ 17. Under valet har anarkisterna rätt arbetarna till att inte rösta.”

⁴⁵ Socialdemokratiska partiet (PSOE) vars prestige var i fallande, valde att gå ifrån samverkan med de republikanska partierna och ställde överallt upp egna kandidater. Högergrupperna däremot (monarkister, agrarer, carlister, katolska och konservativa grupperingar) hade gått i koalition.

⁴⁶ Kataloniens Esquerra eller republikanska vänstern var ett konglomerat av katalonistiska grupper, en del halvsocialister, andra moderata anhängare av självstyre, andra åter rena separatister (som alltså ville att Katalonien helt skulle skiljas från Spanien). Den företrädde medelklassen som inte alls tyckte om att behöva betala vad de uppfattade som överdrivet höga skatter, vilka bara kom det underutvecklade Kastilien till godo. Esquerra åtnjöt också stöd från ”rabassaires” (hälftenbrukare, mest vinodlare, med en mycket speciell typ av arrendekontrakt). Dess medtävlare var ”Ligan”, sedan 1917 parti för det högre borgerskapet i Katalonien, som var konservativt, centralistiskt sinnat och klerikalt, och som nu blivit medvetet om att den katalanska industrin inte förfogade över någon utländsk marknad utan hade det övriga Spaniens dåliga ekonomiska utveckling att tacka för sin välmåga.

⁴⁷ Horacio Prieto (*Marxismo y Socialismo Libertario*, sid. 66-67) framhåller det: ”Den tredje rörelsen (den i december 1933) förbereddes direkt av CNT:s Nationalkommitté, vilken var förlagd till Saragossa, som en uppföljning av den mot vänsterpartierna riktade röststrejks-kampanjen vid valet 1933. De möten som beslutade om denna antivalkampanj och därefter om upproret dominerades av FAI-ister.”

sig hela Aragonien och Rioja, skottlossning och upplopp bröt ut i Barcelona, i Hospitalet de Llobregat, i Granada. I flera byar längs Ebrodalen proklamerades den frihetliga kommunismen. Sedan återgick allt snart till det vanliga av brist på centralisering, på disciplin och grundlig förberedelse. Anarkisterna hade alltså ingenting lärt ifråga om revolutionär teknik.⁴⁸ Dessa intermezzon fick allvarligare följder än de från 1932 och januari 1933. Ett hundratal personer dödades, flera tusen aktiva syndikalister hamnade i fängelse och CNT försvagades avsevärt.⁴⁹

På så sätt kom anarkisterna till följd av det skenbart opolitiska ställningstagande, som deras lära föreskrev, i själva verket att spela en politisk förstaplansroll genom att störta en liberal regim (eller som åtminstone påstod sig vara det) och ersätta den med en rent reaktionär regim. Deras röststrejk var ett negativt politiskt ingripande.⁵⁰ Därefter framstod decemberupproret som ett politiskt påtryckningsmedel, avsett att motverka röststrejkens olyckliga följder och avskräcka högerregeringen från varje antirepublikanskt initiativ.⁵¹ I båda fallen utmynnade FAI-isternas anarkistiska renlärighet i det mest uppenbara politiska handlande. Den vederlade i praktiken sig själv (indirekt ingripande, försvar för republiken, proletariats diktatur), samtidigt som den slog igenom i teorin (antivalpropaganda, officiell apolitism, permanent revolution, sporadisk frihetlig kommunism).

Pakten mellan CNT och UGT i Asturien

I februari 1934 skrev Valeriano Orobón Fernández⁵² i den av Cánovas Cervantes redigerade tidningen *La Tierra* en artikel som väckte stort rabalder i anarkistiska kretsar. Den var en 'inträngande vädjan om bildandet av en revolutionär allians. Några avsnitt förtjänar att citeras på grund av denna texts historiska betydelse.

"Den överhängande fascistfaran i Spanien", förklarade Orobón Fernández, "har aktualiserat frågan om det revolutionära proletariats enande med sikte på ett initiativ av större och radikalare räckvidd än det som begränsar sig till rent defensiva ändamål. Eftersom i nuvarande politiska 'situation valet alltmer uppenbart står mellan de motsatta alternativen fascism och social revolution ... är det absolut nödvändigt att arbetarstyrkorna bildar ett block av granit. Den fraktion som vänder denna nödvändighet ryggen kommer att stå ensam och påtar sig ett tungt ansvar inför sig själv och historien. Ty framför det nederlag, som isoleringen oundvikligen skulle medföra, är en proletär delseger tusen gånger att föredra, en seger som ingen tendens skulle ha ensamrätt till, utan som tills vidare endast skulle förverkliga de socialistiska minimikraven på kapitalismens avskaffande och socialisering av produktionsmedlen...

⁴⁸ Gruppen *Nosotros* deltog inte i decemberkuppen, med undantag av Durruti som inte delade de övrigas mening. De hade nämligen tagit varning av de två tidigare upprorsexperimenten och insåg att den måste misslyckas på grund av otillräcklig förberedelse och brist på samordning och paramilitär träning bland de syndikalistiska militanterna. Dessutom var gruppen inte övertygad om att tidpunkten var rätt vald.

⁴⁹ Horacio Prieto (se *Congreso Confederal de Zaragoza*, sid. 131-32) förklarade senare: "Efter januari och december var vi utmattade och led svårt av följderna av våra attacker ... CNT var skakad och hårt drabbad av grym förföljelse. Efter december måste vi göra en jätteansträngning för att täppa till hålen i vår rörelse och förbinda såren. Vi kunde inte skapa någonting nytt utan fick värna om vad som fanns kvar".

⁵⁰ Diego Abad de Santillán (*Por que perdimos la guerra*, sid. 36) erkänner: "I november 1933 hade vi tagit från de ansvariga för Casas Viejas-tragedin den makt de under republiken utnyttjat för att befästa klassprivilegierna från kungadömet. För att göra detta använde vi det politiska vapnet att avstå från valdeltagande. Detta innebar ett direkt ingripande i valstriden, fast på ett negativt sätt".

⁵¹ Ricardo Sanz skriver (citerat verk, sid. 249): "Den 8 december år 1933 framkallade syndikalisterna en revoltrörelse över hela landet i den medvetna avsikten att värna de nya makthavarna, att CNT var beredd till allt för att ointetgöra alla försök att störta den republikanska regimen."

⁵² V. Orobón Fernández, ung intellektuell anarkist, född 1901 i Valladolid, var en av förgrundsfigurerna inom CNT. Han dog av sjukdom 1935.

Hittills har kommunisternas hållning lytt devisen: Må min sekt gå framåt, även om revolutionen går åt pipan. Men detta är skadligt och absolut inte moraliskt. När de väljer den attityden tänker de inte på, att den egna medlemsskaran är av blygsam omfattning, och att den proletära enheten kan förverkligas till nittio procent genom CNT:s och UGT:s vilja enbart. Det är ännu tid för dem att ändra hållning (hoppas de gör det) ... om inte kommer 'de att sitta ensamma i sitt tält, 'för den demokratiska arbetarrörelsen, de sanna proletärerna inom CNT, kommer inte under någon 'förevändning att tolerera tarvliga partiintriger, vilket parti det än gäller.

Det vore på tiden, att de bland socialdemokraterna som verkligen är det, gjorde slut på detta försåtliga och dumma förtal mot syndikalisterna, som går ut på att påvisa ett s. k. sammanhang mellan syndikalismen och reaktionen. Man kan möjligen förstå att de körde med denna banalitet under de numera lyckligtvis förflutna tider, då de själva satt med i regeringen och hjälpte till att tillvarata den spanska borgerlighetens intressen och stötta de traditionella institutionerna genom att stifta förtryckarlagar (som den just nu blodigt aktuella om nödfallsdomstolar (och genom att 'bevilja enorma krediter till förstärkning av ordningsmakten. Men att idag upprepa denna orimlighet, som de för några dagar sedan gjorde i Cortes, drivna av en fåfång önskan att i den fascistaktiga majoritetens ögon gälla för ett moderat parti, det är att vilja lägga stenar på det proletära samförståndets väg. Det är meningslöst att skiftesvis gå in för revolution och för borgerlig demokrati ... Om Largo Caballero vill få oss att tro på uppriktigheten i sina revolutionära proklamationer (vi begär faktiskt inte bättre), måste han ålägga de socialdemokratiska riksdagsmännen en med dessa överensstämmande hållning ... Vi hoppas att arbetarna i UGT i läglig tid kommer att kasta ut mandarinerna ur sitt verkställande utskott. Då kan den revolutionära enheten bli verklighet, inte för att lyfta pamparna till maktens tinnar eller tillverka småborgerliga ministrar, utan för att riva ner den gamla kapitalistiska kåken och börja det storslagna uppbyggandet av en ny och fri värld ...

Largo Caballero talar om 'det fullständiga maktövertagandet' medan kommunisterna vill införa 'proletariatets diktatur' och syndikalisterna önskar inrätta 'den frihetliga kommunismen' genom att begagna sig av landsbygdskommunen och de fackliga organisationerna för att av dem skapa det nya samhällets viktigaste celler. Man måste från dessa tre målsättningar skära bort allt som är motstridigt och oförenligt. Det är endast så man kan frilägga den sammanlöpande linje som det är nödvändigt att hålla fast vid och kämpa för, om en proletär revolution ska kunna bringas till varaktig seger ... Vi kommer då fram till en formulering som vi tror kan accepteras av alla: den revolutionära arbetardemokratin. Denna grundprincip motsvarar på ett ungefär den som var vägledande för den bajerska rådsrepubliken år 1919, där samarbete var möjligt mellan vänstersocialister som Ernst Toner, kommunisterna som Eugen 'Leviné och anarkister som Landauer och Mühsam, ända till dess att socialdemokraten Noske lät dränka det hela i blod ... Enligt vår mening bör följande punkter framhållas:

1. Enighet i fråga om en taktisk plan, som ska vara obestriddt revolutionär, radikalt utesluta all samarbetspolitik med den borgerliga regimen och helt inrikta sig på att störta denna så snart det med hänsyn till strategiska förhållanden låter sig göra.
2. Accepterande av den revolutionära arbetardemokratin, det vill säga proletariatets genom majoritetsbeslut uttryckta vilja, som ska vara gemensam nämnare och avgörande faktor i den nya samhällsordningen.
3. Omedelbar socialisering av produktionsmedlen, transportväsendet, varuutbytet, bostäderna och finanserna. Återinförande av de arbetslösa i produktionskretsen. Näringslivets inriktning på hög avkastning för att höja arbetarnas levnadsnivå. Införande av ett absolut rättvist fördelningssystem. Produkterna upphör att vara varor och förvandlas till samhällstillgångar, arbetet blir hädanefter en för alla öppen verksamhet, varifrån alla rättigheter härrör.

4. De kommunala och industriella organisationerna, sammanslutna efter verksamhetsgren och samordnade på riksnivå, ska vaka över upprätthållandet av det ekonomiska samarbetet.

5. De verkställande organ som är nödvändiga för ledningen av andra verksamheter än de ekonomiska ska placeras under kontroll av folket som väljer och avsätter dem.

Dessa punkter är mer än några allmänna riktlinjer, de utgör ett program, som sammanfattar de åtgärder som måste till, för att en revolution ska få ett socialt innehåll ... När vi lägger fram vår synpunkt på det viktigaste av alla problem: enhet och samordning, har vi varit ärliga mot oss själva. Vi har betraktat verkligheten utan att bära glasögon som färgats av sekteristiska hänsyn och konventionella lärosatser. Principer bör inte vara gudomliga budord utan böjliga regler som tillåter en att förstå och forma verkligheten.”

V. Orobón Fernández idéer hade stort inflytande bland de aktiva syndikalisterna i Asturien och påverkade dem till att underteckna en samarbetspakt med UGT i Asturien den 28 mars 1934. Där stipulerades bland annat: ”1. De organisationer som undertecknat denna pakt ska tillsammans arbeta för ‘den sociala revolutionens seger i Spanien, varefter en regim av ekonomisk, politisk och social jämlikhet ska upprättas, grundad på socialistiska och federalistiska principer. 2. För att uppnå detta mål ska ett verkställande utskott, representerande alla till denna pakt anslutna organisationer, bildas i Oviedo. De ska samarbeta med ett annat utskott för hela landet, som ska ha samma karaktär och svara mot de krav som ställs när en liknande pakt kommit till stånd i hela Spanien. 3. ... Den framtida Nationalkommittén blir ensam berättigad att ge verkställande utskottet i Oviedo instruktion om inledande av operationer, som ska samordnas med den i hela Spanien utbrytande revolutionära rörelsen. 4. På alla platser i Asturien ska utskott tillsättas, som bör bestå av ombud för var och en av de organisationer, som undertecknat denna pakt, och av dem som senare anslutit sig och godkänts av verkställande utskottet. 5. ... 6. Verkställande utskottet ska utarbeta ett handlingsprogram som med hjälp av proletariats revolutionära kamp ska säkra revolutionens seger i dess skilda aspekter och befästa den i enlighet med normerna i en i förväg upprättad överenskommelse. 7. Alla verkställande utskottets beslut, som samtliga representerade organisationer är förpliktade att rätta sig efter, då dessa beslut är gällande såväl under den period då revolutionen förbereds som efter segern, blir tilläggs klausuler i denna pakt ... 8. Den förbindelse, som undertecknade organisationer ingått, ska upphöra, när den i paragraf 1 omnämnda regimen införts med sina egna, av arbetarklassen fritt valda organ ...”

Dessa asturiska syndikalister frångick alltså den traditionella anarkismen och accepterade upprättandet av en exekutiv makt, som skulle organisera revolutionen och efteråt utöva myndighet och trygga ordningen.⁵³ Men under ett landsomfattande plenum,⁵⁴ som hölls i

⁵³ Allianskommittén bestod av två företrädare för CNT (José María Martínez och Avelino González Entrialgo) och två från UGT (Graciano Antuno och Bonifacio Martín). År 1934 var den helt unge Ramón Alvarez sekreterare för CNT:s regionalkommitté i Asturien.

⁵⁴ Ett ”landsomfattande plenum” eller ”plenum av regionalfederationer” för CNT samlar minst en gång i kvartalet den fulltaliga Nationalkommittén och särskilda ombud, utsedda av regionalfederationerna, som ger dem i uppdrag att försvara deras speciella synpunkter på de frågor som är upptagna på dagordningen. Nationalkommittén har ingen rösträtt vid ett plenum (lika litet som vid en vanlig kongress). Endast ombuden för regionalfederationerna har beslutanderätt och oavsett antalet ombud har varje regionalfederation endast en röst. Plenuminstitutionen har tillkommit för att harmoniera och samordna arbetarnas initiativ och även för att regelbundet övervaka Nationalkommittén. Det samlar aldrig mer än trettio personer. Plenumet behandlar alla brådskande frågor som man måste fatta beslut om mellan kongresserna: förhållandet till partierna eller UGT, samordnade aktioner för hela landet, administrativa frågor, tvister mellan regionalfederationer osv. Om enighet inte kan nås vid ett plenum ska medlemsbasen konsulteras genom referendum, ifall minst en regionalfederation begär det. Ett ”regionalplenum” samlar en regionalkommitté (fulltalig) plus de lokala samorganisationernas ombud som ensamma har beslutanderätt: beslut om generalstrejk, brådskande frågor osv. Det finns även kantonalt plenum. Man tillämpar ibland regionalt referendum.

Madrid den 23 juni 1934, tillbakavisade CNT med harm asturiernas initiativ. De sistnämnda (José María Martínez, deras framstående ledare, försvarade sin ståndpunkt med utomordentlig säkerhet mot Durrutis och Eusebio Carbós häftiga kritik) vägrade att böja sig för majoriteten och vidmakthöll sin allians med socialdemokraterna liksom sitt projekt för en revolutionsregering.

Upproret i oktober 1934

När uppror bröt ut i Asturien den 5 oktober 1934, deltog syndikalisterna i de lokala revolutionskommittéerna utom på några platser som Oviedo, där socialdemokrater och kommunister ensamma hade makten. I Mieres bestod kommittén av två företrädare för CNT, två socialdemokrater, två kommunister och ett ombud för ”Arbetar- och bondeblocket” (litet marxistiskt parti). I Gijón och La Felguera dominerade däremot CNT i kommittéerna. Andra organ som kommissioner för livsmedelsförsörjning, krigskommittéer och folkdomstolar skötte ekonomin, ledde de militära operationerna och utövade rättskipning. De frihetliga militanterna kom alltså att inneha styrande, krigförande och dömande funktioner.⁵⁵ Nästan överallt blev produktionsmedlen kollektiverade, privategendomen och penningssystemet avskaffade.

Den 18 oktober krossade de marockanska legionärerna och harkis under befäl av generalerna López Ochoa och Yagüe de sista upprorsgrupperna. José María Martínez och över 3.000 arbetare dödade i strid, nära 3.000 andra mördade av armén och civilgardet, tusentals sårade, 30 á 40.000 arresteringar, hundratals människor brutalt torterade: sådant blev den asturiska Kommunens öde.

CNT utanför Asturien tog inte del i upproret. Den var ju decimerad efter upproren i januari 1932, januari 1933 och december 1933. Den hade utstått grym förföljelse, och tusentals av dess aktiva medlemmar satt i fängelse. Socialdemokraterna tog ingen hänsyn till syndikalismens svårigheter, fast de väl kände till dem, utan kastade sig in i äventyret utan att precisera sina mål. Flera månader tidigare hade Indalecio Prieto förkunnat i själva parlamentet att PSOE (socialdemokratiska partiet) och UGT skulle släppa loss revolten, ifall yttersta högern kom till makten.⁵⁶

⁵⁵ Marxisten Manuel Grossi, som spelade en aktiv roll i det asturiska upproret, framhåller det motsägelsefulla i anarkisternas uppträdande (*La Insurrección de Asturias*, sid. 168-169): ”Anarkisterna avvisar systematiskt idén om proletariats diktatur som övergångsregim för att kunna organisera ett nytt samhälle. Den anarkistiskt inspirerade pressen bekämpar oupphörligen marxisterna, därför att de erkänner nödvändigheten av proletariats diktatur. Ändå var det, ända från det att kommittéerna bildades, just de anarkistiska kamraterna som vid våra sammanträden krävde den största fasthet. Två av de renaste representanterna för den frihetliga läran var med i min kommitté. Dessa kamrater, som kämpade hjältemodigt under hela revolutionen, kom med förslag som fullständigt överensstämde med den strängaste uppfattning om proletariats diktatur. I kampens ögonblick måste man utöva en sträng kontroll och en järndisciplin ... De anarkistiska kamraterna, som i sina frihetligt kommunistiska idéers namn bekämpat idén om proletariats diktatur under så många år, förstod det fullkomligt under dessa oktoberdagar ...”

⁵⁶ I en rapport skriven av Horacio Prieto (delvis återgiven i Eduardo Comín Colomer, *Historia del Anarquismo Español*) finner man följande synpunkter: ”Regeringen, som bestod av moderata republikaner, provocerade flera gånger (socialdemokraterna) till strid genom att förbjuda eller censurera deras politiska propaganda, genom att avsätta socialdemokratiska kommunaltjänstemän och medlemmar av arbetsdomstolarna, som var proppade med socialdemokrater, och genom att vråka dem ur deras lokaler. Socialdemokraterna protesterade aldrig mot detta, utan nöjde sig med att upprepa sina hotelser och fullfölja sina förberedelser i förhoppning att skrämma statschefen och på nytt komma till makten. De inbillade sig att republikens president och de borgerliga partierna skulle tigga dem om att inte släppa lös inbördeskriget, och i utbyte lämna över regeringsmakten till dem, vilket var vad de hetast åträdde. Misstaget var oerhört ... Socialdemokraternas utfästelse att kämpa för proletariats diktatur var endast ett stimulerande medel de manipulerade med för att vinna arbetarnas sympati, det var bara ett klingande och bedrägligt lockelsemedel. Men deras konkreta mål, deras största intresse, det var pakterna med Azaña och Companys.” Kommunisterna delade denna uppfattning vilket framgår av partiets officiella historia, som utarbetats under ledning av ”La Pasionaria” (*Historia del Partido Comunista de España*, sid. 92): ”Ledarna

Efter över femtio års småskuren reformism, omvände sig de spanska socialdemokraterna till revolutionärer! De ville i själva verket å ena sidan göra bot för de folk fiendliga lagar de varit med om att godkänna, för sina misslyckanden på det sociala planet, för den skuld som vidlådde dem ifråga om Casas Viejas-massakern och för sin oförmåga att göra något åt det urusla ekonomiska läget i landet. Å andra sidan ville de undvika att bli sannolika offer för en ultrareaktionär regering, som kunde bli frestad att imitera den österrikiske kanslern Dolfuss, eller åtminstone att beröva dem alla de poster och privilegier de hade samlat på sig under den förra riksdagsperioden. Den bittra läxa, som novembervälet 1933 blev, hade radikaliserat socialdemokraterna, den hade bevisat för dem att massorna ogillade deras loverande samarbetspolitik. Regeringen Lerroux hade redan till en del upphävt de magra reformer som den republikansk-socialdemokratiska koalitionsregeringen bestämt om (jordreform, viss religionsfrihet ...), och en omflyttning av ”vänsterpampar” pågick. Vad skulle hända om Gil Robles⁵⁷ fick kontrollen över regeringen, direkt eller indirekt? Slutligen ökade arbetslösheten oupphörligt, strejkerna avlöste varandra. Falangen⁵⁸ började låta tala om sig (terrorräder, mord). Ett sådant läge gynnade anarkisterna och ökade deras inflytande på bekostnad av socialdemokraterna, som kommit helt på efterkälken. De hade hamnat i korselden mellan en aggressiv höger och en stridslysten vänster och gjorde i det läget en lätt gir åt vänster, eller låtsades snarare göra det. Hela deras tidigare ’beteende dementerade den upprorsattityd de nu stoltserade med.

I det avgörande ögonblicket ryggade de överallt tillbaka inför kraftmätningen, utom i Asturien, där de aktiva medlemmarna på basplanet tog loven av partiledningen. Ingen annanstans ville de samarbeta med anarkisterna. I baskiska provinserna, där de hade en stor mängd vapen, vägrade de således att beväpna CNT-medlemmar, som ville kämpa vid deras sida.⁵⁹ I Madrid fortsatte generalstrejken ända till den 13 oktober i väntan på instruktioner, som den socialdemokratiska revolutionskommittén noga aktade sig för att ge. Massorna var redo att slåss, men PSOE:s ledare hade tagit till flykten eller gömde sig. Det skall bara några enstaka skott. ”Revolutionen” gick under i löje. Gil Robles hade sett rätt.⁶⁰

I Katalonien utropade Luis Companys, som efterträtt Francisco Maciá som president för ”Generalitat” och ledare för Esquerra, ”Den katalanska staten inom den federala spanska republiken”. Självfallet kunde inte det katalanska proletariatet och speciellt inte ”murcian-

för PSOE sände ut massorna i väpnad kamp utan tillräcklig förberedelse på det politiska och tekniska planet. Enligt deras beräkningar var det viktigaste inte att förbereda revolutionen, utan att vifta med hotet om ett folkuppror, så att republikens president skulle bli tvungen att be socialdemokraterna bilda den nya regeringen.”

⁵⁷ José Maria Gil Robles var ledare för högerkoalitionen CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas), som under jesuiternas beskydd samlade skilda katolska konservativa grupperingar.

⁵⁸ Den spanska Falangen grundades i oktober 1933 av José Antonio Primo de Rivera, förre diktatorns son, samt Julio Ruiz de Alda. Den sammanslogs i februari 1934 med ”Juntorna för nationalfacklig offensiv” (JONS) som leddes av Ramiro Ledesma Ramos och Onésimo Redondo. Falangen var ett typiskt fascistparti, som tog efter sina hitlerska och mussoliniska föregångare.

⁵⁹ Regionalfederationen för Nordspanien förklarade vid Saragossakongressen (se *Congreso Confederal de Zaragoza*, sid. 142): ”Socialdemokraterna förkunnade att de skulle dra igång en revolutionär rörelse. Men det var inte sant. Vi hade sammanträffanden med dem och vi lät dem veta, att vi var beredda att gå med, om de försåg oss med vapen. De svarade, att de redan bildat sina miliser, och att om det fanns några vapen skulle de reserveras för socialdemokraterna. Vårt samarbete avvisades.” Enligt Solano Palacio (*La Revolución de octubre*, sid. 18-19 och sid. 76) var socialdemokraternas attityd tvetydig även i Asturien: ”... fast de hade stor mängd vapen, utlämnade de inga till den asturiska regionalfederationen ... Det faktum att de inte kom till Gijónkamraternas hjälp genom att förse dem med vapen är ett uppenbart bevis för att man inte önskade CNT:s seger i nämnda stad...”

⁶⁰ G. Munis anför (citerat verk, sid. 110), att Gil Robles svarade Indalecio Prieto, när denne viftade med revolutionshotet: ”Ni socialdemokrater kommer aldrig att kunna släppa lös revolutionen, för ni är själva rädda för den. Vi vet, att för er del kommer det att stanna vid ord.”

erna”⁶¹ känna sig berörda av denna yttring av lokalpatriotism från den separatistiskt sinnade medelklassen. De visste mycket väl, ända sedan idyllen mellan CNT och Esquerra tagit slut, att den katalanska regeringens poliser slog lika hårt som centralregeringens hade gjort, och att kapitalisterna var lika stor utsugare, antingen de var anhängare av centralmakten eller av den regionala självständigheten. Regimbytet, som hade fört en avgjort reaktionär regering till makten, hade framkallat stor rädsla hos katalanisterna, som förstod att det regionala självstyret skulle komma att sättas ifråga och kanske avskaffas. Denna rädsla eggade dem att gå i förbund med socialdemokratin för att vinna tillbaka den terräng som förlorats sedan 1933 och undvika ännu större avbräck, men deras hat till syndikalismen ‘berövade dem varje chans till framgång. Den 4 oktober fann *escamots* (katalansk fascistisk milis) och polisstyrkorna inte på annan råd än att arrestera de mest kända anarkisterna och öppna eld mot CNT:s arbetare för att tvinga dem lägga ner arbetet.⁶² De sekunderades i denna uppgift av den lilla ”Arbetsalliansen”, avstjälningsplats för alla CNT-motståndare (UGT, Socialistiska unionen, Kommunistiska vänstern, Arbetar- och bondeblocket, PSOE, Arrendeböndernas union, ”trentisternas” fackföreningar) som inbillade sig att stunden var kommen att förintä den mäktiga medtävlaren. Efter att sålunda ha stött ifrån sig proletariatet,⁶³ gav ”Generalitat” och flera tusen välbeväpnade katalanister upp den 7 oktober och sträckte nesligen vapen inför de fåtaliga trupper som centralregeringen sände.

CNT ville inte krasa kastanjerna ur elden för folk som ingenting högre önskade än att förintä organisationen.⁶⁴ Nationalkommittén⁶⁵ hade redan i slutet av september i flera ledare i tidningen CNT varnat militanterna för att falla i den grop som republikaner och socialdemokrater hade grävt.

Valet i februari 1936

Brytningen mellan CEDA och Radikala partiet efter *estraperlo*-skandalen (oktober 1935), yttersta högerens ständiga provokationer såväl i parlamentet som på gatan, de på varandra följande reaktionära regeringarnas oduglighet och skamlösa korruption, folkets vrede inför förföljelserna mot anarkister, socialister och republikaner (det asturiska upprorets misslyckande ‘hade snabbt förvandlats till moraliskt övertag för den hårt drabbade vänstern), den ihållande sociala och ekonomiska stagnationen, förmådde republikens president Niceto Alcalá Zamora att upplösa Cortes den 7 januari 1936 och fixera datum för nyval till den 16 februari.

⁶¹ Så kallade katalanisterna föraktfullt alla de arbetare av kastiljanskt, andalusiskt och murcianskt ursprung som arbetade i Barcelonas industrier. De påstod (och denna legend har upprepats till leda och utan kritiskt sinne) att CNT-medlemmarna var ”murcianer” allesammans (det vill säga från Murcia) och inte av katalansk börd. Det räcker med att granska namnen på de mest kända frihetliga militanterna och visa på anarkismens utbredning till snart sagt varenda katalansk småby, för att avslöja det oriktiga i ett sådant påstående.

⁶² Den katalanska regeringen befallde obligatorisk generalstrejk. Innan hade den givit order om att alla CNT:s lokaler skulle stängas och de frihetliga tidningarna hindras komma ut.

⁶³ I en artikel publicerad i *España Libre* den 6 augusti 1950, förklarar Ricardo Sanz närmare den hållning som katalanska Regional-federationen och dess sekreterare Francisco Ascaso intog. Hans ställningstagande, som delades av hela Regionalkommittén, var följande: ”Vi ska inte ingripa varken för eller emot katalanisterna ... vi ska förhålla oss avvaktande. Om rörelsen krossas av centralmakten, vilket är nästan säkert, ska CNT råda de arbetare som spontant lämnat arbetet att återgå, för i Katalonien har man (CNT) inte utlyst allmän strejk. Om däremot separatiströrelsen får övertaget ... då ska CNT utlysa generalstrejk i Katalonien och vara redo till allt, ända till dess att den autonoma regeringen ‘juridiskt’ erkänner CNT:s fackföreningar.”

⁶⁴ Horacio Prietos rapport intygar: ”Om CNT inte kastade sig in i denna strid, så berodde detta på att vi inte ville vara en förtrupp, som offerades till förmån för politiska grupper, vilka kallblodigt skulle ha gjort slut på våra överlevande ... Bara för att vi inte betett oss som fän, bara för att vi inte villigt skyndat fram för att få bli offer i deras ynkliga lek, vill nu dessa revolutionens pajaser dölja sin moraliska bankrutt och urskulda sig genom att göra oss ansvariga för sitt tragikomiska misslyckande.”

⁶⁵ Miguel Yoldi från Navarra var då sekreterare och Horacio Prieto vice sekreterare.

Vänstern segrade med knapp nöd trots sin samling på Folkfrontsmanifestets grundval.⁶⁶ de fick sammanlagt inte mer än 4.838.449 röster mot 4.446.251 för centern och högern. Likväl finns det anledning att förmoda, att om den fria rösträtten varit reell på landsbygden (i Andalusien i synnerhet) skulle Folkfrontens seger ha varit förkrossande. På grund av kazikismen, och till följd av allmänt förekommande fusk, påtryckningar och mutning av tjänstemän var valresultaten fortfarande osäkra i Spanien.⁶⁷ I Navarra var det till exempel praktiskt taget omöjligt att rösta åt vänster: carlisternas terrorapparat såg till att deras anvisningar troget åttlyddes.

I varje fall är det säkert, att Folkfronten segrade endast tack vare CNT, som i beslöjade ordalag ("vi måste befria 20.000 arbetare som sitter kvar i fängelse, utverka amnesti") tillrådde röstning. Antalet icke-röstande i två kretsar som var så "bearbetade" av anarkismen som Saragossa och Barcelona är signifikativt: 27 % respektive 31 %, mot 40 % och 38 % år 1933. Anarkisterna insåg, att om högern segrade, skulle det denna gång innebära att fascismen tog makten på legal väg. Insatsen var för allvarlig, de kunde inte för principernas skull döda republiken och ta livet av sig själva.⁶⁸ Eftersom vallagen liksom tidigare fungerade till minoritetens förfång, tog socialdemokrater och republikaner säte i Cortes med en kraftig majoritet (271 representanter för Folkfronten av 452 valda), som de endast hade CNT:s stöd och politiska naivitet att tacka för. Organisationen hade underlåtit att uppställa bestämda villkor för sin med verkan till folkfrontssegern, den krävde ingen motprestation som hade kunnat bli till gagn, den öppnade inga förhandlingar i syfte att öka sin handlingsfrihet och sitt inflytande. Dess ingripande var rent passivt och gynnade vänsterpartierna, vilkas CNT-fientliga inställning dock var känd.⁶⁹ Ännu en gång glömde den sina principer utan att välja

⁶⁶ Detta manifest som undertecknats den 15 januari 1936 av Republikanska vänstern, Republikanska unionen, PSOE, UGT, POUM, Kommunistpartiet, Socialdemokratiska ungdomsförbundet, Syndikalistiska partiet och Esquerra, lade fram ett synnerligen moderat program: amnesti för politiska brott, ekonomisk uppryckning, sänkning av skatterna, förbättring av undervisningen, regional självstyrelse etc.

⁶⁷ Horacio Prieto ger i ett opublicerat verk utan titel en idé om hur försiktig man måste vara, när det gäller att tolka sådana resultat. "Alla slags folkliga val var sannskyldiga farser i Spanien ... de vanns alltid av de starkaste: den etablerade maktens kaziker med polisen på sin sida, eller de som var bäst organiserade i chockpatruller ... Det fanns personer som röstade tjugo gånger genom att begagna sig av de valstrejkandes röster, genom att uppfinna väljare, genom att rösta för frånvarande personer och för döda. Att man slog sönder urnorna som protest mot sådana missbruk var något nästan normalt, men det blev ändå samma sak i fall av omval. Byar där en politiske kaziken eller kyrkoherden praktiserade valbedrägeri genom att själv rösta för alla inneånarna, var ingenting ovanligt. Detta hände under kungadömet och republiken medförde ingen ändring. På sin höjd blev det nya kaziker som polisen fick ta ställning för. Vad som i varje fall inte ändrades var trycket från arbetsgivarna, såväl på landsbygden som i städerna. De hotade att avskeda dem som inte röstade på den kandidat som storgodsägaren eller fabriksledningen höll på. Och inte heller försvann bruket att köpa och sälja röster där ingen annan möjlighet fanns."

⁶⁸ Santillán (*Por que perdimos la guerra*, sid. 36-37) framlägger klart CNT:s motiv: "Om vi gick på vår vanliga icke-röstnings-linje, skulle följden utan tvivel bli, att den av Gil Robles eftersträvade diktaturen segrade ... Och att låta Gil Robles segra, det vore att säga ja till att tortyren från i oktober fick fortsätta och trettio tusen människor fick stanna i fängelse ... Med Gil Robles seger skulle vi komma in i en period av fascism med laglig fasad ... Avgörandet låg i vår hand. Högerpartierna förstod det och de försökte med alla medel uppmuntra oss att inte rösta. I Cadiz tvekade de inte att erbjuda oss en halv miljon pesetas för att vi skulle köra med vår gamla vanliga anti-valpropaganda ... Om de (de politiska vänsterkrafterna) bröt samman, skulle vi denna gång själva bryta samman ... Några av oss, Durruti bland andra, som inte hade sinne för subtiliteter, började öppet tillråda valdeltagande." Under pågående valkampanj förklarade Miguel Abos, medlem av CNT:s Nationalkommitté, vid ett möte i Saragossa (se *Congreso confederal de Zaragoza*, sid. 145) : "Att propagera för valstrejk skulle vara detsamma som att främja högerns seger. Men vi vet alla, av bitter erfarenhet under två års förföljelser, vad högern vill göra. Om högern segrar, försäkrar jag er, att den kommer att utsätta hela Spanien för samma grymma behandling som i Asturien."

⁶⁹ Just därför att ingen överenskommelse träffats, kom denna fientlighet mycket snart på nytt i dagen. Förgäves förkunnade Buenaventura Durruti i början av mars för att stödja strejkande som hårt motarbetades av de katalanska myndigheterna (se *Congreso confederal de Zaragoza*, sid. 145): "Vi påminner vänsterns folk om att det är

en ny och konsekvent ideologisk linje. Den irrade fortfarande kring i det antipolitiska politiserandets slingrande labyrint. Ett jättesteg hade trots allt tagits: den anarkistiska ”abstentionismen”, totalvägran att delta i val, hade mer eller mindre officiellt begravts.

Högergrupperna var inte benägna att utan vidare finna sig i nederlaget. De var rädda för en oemotståndlig revolutionär framstöt under en vänsterregerings beskydd, de var rädda att man nu skulle ge sig på storgodsen, kyrkans världsliga makt, bankernas inflytande, arméns privilegier. Upproren i januari 1932 och december 1933, och i synnerhet det i oktober 1934, hade satt skräck i dem. Det ”röda spöket” lämnade dem ingen ro. Eftersom de inte lyckats göra slut på republiken på laglig, fredlig väg, såg de sig nu ingen annan råd än att rädda sina intressen med våld. Genast efter valet började Gil Robles och general Franco att sondera de personligheter, som kunde tänkas hjälpa dem att förbereda en statskupp.⁷⁰

Faran för ett arméuppror undgick inte anarkisterna. Den 14 februari, två dagar före valet, slog CNT:s generalsekreterare Horacio Prieto larm genom att i Nationalkommitténs namn utsända ett manifest, där han rekommenderade högsta alarmberedskap för samtliga militanter. I detta förutsades inbördeskriget sex månader i förväg, liksom även dess mest utmärkande drag: den borgerliga demokratins försvinnande.⁷¹ Men denna profetiska varning beaktades varken av republikanerna, som in i det sista vägrade tro på möjligheten av ett arméuppror, eller av anarkisterna i gemen. Dessa gjorde vid sin kongress i Saragossa rent hus med all erfarenhet de samlat sen 1919 och struntade helt i att analysera det politiska läget, vilket hade till följd att de strax därpå, den 19 juli 1936, tvingades improvisera i kaos och förvirring.

Kongressen i Saragossa eller sista omsvängningen före dramat

Den 1 maj 1936 öppnades CNT:s fjärde kongress i Saragossa. 649 delegater representerande 982 fackföreningar och 550.595 medlemmar (varav 60.621 som tillhörde ”de trettios” opposition) deltog i förhandlingarna.⁷² Denna sammankomst, den sista före inbördeskriget, blev av största betydelse. Den avgjorde i själva verket anarkisternas förhållningssätt vid det

vi som har hjälpt dem till seger ... Genom vår medverkan kunde republiken vinnas tillbaka ... CNT, anarkisterna, fanns på gatan genast efter valsegern – dom från Esquerra vet det mycket väl – för att hindra en kupp från ämbetsmännen som inte accepterade folkviljans utslag. Medan de själva besatte ministerierna och de strategiska punkterna, fanns CNT till reds på gatan för att bekämpa en regim som vi alla avvisar.”

⁷⁰ I själva verket återupptog monarkister, carlister och generaler sina komplotter mot demokratin genast efter Sanjurjos misslyckade kuppörsök (bildandet av Militära unionen, den hemliga pakten med Mussolini den 31 mars 1934 etc.).

⁷¹ Detta märkliga manifest finns med oavkortat i Peirats bok *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 105. Här nedan följer några avsnitt (kursiveringarna är våra): ”*Marocko tycks vara sammansvärjningens huvudhärd och epicentrum. Det är valresultatet som kommer att bli avgörande för det planerade upproret. Den teoretiska beredskapsplanen kommer att sättas i verket om vänstern segrar i valet. Vi som inte försvarar republiken men oförtröttligt kommer att kämpa mot fascismen, vi ska sätta in alla krafter vi förfogar över för att slå det spanska proletariats bödlar på flykten ... När de sammansvurna slår till, måste man driva motståndet till dess yttersta konsekvenser och inte tolerera, om den liberala borgerligheten och dess bundsförvanter marxisterna vill sätta stopp så snart fascistupproret krossats ... Demokratin kommer att gå under mellan två eldar, för den har blivit otidsenlig, den kommer att sopas bort från slagfältet. Antingen fascism eller social revolution ... Redan nu ... bör syndikalisterna ordna täta möten på varje plats med hjälp av sina vanliga förbindelseorgan och stå i ständig kontakt med kommittéerna inom organisationen, så att dessa kan informera dem om händelsernas utveckling och så att man kan handla efter en gemensam plan.”*

⁷² Dessa siffror, som endast gäller de fackföreningar som sänt ombud till kongressen, ger ingen idé om det verkliga medlemsantalet. Man kan uppskatta CNT:s styrkor till 1.500.000 under de månader som föregick inbördeskriget. Någon ordentlig statistik fördes aldrig i den spanska arbetarrörelsen, och den skulle ändå inte ha haft mycket att säga. UGT kom till exempel tätt efter CNT ifråga om numerär omfattning. Dock är det inget tvivel om att *militanterna*, de aktiva medlemmarna, var oerhört mycket fåtaligare där. Kommunismens och anarkismens utbredning under inbördeskriget i en utåt sett så pass socialdemokratisk region som Kastilien tycks visa att den socialdemokratiska UGT (utom i Asturien och Baskiska provinserna) var en byråkratisk organisation med passiva medlemsskaror som lätt svängde över.

militära upproret den 18 juli, deras roll i den revolution som följde, deras reaktioner inför de nya problem av politiskt eller militärt slag som försvaret mot fascismen väckte, och även deras motsägelser, deras tvekan, deras kommande söndring.

Det mest utmärkande för Saragossa-kongressen var FAI:s totala seger. Trots upprepade bakslag och missgrepp (upproren 1932 och 1933, ingripandet i valet i februari 1936, polisförföljelser) befanns FAI vara starkare, arrogantare, stridbarare än någonsin. FAI-isterna laddade upp atmosfären, satte fart på diskussionerna, gjorde sammanträdena stormiga, och rev ner applåder från auditoriet. Vid kongressens avslutning den 15 maj invaderade tiotusentals syndikalister från Spaniens fyra hörn den gamla aragoniska huvudstaden, som de behängde med svart-röda flaggor (symboliserande anarkistisk revolt och socialistisk återuppbyggnad) och fick den att leva upp med sin sång, sina demonstrationer och möten. Ingenting kunde motstå denna imponerande stormvåg av revolutionär mystik, framtidstro och kollektiv upphetsning. Dagen tillhörde den som skrek högre än de andra, den som höll de mest uppseendeväckande talen, framförde de radikalaste anarkistiska trosbekännelserna.

De främsta förlorarna var ”trentisterna” (De trettio). Horacio Prieto hade uppmanat dem att framlägga sina synpunkter och återvända till fadershuset utan fruktan och blygsel. Han hade varnat dem att det var deras sista chans, för i annat fall skulle CNT betrakta dem som sina värsta fiender för att de velat bryta sönder och försvaga organisationen, och de skulle följaktligen skoningslöst bekämpas. Han hoppades också att ”trentisterna” skulle ha en positiv verkan på kongressen genom att lägga fram konstruktiva idéer och insistera på att man måste gå in för en positiv, realistisk och organisationsfrämjande handlingslinje. ”Trentisterna” deltog också i debatterna och anslöt sig på nytt till CNT. Men i stället för att försvara de teser, som för dem var livsviktiga, i stället för att mana ombuden till moderation, övertyga dem att de borde syssla med konkreta problem, söka lösningar där sådana saknades och klart se de faror som hotade, tog de intryck av majoritetens extremism, och efter fyra års kamp kapitulerade de utan villkor.⁷³ Deras ledare stod handfallna och skyndade sig att ratificera allt vad FAI ville (dock var Juan Peiró, reformismens mest framstående företrädare, inte närvarande vid kongressen).

Den andra gruppens förlorare var ”anarkobolsjevikerna”, som fast de flesta var FAI-medlemmar avskilde sig genom sin avvikande syn på maktproblemet och den revolutionära disciplinen. De försökte visserligen att varsko organisationen om fascisthotet och tillråda bildandet av effektiva kamporgan, men de drog sig hastigt undan inför de puritanska anarkisternas motstånd.⁷⁴

Den tredje förloraren var slutligen Nationalkommitténs sekreterare Horacio Prieto. Han intog vid den tiden en ’helt personlig ståndpunkt, som avlägsnade honom såväl från ”trentisterna” som från FAI-isterna och anhängarna av anarkistisk diktatur. Hans uppfattningar, som redan 1932 fanns uttryckta i en ’broschyr med titeln *Anarcosindicalismo. Como haremos la*

⁷³ Vi återger här de två första paragraferna av återföreningsfördraget (se *Congreso confederal de Zaragoza*, sid. 93): ”1. Oppositionssyndikaten upphör att vara organ utanför CNT och godkänner de inom denna upprättade normerna. 2. Denna överenskommelse innebär att oppositionen upphör och förbinder sig att respektera iakttagandet av de principer och taktikuttalanden, som antagits vid kongresserna ...”

⁷⁴ Ricardo Sanz (cit. verk, sid. 265-266) skriver att García Oliver, Montserrat och Francisco Ascaso i Barcelonas textilsyndikats namn föreslog bildandet av syndikalistiska miliser för att kunna krossa en militär resning, men att Cipriano Mera utropade: ”Kamraterna Ascaso och García Oliver kan lika gärna säga oss vad de önskar för färg på sina generalsband.” Cipriano Mera blev en av de häftigaste motståndarna mot militariseringen under de första månaderna av inbördeskriget. Dock blev han till sist kommandant för IV:e armékåren, det vill säga en riktig general, som minsann inte skämtade med disciplinen och respekten för graderna. I själva verket var det sitt gamla förslag om en revolutionär armé som aktivisterna i *Nosotros*-gruppen på nytt tog upp. De uppfattade den numera som en hierarkiserad samordning av CNT-FAI:s försvarskommittéer. Dessa existerade sedan 1931, men hade varken disciplin, samordning eller central ledning.

Revolución, kan sammanfattas i dessa huvudpunkter: man måste fortsätta på en revolutionär väg, men på 'samma gång kombinera den med en smidig politisk taktik, som tar hänsyn till förhållandena i landet. Göra ett slags bokslut för syndikalismen, en sammanfattande kritik. Begagna sig av det förflutnas lärdomar för att slippa göra om samma misstag, tänka framåt och säkerställa revolutionens framgång (studera de ekonomiska frågorna, få fram kompetenta militanter, utarbeta en strategi, skapa paramilitära grupper, fördjupa idéerna). Vidare var det nödvändigt att ge CNT en fastare struktur, ålägga medlemmarna sträng disciplin, men till varje pris bevara organisationens enhet. Isolerad, hämmad av sin ställning som sekreterare,⁷⁵ svårt sjuk till på köpet, kunde Horacio Prieto inget annat göra än konstatera sin vanmakt. Han försökte dock trots allt att dämpa ner kongressdeltagarnas våldsamma idealism. Modfärdigt beslöt han att avsäga sig sitt uppdrag.⁷⁶

De antagna resolutionerna visade, att den spanska frihetliga rörelsen struntade i den omgivande verkligheten och 'hade stängt in sig i en drömvärld. Efter sextiosju års tillvaro, sextiosju år av prövningar och många lärorika erfarenheter, framfödde den ett idylliskt program (döpt till "CNT:s uppfattning om den frihetliga kommunismen"), där barnsligheterna och utopin fick fritt lopp i fullständig glömska av den omgivande spanska verkligheten, av det internationella läget, av den historiska tidpunkten och av hur det skulle gå till att komma fram till det förlovade landet.⁷⁷ Den bristfälliga intellektuella skolningen hos flertalet militanter, deras ideologiska svaghet och ringa kunskap om de invecklade ekonomiska sammanhangen, låg i öppen dag.⁷⁸ Saragossa-programmet var bara en ytterlig förenkling av idéerna i en liten

⁷⁵ CNT:s sekreterare och medlemmarna av Nationalkommittén hade inte rätt att yttra sig i debatterna under en kongress, ännu mindre att delta i redigeringen av resolutionerna. Anarkisternas misstro mot all auktoritet gjorde Nationalkommittén till ett rent korrespondens- och förbindelseorgan med mycket begränsade befogenheter. En ändring inträdde i och med inbördeskriget.

⁷⁶ Horacio Prieto (*Marxismo y Socialismo Libertario*, sid. 71-72) framlägger skälen för sin avgång: "Efter tretton års avgörande händelser i Spanien och hela Europa (från konferensen i Saragossa till kongressen i Saragossa 1936) hade den frihetliga rörelsen ingenting lärt av erfarenheten: militärkuppen och sju års diktatur, Vera de Bidasoa, 'Alliansen' i Paris, valen 1931, 1933 och 1936, de tre upproren, den socialdemokratiska rörelsen i oktober 1934, 'Militära unionens' provokationer, ryska revolutionen, de ungerska och tyska revolutionerna, bomben i Katedralen i Sofia, den italienska fascismen, det nationalsocialistiska enväldet, ingenting av detta påverkade på minsta sätt de fixa idéerna hos den frihetliga kommunismens predikanter eller övriga kongressdeltagare. Alla var nöjda och belåtna. Ultra-anarkisterna, därför att allting var fritt (kommuner, kooperativer) och statsfientligt. De återbördade ultrasyndikalisterna därför att man officiellt erkände industrifederationerna som viktiga instrument för den fria kommunismen. Kongressen var ett grundligt misslyckande, och min egen besvikelse var oändlig." När Prieto nämner de ungerska och tyska revolutionerna 1919, avser han inte bara Bela Kuns och spartakisternas misslyckande, utan också de tyska anarkisternas handlande, när de ingick i den bajerska rådsrepublikens styrelse (7 april-1 maj 1919). Vad beträffar bomben i Sofia (man har aldrig fått veta vilka som var upphovsmännen till detta attentat, som begicks den 16 april 1925), så hade den till följd att den bulgariska frihetliga rörelsen förintades av de väpnade styrkorna.

⁷⁷ Här nedan några avsnitt som gör ett speciellt naivt intryck genom sin blandning av precision och vaghet: "... En konsumenternas kommun ska förbinda sig att följa de allmänna normer som efter fri diskussion har antagits av majoriteten. Ä andra sidan ska de kommuner som motsätter sig industrialisering och vill välja andra former av gemenskapsliv (som exempelvis naturisternas och nudisternas) ha rätt till självständig förvaltning utanför de allmänna överenskommelserna. Då man kan utgå ifrån att dessa kommuner (naturister, nudister eller andra) inte kommer att kunna tillfredsställa alla sina behov, hur begränsade de än är, ska deras ombud vid kongressen för 'De självstyrande frihetliga kommunernas iberiska förbund' ha möjlighet att sluta ekonomiska fördrag med de andra jordbruks- och industrikommunerna ... I de självstyrande frihetliga kommunerna ska vissa dagar ägnas åt kollektiva nöjen. Folkförsamlingarna ska bestämma om dem genom att välja symboliska data från historien och naturen ... Det beväpnade folket ska vara den bästa garantin mot varje försök att utifrån eller inifrån återställa den gamla regimen. Tusentals arbetare har passerat genom kasernerna och är övade i vapnens bruk." På den sista punkten förefaller kongressombudens oskuldsfullhet fantastisk. Den visar att de var helt okunniga om militära operationer, strategi, modern vapenutrustning, att de uppfattade kriget som en strid på barrikaderna, där det räcker med att kunna hantera ett gevär. Denna omedvetenhet skulle få tragiska följder två månader senare.

⁷⁸ Till anarkisternas försvar kan anföras, att bildningsnivån knappast var högre bland socialdemokrater, kommunister eller andra partimedlemmar. Inte nog med att analfabetismen var en svår belastning i det politiska

broschyr av Isaac Puente⁷⁹ som kom ut 1932 och fick enorm framgång: *Finalidad de la CNT. El Comunismo Libertario* (CNT:s mål. Den frihetliga kommunismen). Isaac Puente nöjde sig för övrigt med att på ett schematiskt sätt upprepa de modeller eller organisationsplaner för det framtida samhället, som den anarkistisk-kommunistiska skolans teoretiker föreslagit som vägledning. Speciellt gäller det Krapotkins *Erövringen av brödet* (ett verk som författaren själv 'betecknade som en "kommunistisk utopi").

Likväl borde den aktuella verkligheten ha givit anledning till begrundan. Kommunistpartiet var på uppåtående, det fick fotfäste i gamla CNT-områden som Sevilla, Cadiz eller Malaga, började tränga undan socialdemokraterna i Madrid och Estremadura, utvecklade en intensiv och skicklig propaganda som stöddes av pengar och publikationer från Sovjetunionen. Falangen växte parallellt och intensifierade terrorismen. Den sköt rakt in i folkmassor med maskingevär i avsikt att skapa panik, den mördade vänstermilitanter, slog ner moderata republikaner med batonger, skapade kort sagt oordning för att rättfärdiga införandet av sin egen ordning, sin diktatur. Monarkisterna hade äntligen funnit sin starke man i Calvo Sotelo. Generalerna i godsägar- och kapitalistoligarkins tjänst (Mola, Sanjurjo, Franco ...) förberedde öppet en statskupp med stöd från carlisterna, som kröp fram ur sina håll, och med det högre prästerskapets välsignelse. Socialdemokraterna övergav sin forna reformistiska taktik, tävlade med CNT ifråga om revolutionär iver och inriktade sig på ett förestående maktövertagande. Den sociala atmosfären försämrades, jordlösa bönder ockuperade storgodsen i Estremadura och Andalusien. Man hade på känn att allvarliga händelser stod för dörren. Men anarkisterna ådagalade en olympisk likgiltighet inför allt detta. Det föll dem inte in att förbereda sig för en strid där de hade stora möjligheter att vinna en lätt seger genom sin numerära styrka och det utbredda folkliga missnöjet. Det som krävdes var taktisk skicklighet, förmåga att utnyttja omständigheterna för ett bestämt mål och samordna resurserna för att kunna besegra motståndarna och sedan kunna bygga ett fungerande frihetligt socialistiskt samhälle. Dessa frågor existerade inte för dem, för de levde i föreställningen att massornas skapande spontanitet skulle ordna allt, revolutionen skulle komma som genom ett trollslag, och sen plötsligt en morgon, dagen efter "den stora aftonen", skulle allt ha ordnat sig till det bästa i den bästa av världar.

En enda begränsad aspekt av de politisk-fackliga relationerna behandlades av kongressen, nämligen en eventuell allians med UGT. Utan att märka det upphävde de delvis övriga resolutioner, för genom att acceptera fördrag med socialdemokraterna, erkände de dem officiellt, slog in på eftergifternas, kompromissens väg och accepterade tanken på delat ansvar, med andra ord, samarbete inom en revolutionsledning, principen om arbetarorganisationernas makt och myndighet över befolkningen som helhet.⁸⁰ I detta avseende hade man tagit ett stort steg framåt sedan kongressen 1919, då isolationismen, "vi-ensamma-mot-

livet, därtill kom att undervisningen var föråldrad och föga öppen för de naturvetenskapliga ämnena, eftersom kyrkan alltid dominerat i den (trots de insatser som gjorts av en Francisco Giner de los Rios inom medelklassen och en Francisco Ferrer inom proletariatet) och därför var även de bildades möjligheter begränsade. Följden blev att det fanns en uppsjö på brännvinsadvokater och usla skribenter, medan det var mycket ont om intellektuella värda namnet och fullständig brist på socialistiska nytänkare (Spanien har inte frambringat en enda marxistisk eller anarkistisk tänkare med internationellt rykte).

⁷⁹ En ung läkare, bördig från Alava. Han mördades av fascisterna i juli 1936.

⁸⁰ Här är några korta utdrag (se *Congreso Confederal de Zaragoza*, sid. 187-188) som visar innebörden i CNT:s förslag: "CNT bör officiellt och offentligt vända sig till UGT med förslag om en revolutionär pakt ... Samordnad handling under bortseende från varje riktningss speciella intressen är nödvändig för att försvara en ny social regim ... Man ska tillsätta två samarbetskommittéer på riksnivå, som ska försöka konkretisera de två landsorganisationernas synpunkter och utarbeta en gemensam resolution, vilken sedan ska behandlas och godkännas genom omröstning ..." Denna text går stick i stäv mot ett annat kongressbeslut (samma verk, sid. 182): "(man måste) intensifiera propagandan i syfte att misskreditera alla politiska partier och uppenbara deras oduglighet ..."

alla"-mentaliteten, anspråket att behärska proletariatet i dess helhet, hade dominerat. Å andra sidan sattes inte besluten vid 1931 års kongress ifråga, vilket innebar ett erkännande av att de reformistiska teserna ifråga om organisationsformerna hade varit välgrundade.

Händelserna följde nu slag i slag. Efter avsättningen av Niceto Alcalá Zamora, som ansågs för konservativ, blev regeringschefen Manuel Azaña vald till republikens president den 10 maj, och Santiago Casares Quiroga ersatte honom som regeringschef. Den 1 juni började i Madrid en byggnadsstrejk, som gav anledning till mycket allvarliga sammanstötningar mellan strejkande syndikalister och "gula" socialdemokrater. Liknande intermezzon inträffade i Malaga. Litet varstans förekom skärmytslingar mellan den socialdemokratiska ungdomsrörelsen och FIJL.⁸¹ Under tiden underminerades PSOE och UGT (socialdemokratiska partiet och LO) av inre stridigheter (häftig kamp mellan "prietister" och "caballerister"). Falangistiska *pistoleros* fördubblade sina illdåd. Attentat, kyrkobränder, strejker, sabotage, provokationer, straffexpeditioner, följde varandra i ett ständigt crescendo. Den 12 juli nådde spänningen sin höjdpunkt efter mordet på Calvo Sotelo. Den 17 juli startade militärupproret i Marocko. Den republikanska regeringen hade upphöjt "strutspolitiken" till princip. Den satt som i ett skruvstäd och slog utan urskiljning än åt höger, än åt vänster. Det ligger alltså ingenting förvånande i att den envist vägrade, å ena sidan att dra arméns lojalitet i tvivelsmål, å andra sidan att betrakta det sociala läget som alarmerande. Ingenting förvånande heller i att regeringen den 18 juli gav order om att folket inte fick beväpnas.

CNT:s män, härdade, djärva, energiska som de var, skulle bli dramats hjältar. Men till följd av den nyligen avhållna kongressen i Saragossa startade de under ideologiska betingelser, som inte kunde vara sämre. De hade ingen stridsplan, inga riktlinjer, ingen klar doktrin, inga uppfattningar om vad som måste göras och inte göras i en revolutionsperiod. "CNT:s uppfattning om den frihetliga kommunismen" lämnade dem helt i sticket, blottad på all realism som den var, utomvärldslig och oduglig som praktisk vägledning. Över en natt måste de göra sig av med denna luftkonstruktion, improvisera i all hast, fatta beslut på måfå. I fallet blev fruktansvärt. Genom sin underlåtenhet att ta ställning till realiteterna medan tid var, kom de att hoppa från ena ytterligheten till den andra, och knappt sex månader efter den omtalade kongressen inträdde de i regeringen. Endast deras kampreflexer, deras personliga mod, deras initiativkraft och intima gemenskap med folket räddade dem från totalt sammanbrott och gjorde dem i stället till skapare av det bästa som den spanska revolutionen åstadkom: socialismen utan byråkrati, utan polisförtryck och utan personlighetskult, självförvaltningen, ansatsen till ett äkta demokratiskt planeringssystem under bevarande av arbetarnas individuella och kollektiva frihet.

Vi ska visa region för region, från Katalonien till Kastilien, med en lång omväg genom de kantabriska trakterna och Levanten, hur CNT bestämde utvecklingen, vi ska beskriva kugghjulen i den nya revolutionsmyndighet som organisationen inrättade i flertalet provinser, innan den sökte samordna dem på riksnivå. Revolutionen av den 19 juli 1936 var i det väsentliga en anarkistisk revolution, den radikalaste revolution som förekommit, dessutom den som mobiliserat de största människomassorna i förhållande till den totala befolkningen, en revolution som inte hade ett geografiskt centrum framför andra som Frankrike 1789–1794 eller Ryssland 1917–1918 utan flera tiotal små Paris, flera tiotal små Petrograd, en revolution slutligen som infogar sig i den vidare ramen av vad man brukar kalla "inbördeskriget" i stället för den riktigare benämningen "det sociala kriget".

⁸¹ Federación Ibérica de Juventudes Libertarias = Spansk frihetlig ungdoms federation. Denna organisation bildades 1932 i Madrid med FAI som förebild.